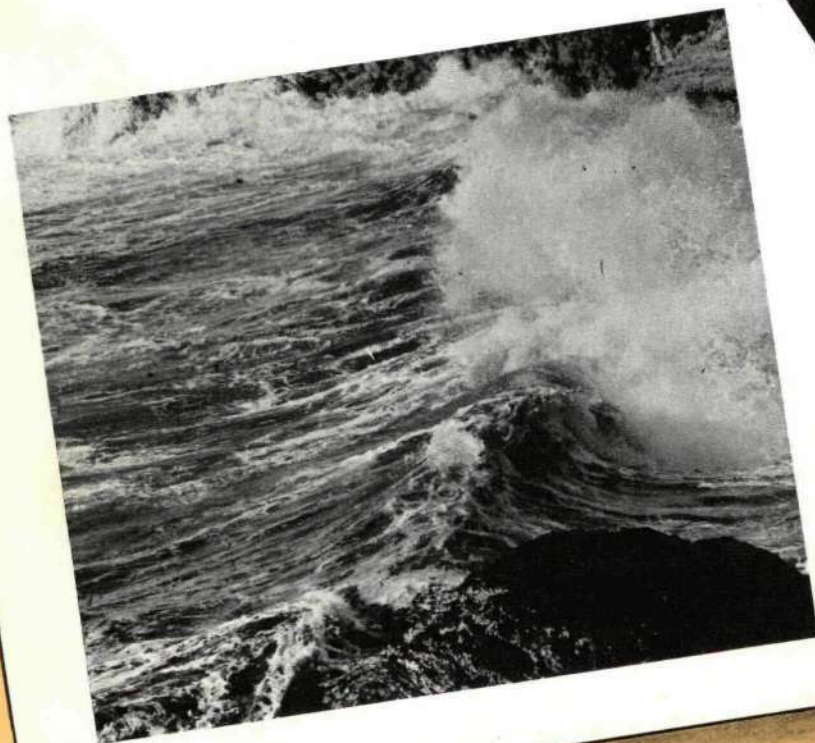

núm. 85 any 24
agost - setembre 1983

nous horitzons

JOAN BROSSA Oda a Marx

X

**Notícies del marxisme català. Un vocabulari
del marxisme. L'arbre i l'atlas del marxisme català.**

Tots els números disponibles de

nous horitzons

són a la venda a les següents llibreries:

Barcelona

CINC D'OROS, Diagonal 462
DOCPMENTA, Cardenal Casañas 4
LES PUNXES, Rosselló 260
LOOK, Balmes 155-157
ONA, Gran Via 654

Girona

LLIBRERIA 22, Hortes 22

Lleida

URRIZA, Major 45

Madrid

ANTONIO MACHADO, Fernando VI

Perpinyà

TORCATIS, Mailly 10

Sabadell

ELS DIES, SOL 55

Tarragona

LA RAMBLA, Rambla 92

Terrassa

EL CAU PLE DE LLETRES, Baix Plaça 12

València

TRES I QUATRE, Pérez Bayer 7

nous horitzons

* Llibreries, papereries, cooperatives on es troba —i es ven—

Alacant:	Set i mig (Rafael Terol 10)	Manresa:	Símbol (Pere III 7)
Badalona:	Al vent (San Joaquim 19)	Maó:	Llibreria catalana (Camí des Castell 222)
Barcelona:	Abac (Santaló 14), Ancora y Delfín (Diagonal 556), Anthropos (Enric Granados 114), Arrels (Ferran 14), Astrea (Rambla de Catalunya 117), Athos (Còrsega 335), Aula (Benet Mateu 24), Avant (Muntanya 102), Bernat (Buenos Aires 5), Borinot Ros (Sant Andreu 448), Cap-i-cua (Torrent de l'Olla 99), Carandell (Sagrera 94), Catalònia (Ronda de Sant Pere 3), Cinc d'Oros (Diagonal 462), Cooperativa Abacus (Còrsega 269), Crònica (Muntaner 419), Demos (Craywinckel 19), Drac (Sant Quintí 39), El negro (Hospital 87), Escola d'enginyers industrials (Diagonal 647), Esbós (Via Augusta 127), Facultat d'econòmiques (Diagonal 668), Facultat de geografia i història (Diagonal 649), Fides (Sarrià 58), Foc nou (Marc Aureli 27), Font de l'atzavara (Cardener 57), Harvard (Balmes 152), Hogar del Libro (Bergara 3), Iona (Feliu i Codina 4), Jaimes (Passeig de Gràcia 64), Jardinetes (Passeig de Gràcia 122), Kallipolis (Verge de Montserrat 39), Laie (Pau Claris 85), La llibreria (Indústria 8), La llibreria (Sarrià 40), Les Punxes (Rosselló 260), Leviatan (Santa Anna 23), Llibreria Francesa (Passeig de Gràcia 91), Maga (Amèrica 10), Margenat (Major de Sarrià 77), Mirador (Muntaner 281), Platon (Balmes 270), Pléyade (J. S. Bach 10), Pravia (Travessera de les Corts 293), Proa (Rambla de Catalunya 72), Signe (Mallorca 301), Tahull (Vallirana 12), Xoc (Fabra i Puig 325)	Palma de Mallorca:	Llibres Mallorca (Call 1)
Bellaterra:	Universitat autònoma	Perpinyà:	Torcatís (Mailly)
Berga:	Astral (Els Àngels 6)	Reus:	Gaudi (Galera 12), La tronada (Jesús 15)
Cerdanyola:	Forat del vent (Avinguda Catalunya 41)	Rubí:	Racó del llibre (Doctor Robert 12)
Ciutadella:	Lletra menuda (Bisbe Vila 36)	Sabadell:	Els dies (Sol 55), Hogar del Libro (Passeig Plaça Major 34), L'arc (Gràcia 48)
Girona:	Llibreria 22 (Hortes 22)	Sant Cugat del Vallès:	Alternativa (Valldoreix 26), Paideia (Santiago Rusiñol 21)
Granollers:	La gralla (Museu 3)	Sant Just Desvern:	Ressenya (Creu 54)
L'Hospitalet de Llobregat:	Catalunya (Santa Eulàlia 118)	Santa Coloma de Gramenet:	Nou vent (Pedro 30)
Igualada:	Divuit/Dinou (Argent 35), Gassó (Sant Magi 7), Jordana (Odena 1)	Sitges:	Llibreria (Sant Francesc 9)
Lleida:	Farré (Madrid 27), L'ereta (Plaça de l'ereta 6), Urriza (Major 45)	Tarragona:	Adsera (Rambla 94), La Rambla (Rambla 92), VIP (Lleida 23)
		Terrassa:	Cau ple de lletres (Baix Plaça 12), Datzira (Gabatxons 20), L'àmfora (Plaça d'Espanya 14)
		Tortosa:	Viladric (Nova de Vall 1)
		València:	Dàvila (Sang 9), Quiosc Modern, Soriano (Pérez Bayer 7)
		Valls:	Alt Camp (Plaça de l'Òli 14)
		Vic:	La tralla (Riera 7)
		Vilafranca del Penedès:	Pujol (Cort 25)
		Vilanova i la Geltrú:	La Mússa (Sant Gervasi 36)

Als quioscs i a tots els locals del PSUC

Director responsable:

Ramon Espasa

Consell de redacció:

Juan Botella

Francesc de Carreras

Josep M. Colomer

Emili Gasch

Anna González

Oriol Ramis

Ignasi Riera

Francesc Roca

Laura Tremosa

Francesc Vallverdú

M. Vázquez Montalbán

Ricard Vinyes

Director periodista:

Andreu Claret

Secretaria de redacció:

Joan Sanjuan

Disseny gràfic:

Josep Ramon Gómez

Pilar Villuendas

Correcció:

Miquel Vidal

Subscripcions:

Nous Horitzons

Tel. (93) 302 75 93

Edita:

CPR, SA

Redacció i administració:

Ciutat 7

Barcelona-2

Tel. (93) 301 05 54

Producció:

Composició Mecànica

Fernández

Comte Borrell 168

Barcelona

Impremta:

Lipsia, SA

Roger 25

Barcelona

Distribució:

Les Punxes

Rambla Volart 2 bis

Barcelona

Tel. (93) 235 22 08

Preu de l'exemplar:

200 pessetes

Subscripció

per deu números:

Espanya: 1.750 ptes.

Europa: 2.200 ptes.

Reste del món: 2.500 ptes.

Publicació mensual

Dipòsit legal: B 37.808/77

Editorials

2. «Catalanomarxisme» □ 3. La «LOAPA» no és una LLOHPA.

Marx, el contemporani (i II)

A cura de Ramon Espasa, Emili Gasch, Francesc Roca i Ricard Vinyes. Amb la col·laboració de Francesc Artal.

6. Marxisme i justícia. José M. Mena □ 10. Marxisme i feminisme. Lucía Antín □ 14. Marxisme i pedagogia. Jordi Monés i Pujol-Busquets □ 20. Marx, lectura d'un hellenista. Carles Miralles □ 22. Un marxista d'avui: Adam Schaff. Ramon Espasa.

26. Marx parla (i II) □ 28. Notícies del marxisme català. Francesc Roca □ 38. 2.400 planes de Marx en català. Emili Gasch □ 40. L'arbre del marxisme català. Emili Gasch, Francesc Roca, Ricard Vinyes □ 42. Atlas del marxisme català. Francesc Roca, Emili Gasch (delineació: Josep Aparicio i Josep Vicent, amb un dibuix del Pol Girbal) □ 48. Vuitanta-set temes d'un vocabulari del marxisme català. Francesc Roca.

Documents d'arxiu

64. L'economia de Catalunya durant la guerra d'invasió (1939). Estanislau Ruiz i Ponsetí.

Llibres, exposicions, revistes

72. Quelcom més que una exposició. Josep Sorribes □ 74. Donar més llet a la vaca. Joan Trullén □ 76. Revistes.

Portada. Oda a Marx. Joan Brossa. □ 4. DE MES A MES. Articles escapçats. Francesc Vallverdú □ 47. SENSE EMBUTS. Dilema de Raimon. Teresa Pàmies □ 62. ESPIRALS. Centó Gerard Vià. El porc gros. Joan Brossa

Crònica de l'any Marx

editorial

«Catalanomarxisme»

Repasant l'estat de la reflexió crítica que l'esquerra indígena ha realitzat sobre el moviment marxista del país, destaca amb una notorietat alarmant una perspectiva que relaciona el socialisme i la cultura marxista autòctons amb l'evolució dels marxistes espanyols, de qualsevol fracció que siguin. Vull dir que els equívocs, toms, i vacil·lacions del socialisme espanyol ens són presentats com la raó constitutiva del socialisme català. El nostre socialisme seria, doncs, un socialisme existent per defecció a l'espanyol. Aquesta interpretació ha estat rebuda entusiàsticament pel nacionalisme conservador perquè li ha permès mostrar el socialisme marxista com un moviment forà, extern, no gens arrelat a la cultura política nacional. Això ha estat conseqüència d'un lamentable vici d'una part del marxisme indígena: ignorar sistemàticament la cultura política de la pròpia corda. En general, aquesta perspectiva ha obligat a observar l'activitat d'aquells revolucionaris que s'aplegaven a l'empara d'una bandera roja, com un simple defecte de concòrdia amb socialdemòcrates o comunistes del país veí. Òbviamment, no es tracta d'argumentar que les friccions no fossin importants, negar-ho seria estúpid i minimitzar-ho també. Però utilitzar la teoria de la «incompresió espanyola» per entendre i usar la tradició marxista catalana, transporta una categoria central del nacionalisme conservador a la cultura de l'esquerra marxista tot corrompent-la, i margina —i deforma històricament— la vinculació del moviment marxista internacional amb la cultura progressista i les tradicions revolucionàries autòctones.

Tanmateix, les formes de penetració de la cultura marxista i del projecte socialista a Catalunya presenten unes peculiaritats substantives. Si l'austromarxisme és una interpretació totalitzadora de l'obra de Marx que, passada pel sedàs de la cultura de l'esquerra revolucionària austríaca, donava un discurs propi constituït en quatre pilars: teoria de la nació, estratègia de la municipalització, arqueologia i presència del capital financer i transició al socialisme concretat en el projecte de socialisme integral, en canvi el «catalanomarxisme» no és exactament una interpretació global. El discurs que substantivitzava la tradició marxista catalana disposa d'unes característiques que no arrenquen d'una prèvia aproximació filològica a l'obra marxiana com en el cas dels austríacs. A Catalunya va arribar un Marx temiblement positivista en uns moments en què el positivisme autòcton —que representava una modernitat evident davant la mediocritat krausista— era globalment eliminat en el marc general de la desfeta modernista a càrrec del moviment polític-cultural més important de la burgesia, el noucentisme, que hegemonitzà des d'aleshores el corrent ambigu i confús que maldava per la reinstitucionalització nacional: el catalanisme. Destrossada aquella intel·lectualitat moderna i positivista, Marx va tenir un ús coral. Van ser agitadors, rebels, savis d'ateneu amb vocació altruista, llançadors de bombes, llicenciats discolors i periodistes improvisats els qui prengueren Marx sense gaires contemplacions i l'interpretaren com el punt de referència d'un moviment moral que plantava cara al model ètico-nacional de la burgesia. Dispersos aparentment, aquells personatges mantenen en el treball històric una relació perfectament reconstruïble, i confeccionen un discurs propi que ha resultat ser la tradició de referència inqüestionable al modern socialisme marxista, una tradició substantivada en tres parts: un discurs ètico-social que ha impregnat bona part de la societat catalana i que ha esdevingut un violent territori de confrontació ideològica i cultural amb la burgesia autòctona; una profunda preocupació política, no per la «qüestió nacional», malgrat utilitzar sovint aquesta terminologia, sinó per la «qüestió de l'Estat», és a dir, no per la resolució del fet nacional català sinó pel contingut de l'iberisme comunista, pel model de l'Estat espanyol. La contribució de l'esquerra marxista catalana a la lluita per l'estructuració de l'Estat ha representat històricament la proposta més progressista i democràtica amb què ha comptat l'Estat espanyol al moment de remodelar-se i ha constituït un terreny de confrontació fortíssim amb la burgesia catalana i l'únic terreny d'antagonisme manifest i absolut amb l'esquerra espanyola liberal i socialista. Per últim, la recerca d'un model organitzatiu que procurés, executés i donés vida nacional als projectes històrics del socialisme internacional, és a dir del moviment comunista, entès com «el moviment real que aboleix l'estat de coses present.»

editorial

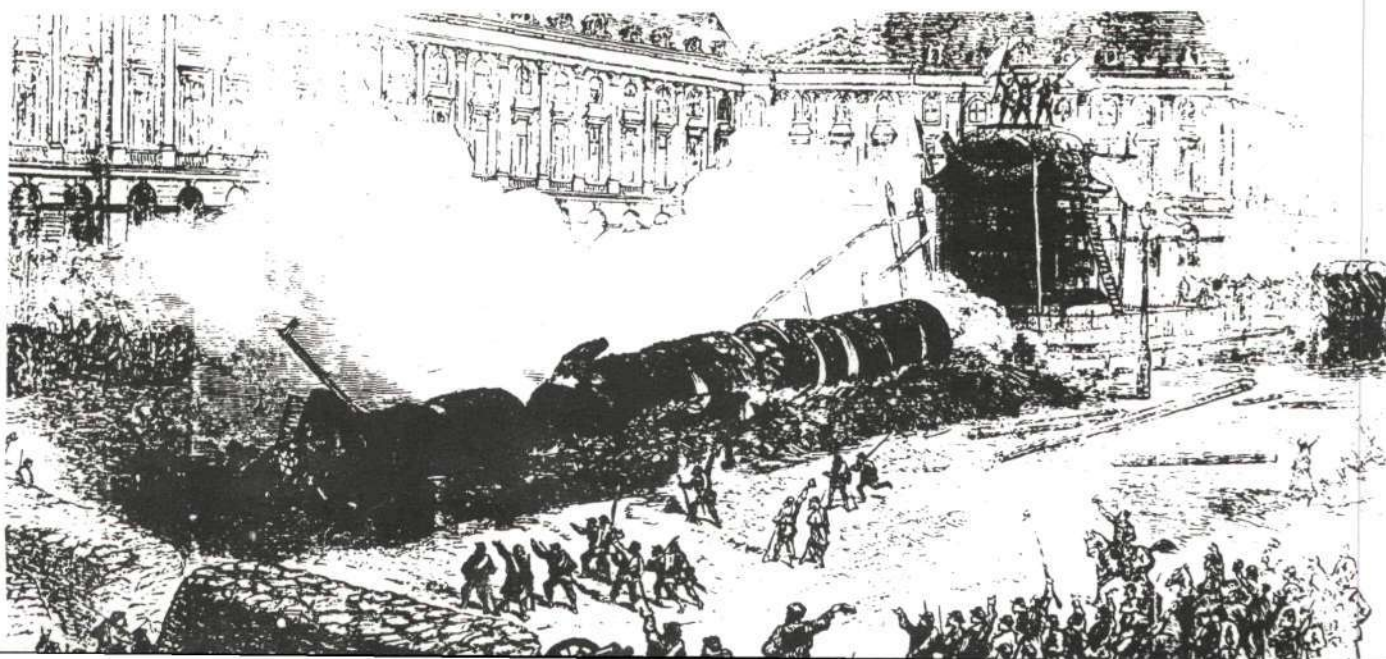
La «LOAPA» no és una LLOHPA

La LOHPA fou un fruit de la por. No exactament de la por a un nou cop militar després de l'intent del 23 de febrer del 1981, sinó de la por del PSOE a quedar massa lluny de la seva obsessió: ésser «alternativa» de govern. La por del PSOE (que reflecteix, és clar, la por d'una societat acovardida pel franquisme) ha estat, i no és una paradoxa, la seva força. Pensem que no és de mal gust ara recordar que el seu líder, en el seu XXVII congrés, celebrat legalment a la fi del 1976, va insinuar, sota l'ombra protectora de Willy Brandt i davant l'astorament de bona part dels assistents, que era possible concórrer a les eleccions del 15 de juny (del 1977) encara que «algun partit» no fos legalitzat. La por al comunisme, que s'ha traduït en la marginació, de moment, de tota l'esquerra del PSOE, ha anat del bracet, en el cas de la LOHPA, de la por a l'autogovern democràtic dels pobles d'Espanya. L'excusa de l'animositat de certs sectors militars era, és clar, una bona excusa. Però l'intent de fer retrocedir el procés que la Constitució i els Estatuts feien possible era massa barroer, vergonyant. És per això que el PSUC, el PCÉ, Euskadiko Ezkerra i els partits autonomistes de dreta (CDC, ERC, PNB, PSA) impulsaren un front anti-LOHPA que es traduí en el fet que els Parlaments de Catalunya i Euskadi, i doncs, els socialistes catalans i bascos (i els Consells Executius dels governs català i basc) impugnaren la LOHPA, un cop aprovada pel PSOE, davant del Tribunal Constitucional. Els alts funcionaris de l'Estat, allò que els italians en començaren a dir la borghesia di stato, no han demostrat cap simpatia pel procés autonòmic. Això fa més valuosa encara la sentència del Tribunal Constitucional: tot actuant com a tècnics altament qualificats, els jutges han declarat, sense por, l'anticonstitucionalitat de la LOHPA.

En la reacció del govern del PSOE ha sorgit, de nou, la por; cal re-negociar, però només amb alguns: els que el PSOE anomena «nacionalistes» (CDC, PNB), però que són lluny de ser partits nacionals, car no representen el conjunt de la societat de la pròpia nació.

I, alhora, cal disminuir la importància del fet, cal assenyalar que la llei és parcialment aplicable, etcètera. Una darrera reacció des dels rengles socialistes catalans: cal felicitar-se de la sentència.

Els lectors de Nous Horitzons poden fer un petit exercici de memòria: tornar a llegir, o a passar la vista, als articles sobre la LOHPA de Josep Benet i Rafael Ribó al n. 75-77 de Nous Horitzons. Hi trobaran arguments de plena actualitat, amb una diferència: el govern protagonista de l'intent d'involució autonòmica no és de la UCD: és del PSOE. Cal esperar, però, que l'actuació del Tribunal Constitucional revitalitzi l'ala esquerra socialista, autènticament autonomista.

• DE MES A MES

Articles escapçats

Francesc Vallverdú

Els escriptors ja sabem, quan col·laborem en una revista de gran difusió, que els límits que ens fixen són intraspassables. En aquests casos sovint cal fer autèntics equilibris per encabir en els sis o vuit fulls holandesos fixats el contingut del teu article. A vegades, però, la cosa no és gens fàcil, i és el que m'ha passat recentment en un article sobre la situació lingüística actual a l'Estat espanyol, que em va encarregar una revista internacional. Com podia comprimir en sis fulls una qüestió tan complexa! El cas és que no vaig poder, i m'he trobat l'article escapçat en alguns paràgrafs. Què hi farem!

No em puc estar, però, de reproduir per als nostres lectors un d'aquests paràgrafs eliminats, perquè n'estava prou content. El reproduïxo en el mateix to «asèptic» en què era redactat tot l'article:

«El fet que el castellà durant gairebé quaranta anys hagi estat la llengua oficial exclusiva, l'única llengua ensenyada a les escoles i l'única utilitzada als mitjans de comunicació, ha configurat de tal manera la vida pública espanyola i en particular l'administració de l'Estat, que subsisteixen encara nombroses dificultats

per a assolir la plena equiparació de les diverses llengües. D'altra banda, són legítims els desigs de catalans, bascos i gallecs de recuperar "con la mayor celeridad posible —en paraules de l'acadèmic F. Lázaro Carreter— el tiempo perdido en tantos años de persecución explícita o solapada a tales lenguas. Estas prisas han ofrecido no pocas veces la apariencia (comprensible, pero injustificable) de una cierta hostilidad al idioma común castellano, que fue instrumento inocente de represión". Potser per aquest motiu, alguns mestres i altres funcionaris de l'Estat, en general castellanoparlants, han considerat que la doble oficialitat lingüística perjudicava les seves possibilitats de promoció a les comunitats amb llengua pròpia. A això responen els defensors de la normalització lingüística del català, del gallec i de l'euskera que el que en primer lloc cal protegir és el dret del ciutadà a utilitzar la llengua oficial de la seva elecció. Tanmateix, si n'exceptuem aquests casos —per cert en proporció escassa dins el conjunt del funcionament públic de la perifèria—, no hi ha, entre els castellanoparlants residents en zones on es parla una altra llengua, actituds contràries a la doble oficialitat lingüística.»

Com veieu, res de l'altre món.

MARX, EL CONTEMPORANI (II)

Marxisme i justícia

José M. Mena

Hom ha dit, amb amarga ironia, que és encertada l'expressió «*administració de justícia*» perquè recull la preocupació popular per evitar el malbaratament d'un recurs, com ho és la justícia, que apareix tan escàs. I aquesta preocupació connecta amb un altre criteri fonament arrelat en el sentir popular: el de la necessitat de distingir entre el concepte de dret (que els romans definien com «*donar a cadascú allò que és seu*») i el concepte de justícia (com l'exigència concreta que realment l'hi donin) (1).

Aquestes pàgines pretenen assenyalar la conveniència de connectar dos sectors d'anàlisi tradicionalment autònoms —i llunyans i tot— en l'òrbita de l'elaboració marxista. D'una banda, l'anàlisi del dret, com a supraestructura, i de la norma, àdhuc com a especificat formal, i d'altra banda la justícia, com a institució, més enllà de la seva estructura política de Poder Judicial, encarregada de complir —o incomplir— aquella exigència concreta que diu que, de debò, es doni a cadascú allò que és seu. Són dues anàlisis diferents. La primera, bàsicament filosòfica i política, i la segona, bàsicament estratègica, connectada amb la recerca de formes per prendre posició en el si de la institució, ja sia com a zona de poder polític, ja sia com a simple esclatxa des de la qual protagonitzar, més que no pas analitzar, la funció de jutjar.

«Tota forma de producció crea les seves pròpies relacions jurídiques, el seu propi tipus de govern, etcètera. Cal ser molt groller i confús per veure relacions fortuïtes en allò que forma un tot orgànic i per considerar en les relacions només els reflexos» (2). El concepte de relacions jurídiques no excedeix de la simple relació jurídica de les relacions generals, derivades de cada forma de producció. Es tracta del conjunt de previsions de capteniment perquè aquest sigui adequat als interessos de l'esmentada forma de producció. La Constitució, les lleis, el costum, etcètera, ordenen en aquest sentit el conjunt de la dinàmica social, la qual, generalment, assumeix aquest ordenament. De vegades, però, la dinàmica social no discorre pacíficament,

sinó que sorgeixen conflictes d'interessos o capteniments, individuals o col·lectius. Quan aquests conflictes tenen rellevància jurídica, aquesta relació jurídica conflictiva necessita unes formes jurídiques de solució. Per proporcionar la solució és imprescindible una institució amb pretensions i forma d'àrbitre. La solució, però —en termes globals, no ho oblidem—, té la direcció que imprimeixen les formes concretes de producció que ordenen les relacions socials, i, per tant, les relacions jurídiques pacífiques o conflictives.

Així doncs, quan Marx es refereix a les «*pròpies relacions jurídiques*», hem de saber que no es referia a les normes en abstracte, sinó a aquestes, més en la seva funció concreta ordenadora de les relacions socials derivades de les relacions de producció, directament o indirecta.

El concepte de relació jurídica que haurem de fer servir excedirà del comunament acceptat pels juristes. També excedeix de la simple perspectiva de la relació social des de l'òptica del dret. Alhora que es presenta davant l'òptica del dret, la relació social demana una solució del dret; és per això que val a dir, contradictòriament, que el dret es presenta alhora davant l'òptica social. En aquest sentit, la relació jurídica no és només la relació social observada per la norma de l'Estat, sinó que és això més la norma mateixa, més la institució de l'Estat que ordena o endega la solució en determinada direcció. És a dir, que en l'expressió «*pròpies relacions jurídiques*» convé incloure els propis contractes, els propis delictes, les pròpies normes, la pròpia policia, els propis tribunals...

Tanmateix, no és possible dibuixar aquest quadre de relacions jurídiques amb esquematisme. Deixant de banda l'origen dels conflictes que arriben a totes les facetes de les relacions jurídiques (institucional, laboral, familiar, contractual, penal, etcètera), els quals no es tractaran en aquestes pàgines, cal defugir, primer de tot, l'esquematisme que separaria les normes reguladores de les relacions jurídi-

ques pacífiques de les normes reguladores de les relacions jurídiques conflictives.

En el sentit apuntat per l'anterior cita de Marx, les normes que regulen les relacions jurídiques cobreixen una doble funció, de previsió i endegament de capteniments, i d'arbitratge entre interessos en conflicte. No es tracta, però, de funcions successives ni lògicament ni cronològica. El mateix conflicte susceptible d'arbitratge està latent en la previsió inicial de la norma, ja que aquesta pretén endegar interessos en fricció. La norma no és exterior ni anterior al conflicte, des que el preveu i el regula, sinó la seva expressió en relació als interessos que dominen les relacions de producció, les quals necessiten endegar la fricció i miren de fer-ho mitjançant la norma, i ofereixen finalment fórmules i instruments per resoldre-la de la manera que millor li convinguí.

La norma, doncs, arriba a tenir una entitat *per se* i a oferir, en la seva estructura i funció, com a peça tendencial de la relació jurídica, una autonomia, una dinàmica específica.

És clàssica, en arribar a aquest punt, la cita d'Stucka, que fustiga el jurista «*que veu en el dret una mera supraestructura tècnica artificial que domina estranyament la seva base*». Fins i tot Marx mateix —arriba a dir Stucka— va pagar durant un breu període el seu tribut a la terminologia de les teories voluntaristes del dret (3). La cita és clàssica, sobretot, com a punt de partença de la voluntat d'anàlisi marxista no dogmàtica. La crítica esgrimida per Poulantzas (4), quan titlla Stucka d'economicisme simplista, la trobem també entre nosaltres en Pérez Royo (5). En identificar la dominació política de classe amb una forma específica d'aquesta dominació —diu aquest autor—, la forma d'Estat com a forma abstracta, purament política, separada de la societat civil, es produeix l'eternització d'un element característic d'una forma social determinada: la forma social burgesa o capitalista.

El plantejament d'Stucka, comprensible en un jurista especialment preocupat per estructurar les formes i relacions jurídiques de la Revolució d'Octubre, no es pot mantenir avui. És evident que el dret, essent alhora un fet normatiu i un haver de ser, requereix, com diu Pérez Royo seguint U. Cerroni (6), una síntesi mediatòria

l'esquema de la qual és el de l'estructura i la supraestructura, tot i que aquestes categories demanen, en aquest punt, una anàlisi de les seves dimensions històriques, tal com s'aborda a l'esmentat treball. Es tracta de categories *modernes* derivades de la recomposició teòrica del tot social capitalista, i aquesta condició i dimensió històrica impregna també la forma jurídica mateixa.

Les normes jurídiques estatals concretes que regulen la nostra convivència i ordenen les nostres relacions de producció, resulten ser formes històriques, eines concretes, objectes normatius, portadors de conflictes específics, compresos, a més a més, els tècnico-jurídics. Aquesta objectivació de la norma, segons Reisner y Vitxiski, arriba al nivell de cristallització tan aviat la seva dinàmica interna apareix com paralitzada en relació a la dinàmica social general de què és accessible (7). Aquesta cristallització produeix conflictes d'inadequació de la norma per a la utilització social que d'ella es requereix. Això desferma un nou focus de friccions entre la norma i els interessos socials, i d'aquests entre si, i es genera una pressió social externa a la norma que pot significar l'inici del seu relleu. Això mostra la fluïdesa de la relació jurídica global, fins i tot en els moments de crisi d'un dels seus elements.

Del que hem dit es desprèn que els components contradictoris, concrets, històrics, connectats amb la dinàmica social, semblen garantir el necessari dinamisme de les normes, així com la seva direcció mecànicament coincident amb la direcció global de la dinàmica social. D'aquest plantejament, però, es pot deduir un fatalisme estèril o paralitzant que mereix una breu digressió.

En l'anomenada ciència del dret trobem aquest fatalisme abans de l'inici del nostre segle. Ja el 1835, Quetelet incorpora l'estadística criminal a la seva física social, i formula la seva *lei tèrmica de la criminalitat*, aportant dades numèriques segons les quals els delictes de sang predominaven al sud, i els delictes contra la propietat predominaven al nord. D'aquesta teoria, Enrico Ferri en dedueix la seva *lei de saturació criminal*, el 1892, incorporant elements de crítica social al fatalisme positivista. Segons ell, a cada *temperatura social* correspon una xifra específica de criminalitat (8). Per a Jiménez de Asúa, Ferri s'apropa al neoidealisme de la filosofia italiana i inicia un corrent entre l'idealisme filosòfic de Benedetto Croce i el positivisme (9). Veritablement, són dues posicions entrecruades les de Ferri i Croce, i d'aquest entrecruament obtindrem — amb Gramsci — conseqüències.

Croce, el 1899 va declarada acabada la seva etapa marxista i, després d'una certa aproximació a Mussolini, el 1925 va publicar el seu *Manifest dels intel·lectuals antifeixistes*, encapçalant des de llavors la intel·lectualitat liberal. Ferri, vehement en la seva joventut en les seves tesis socials, el 1900 augurava el triomf del socialisme, i el 1929 (són les dates de la quarta i cinquena edició de la seva *Sociologia criminal*) cedeix al feixisme perquè el Partit Socialista Italià, segons ell, no havia sabut després de la guerra fer la revolució ni havia volgut assumir la responsabilitat del poder.

En aquest xoc, no ja entre dues posicions sinó entre dos móns, Antoni Gramsci va ser expressament hostil al positivisme de Ferri, sens dubte per la hipòcrita formulació de la defensa social, i per la marginació del protagonista col·lectiu de la transformació social en una concepció determinista pràcticament paralitzant, i doncs reaccionària (10). Gramsci s'apropa a Croce, a qui considera «*premissa de la reposició de la filosofia de la praxis del seu temps*», com ho fóra Hegel a l'origen de la civilització contemporània (11). Croce però, com la totalitat dels intel·lectuals italians de la seva època, ha arribat al marxisme de la mà de Labriola (12). Per això val a dir, amb Buzzi, que el marxisme de Gramsci és

1. P. I. Stucka: *Función revolucionaria del derecho y del Estado*. Ed. Península, Barcelona, 1969, pàg. 43. Es refereix a aquesta distinció com a «*dualisme temorenc, dues ànimes que es disputen el veritable cor de tot filisteu*», al·ludint a la distinció conceptual, jurídica, no pas a la popular, que ell salva en la perspectiva alternativa revolucionària.

2. K. Marx: *Grundrisse*.

3. Stucka, op. cit., pàg. 43.

4. Nicos Poulantzas: *L'examen marxista de l'Estat i del dret actuals i la qüestió de l'«alternativa»* [a *Marx y el Estado*. Ed. Libros Tau, pàgs. 76 i següents].

5. Fernando Pérez Royo: *Los comunistas y la administración de justicia. Notas sobre la historicidad del derecho*. Ed. PCE, Madrid 1981, pàg. 59.

6. Id., pàg. 48.

7. N. Poulantzas, op. cit., pàg. 78.

8. Luís Jiménez de Asúa: *Tratado*. Ed. Losada. Tom I, pàg. 151.

9. Jiménez de Asúa: *Manual de Derecho Penal*. Ed. Reus, 1933, pàg. 322.

10. *Gli intellettuali e l'organizzazione della cultura*. Einaudi, Torí 1955, pàg. 116.

11. *Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce*. Einaudi, Torí 1955, pàg. 199.

12. A. R. Buzzi: *La teoria politica de A. Gramsci*. Ed. Fontanella, pàg. 240.

el de Labriola, més el de la revolució d'octubre, més Lenin.

En el fil d'aquesta reflexió sobre l'administració de justícia hem vist, en primer lloc, què és el que s'administra i, una mica, per què o per a qui. Però hem anat a parar a una de les figures més atractives del marxisme, de la qual hem d'extreure d'altres elements per a la nostra reflexió.

Un primer element és el concepte d'intel·lectual tradicional i intel·lectual orgànic. Tot i que ell suggereix com a exemple d'intel·lectual tradicional l'eclesiàstic (com a hereu cultural de l'intel·lectual imperial concentrat a Roma per Cèsar i destinat a servir d'aglutinant cultural de l'imperi, no pas de la ciutat, i l'eclesiàstic, en la cultura catòlica, ha de dur a terme un paper semblant), podem aventurar la condició d'intel·lectual tradicional per al magistrat en el seu sentit més ampli. Com els de l'exemple de Gramsci, els magistrats també es consideren autònoms i independents, sense compromís exprés amb cap grup social, perquè senzillament conceben com absolut el moment històric i cultural, i la classe social en què n'assenten la funció.

Però si l'intel·lectual tradicional cap sota la toga, també hi cabrà l'intel·lectual orgànic gramscian, l'hereu del que va fer madurar i germinar la revolució francesa, abans que quallés en la Bastilla.

Aquesta elemental conclusió ens connecta amb una altra reflexió clàssica de marxisme: la de la tesi XI sobre Feuerbach: «Els filòsofs no han fet res més que transformar el món de diverses maneres; el que importa ara és transformar-lo» (13). Gramsci anota, als seus *Quaderni*, que Croce protestava perquè Marx suplanta filosofar per actuar. El fundador del PCI interpreta, enfront Croce, la tesi com a afermament enèrgic de la unitat entre teoria i pràctica, «identificació de la filosofia amb allò que Croce anomena religió, com a terrenalitat absoluta».

La doble dimensió de la fórmula de Marx, ja sigui com la veié Gramsci,

com a conjunció de la teoria i la praxi, ja sigui com li dolgué a Croce, com a cop als filòsofs tradicionals, ens proporciona la dada que esn calia per al darrer pol d'aquesta reflexió.

En efecte: si les normes incideixen en les relacions jurídiques de forma concreta i pràctica, mitjançant la seva aplicació quotidiana, en el curs d'unes relacions socials i mitjançant concrets instruments orgànics, en aquest cas caldrà incidir-hi per transformar la realitat social afectada pel conflicte jurídic, i des de la relació jurídica impulsar la transformació de la relació social.

El problema, en aquest punt, es planteja, per al jurista positiu, en concret, en caràcters semblants a com es plantejava per a la norma en abstracte, segons hem vist al debat a partir d'Stucka. El jurista positiu, diuen Barcellona i Cotturri, es troba davant una paradoxa: no han d'ocupar-se dels problemes de la justícia, que pertanyen a la filosofia, ni als de la pràctica social, que pertanyen a la sociologia. Tanmateix, aquesta situació, afirmen, no ha de sorprendre en una societat basada en la divisió del treball i en una especialització rígida, com no sorprèn que el metge s'ocupi de la malaltia i no pas del malalt, o l'arquitecte de l'habitatge i no pas dels habitants (14). El magistrat s'ocuparia del *justiciable*, no pas del ciutadà, trencant la concepció global de relació jurídica que hem suggerit.

Cal afegir a això una crisi de les figures de mediació jurídica tradicional (ensenyants, advocats, magistrats), no pas per arrossegament dels moviments socials, sinó per la transformació mateixa dels modes de relació. Els usuaris corresponen a sectors socials que accedeixen, per primer cop, a la demanda del servei de la justícia, ja sigui perquè les transformacions socials els empenyen, ja sigui perquè les transformacions polítiques democràtiques els ho permeten, o els presenten el terreny jurídic com terreny de solució. La nova demanda del servei, o del seu contingut, provoca la necessitat d'adaptació de les seves estructures orgàniques i normatives (15).

A Espanya, les reformes legislatives pendents o recents en són un exemple. I, possiblement, la lentitud de la reforma de l'organització judicial no és aliena al temor de les conseqüències dels canvis inevitables en unes estructures tan rònegues.

Amb tot el que s'ha dit sembla lògic que es torni a una mena de fatalisme final: d'una societat tal, tals normes, tals relacions jurídiques, tal administració de justícia. Nicos Poulantzas indica que totes les normes i relacions jurídiques requereixen allò que ell anomena *el càlcul de previsió*, com a probabilitat màxima que aquelles instàncies, normes i relacions, responguin a l'expectativa, compleixin el seu paper, preordenat en el conjunt de les relacions socials. El concepte el dedueix Max Weber, segons el qual constituïa, des dels temps de Roma, els fonaments de la racionalitat del dret (16).

Podem tornar, ara, a aquella concepció de «la relació jurídica creada per qualsevol forma de producció», assenyalada per Marx, tal com va quedar perfilada. Aplicant-hi el *càlcul de previsió* de Max Weber i Poulantzas s'observarà que, d'això, no se'n deriva un fatalisme esquemàtic, segons el qual les contradiccions de l'esquema ens durien necessàriament a la relació jurídica revolucionària o, al contrari, a la simplement tècnica. La inviabilitat de l'actualització d'Stucka ha quedat clara. Tampoc no hi caben els fatalismes deterministes del positivisme ni de l'idealisme. Ha quedat clar que aquestes anàlisis obliden peces essencials de la dinàmica social a què es refereixen. Gramsci va deixar prou constància de les insuficiències de Ferri i Croce en aquest aspecte.

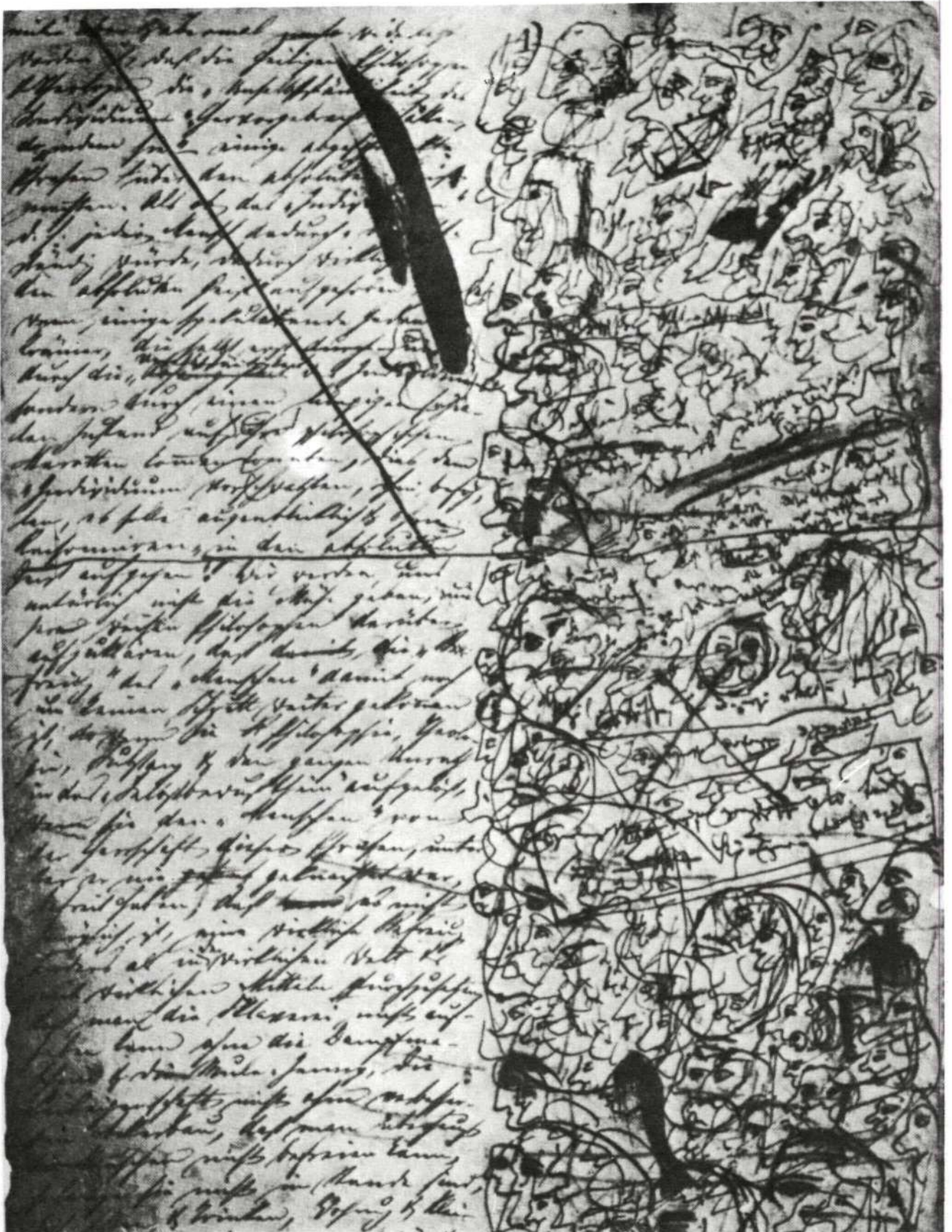
El *càlcul de previsió* ha de comptar amb la riquesa de la relació jurídica dialèctica, en el sentit que assenyalen les anàlisis marxistes, compresa la perspectiva que obre la reflexió gramsciana, desterrant el pessimisme o la inviabilitat dels fatalismes i acollint l'optimisme de la crida a la transformació que transmet, sense perdre el seu aire jove, la tesi de Marx. ●

13. K. Marx: *Oeuvres choisies*. Ed. Gallimard. Tom I, pàg. 164.

14. P. Barcellona i G. Cotturri: *El Estado y los juristas*. Ed. Fontanella, pàg. 83.

15. Id., pàg. 46.

16. N. Poulantzas, op. cit., pàg. 92.

Marxisme i feminisme

Lucía Antín

El segle XIX hereta els plantejaments de la Il·lustració i els principis liberals que l'experiència de la Revolució Francesa i, en un altre terreny, el romanticisme, havien contribuït a difondre. Ja en el segle XVIII i, després, en el XIX, s'havia plantejat, tant en el terreny de les idees, com de la pràctica política, la qüestió de la igualtat dels sexes. El dret de ciutadania per a les dones es debat a l'Assemblea Nacional de la França Revolucionària, on el marquès de Condorcet declara: «... Els drets dels homes deriven únicament del fet que són éssers sensibles, susceptibles d'adquirir idees. Per tant, en tenir les dones aquestes mateixes qualitats, necessàriament han de gaudir d'ídents drets, i qui vota contra el dret d'un altre ésser, siguin els que siguin la seva religió, el color de la seva pell o el seu sexe, renuncia als seus en aquest precís moment».

Introducció

Les dones mateixes, llançades a la lluita revolucionària, reclamaran amb justícia l'extensió dels principis d'igualtat i llibertat per a elles mateixes. Olimpia de Gouges redacta la *Declaració de Drets de la Dona i la Ciutadana*, on parafraseja el manifest revolucionari. Nombroses dones que s'agrupen als clubs dels desarrapats exigiran també la igualtat.

El segle XIX és el moment en què la qüestió de la dona es converteix en polèmica i agitació. J. Stuart Mill, defensor dels drets de la dona, escriu una obra que tindrà una gran influència en el moviment feminista de l'època: *La subjecció de la dona* (1869) i hi subratlla el caràcter cultural de l'anomenada naturalesa femenina: «El que ara s'anomena naturalesa de la dona és quelcom eminentment artificial, resultat d'una repressió forçada en determinades direccions i d'un estímul anti-natural en d'altres».

El moviment feminista desplega ja una activitat important, especialment a la Gran Bretanya i als EUA, reivindicant la igualtat davant la llei, el dret al vot, la igualtat d'oportunitats en l'educació, i comença també a plantejar-se qüestions laborals. La declaració de Seneca Falls, manifest del feminisme americà, és del 1848, el mateix any que la publicació del *Manifest Comunista*.

També el començament del segle porta el desenvolupament dels moviments socialistes que després s'anomenaran utòpics. Owen, Fourier... en la seva crítica a la societat burgesa, denunciaren la família com a base de la societat i font de desigualtat i prefiguraran fórmules de convivència que establien relacions diferents entre els sexes. Owen, per exemple, qualifica el matrimoni de «maleïda institució» i Fourier dedica part de la seva obra a denunciar l'opressió de la dona: «Des d'una perspectiva general, els avenços socials i els canvis d'èpoques es fan en virtut del progrés de la dona vers la llibertat, i la decadència de l'ordre social es fa en virtut de la disminució de la llibertat de la dona...»

En aquest context, Marx i Engels recullen els plantejaments més positius del seu segle i afirmen rotundament la igualtat dels sexes, al mateix temps que proclamen l'abolició de la família en la futura societat comunista (vegeu el *Manifest*). Denuncien la fallàcia del concepte burgès d'igualtat i afirmen que la veritable igualtat entre els sexes hauria de passar per la independència econòmica de la dona i, per tant, per la seva incorporació al treball assalariat. Engels i Bebel al·ludeixen als sofriments de les dones i als privilegis masculins, fins i tot entre la classe obrera, encara que, en darrer terme, mantinguin una visió força tradicional sobre la dona i la seva missió maternal. («La majoria dels homes no consideren la dona més que com un ins-

trument de plaer i lucre i repugna a les seves preocupacions reconèixer-la igual en dret. Per a ells, la dona ha de ser submisa, obedient, viure confinada exclusivament a la llar, i en tota la resta, que mani sense obstacles "el rei de la creació" [...] Com més se sotmeti i doblegui el coll, més fama adquireix de "sensata, honrada i virtuosa", encara que sucumbeixi sota el pes dels dolors físics i morals que són la conseqüència de la seva situació d'oprimida [...] A l'home li agrada i el satisfà aquesta situació i en treu un avantatge. Plau al seu orgull, al seu egoisme i al seu interès representar el paper del més fort i de l'amo i, com tots els dèspotes, difícilment es deixa influir pels dictats de la raó. És evident que les dones estan interessades a agitar-se per millorar la situació, a emancipar-se —diguem-ho d'una vegada—; però que no comptin amb els homes, així com els proletaris no han pas de comptar amb la burgesia.»)

Els plantejaments anteriors, no obstant això, no superen pas els ja avançats per sectors liberals o per alguns dels socialistes utòpics. El nostre interès, per altra banda, es dirigeix vers aquells textos de què podem extreure alguna observació útil, algun instrument teòric que pugui servir per avançar en l'anàlisi científica de l'opressió de la dona. I en aquest camp no és molt el que trobarem a Marx i Engels si el que busquem són referències concretes a la problemàtica feminista. Tanmateix, hi ha un punt de partida d'un valor immens com és el fet d'haver trencat amb el pensament idealista i haver proporcionat instruments teòrics per a l'anàlisi científica de la història de les societats humanes. I així, trobem referències interessants en algunes obres de Marx i Engels, concretament a *La ideologia alemanya* i al pròleg d'Engels de la 1a. edició de *L'origen de la família, la propietat privada i l'Estat*, així com a la primera part d'aquesta obra. També trobem algunes referències sobre la família o sobre el treball de la dona en el *Manifest*, a les *Tesis sobre Feuerbach*, a *El Capital*, etcètera. És útil el treball d'Engels *La situació de la classe obrera a l'Anglaterra*, on aporta nombroses dades sobre el treball de les dones i la situació de les famílies obreres en l'auge de la revolució industrial.

Partirem, doncs, dels dos textos citats en primer lloc, pel fet de ser els que proporcionen elements teòrics que, en els seus encerts i en les seves limitacions, serveixen avui com a punt

de partida per a les investigacions del feminisme marxista.

La ideologia alemanya (1845). Aquest treball, redactat en col·laboració per Marx i Engels, romangué molt de temps inèdit. Sobre ell escriu Marx en el pròleg a la *Contribució a la crítica de l'economia política* (1859) que fou el fruit de «contrastar conjuntament el nostre punt de vista amb l'ideològic de la filosofia alemanya (1); en realitat liquidar la nostra consciència filosòfica anterior». Pretenien, d'alguna manera, firmar l'acta del seu trencament amb els corrents hegelians d'esquerra; donar compte de la seva adhesió al materialisme dialèctic com a instrument de comprensió del desenvolupament històric i del paper social de les ideologies (2).

La concepció materialista de la història, tal i com s'exposa a *La ideologia alemanya*, consisteix a «exposar el procés real de producció partint per a això de la producció material dels mitjans necessaris per a la vida immediata» i de «concebre com el fonament de tota la història, la forma d'intercanvi corresponent a aquest mode de producció i engendrada per ell, és a dir, la societat civil en les seves diverses fases» (3).

El primer fet històric és la producció dels mitjans indispensables per a la satisfacció de les necessitats vitals, com menjar, beure, vestir-se... és a dir, la producció de la pròpia vida, i així, a tota concepció històrica cal observar aquest fet fonamental en tota la seva significació (pàg. 28).

I l'altre factor que intervé en el desenvolupament humà és la relació entre homes i dones per procrear, de la qual sorgeix la família. La família és la primera i única relació social a les societats primitives, encara que, poste-
a la procreació, es manifesta immedia-

riorment, en crear-se noves relacions socials, passarà a ser una relació secundària (pàg. 29).

«La producció de la vida, tant de la pròpia en el treball, com de la d'altri tament com una doble relació —natural i social— (la cursiva és nostra). I aquesta relació primitiva s'estableix com a divisió del treball.

»La divisió del treball, originàriament no passava de la divisió del treball a l'acte sexual i, més tard, d'una divisió del treball introduïda d'una manera «natural» (les cometes són de Marx i Engels) en atenció als dots físics (per exemple, la força corporal), a les necessitats, a les coincidències, etc.» (pàgina 32). I afegeixen: «La divisió del treball solament es converteix en veritable divisió a partir del moment en què se separen el treball físic i l'intel·lectual» (creiem que aquesta frase cal entendre-la en el context de la polèmica: la creació de la consciència).

Resumint les seves posicions sobre la divisió primitiva del treball diran que «descansa sobre la divisió natural del treball en el si de la família i en la divisió de la societat en diverses famílies contraposades» i, al mateix temps, «en la distribució desigual del treball i dels seus productes; és a dir, la propietat, el primer germen o la forma inicial de la qual es troba ja a la família, on la dona i els fills són els esclaus del marit. L'esclavatge serà la primera forma de propietat i apareix ja a la família com el dret de disposar de la força de treball d'altres i dels productes d'aquest treball» (pàgina 33).

Una altra idea interessant que es desprèn de la consideració materialista de la història és la constatació del caràcter històric de les formes familiars i el seu entroncament amb el conjunt social: «No s'ha de parlar, doncs,

de la família en general. La burgesia imprimeix històricament a la família el caràcter de família burgesa». I així, la família persisteix malgrat els repetits «anuncis» de dissolució perquè «... la seva existència és imposada com una necessitat pel seu entroncament amb el mode de producció, independent de la voluntat de la societat burgesa» (pàgines 207-208). Tot el text revesteix un gran interès ja que reproduïx d'alguna manera una polèmica d'actualitat: la possible desaparició de la família i l'opressió de la dona a la societat capitalista. Marx i Engels combaten les idees de Max Striner («San Max»), el qual analitza la família com una forma ideològica independent de les bases materials que la fan possible.

El pròleg a *L'origen de la família...* (1884), obra de Friedrich Engels, és l'altre treball que concentra el més gran nombre d'observacions relatives a la problemàtica femenina dintre del conjunt de l'obra dels fundadors del marxisme. Al pròleg mateix ens trobem ja amb un paràgraf que ha merescut l'atenció de les feministes: «Segons la teoria materialista, el factor decisiu a la història és, al cap i a la fi, la producció i reproducció de la vida immediata. Però aquesta producció i reproducció són de dues classes. D'una banda, la producció de mitjans d'existència, de productes alimentaris, de roba, d'habitatge i dels instruments necessaris per produir tot això; d'altra banda, la reproducció de l'home mateix, la continuació de l'espècie». I afegeix: «L'ordre social en què viuen els homes en una època o en un país determinats està condicionat per aquestes dues espècies de producció: pel grau de desenvolupament del treball, d'una banda, i de la família, de l'altra» (pàgina 169).

Si volguéssim utilitzar un argument d'autoritat, aquesta citació ens donaria

1. Marx empra ací els termes «ideològic» i «consciència filosòfica» per oposició a «científic» i «saber científic». En alguna terminologia marxista, el concepte d'«ideologia» s'empra com equivalent de «falsa consciència».

2. En realitat, les relacions entre el marxisme i la filosofia hegeliana segueixen un procés tortuós. A *La ideologia alemanya* hi ha un trencament amb el corrent dels anomenats «hegelians d'esquerra». El principal distanciament de Marx respecte del hegelanisme es produí el 1848 i durà una vintena d'anys. En els darrers seixanta, Marx torna a interessar-se per la metodologia dialèctica hegeliana, com es pot observar a la seva *Contribució a la crítica de l'economia política*, i sobretot, en *El capital*.

3. Marx i Engels empenen aquí «societat civil» per oposició al concepte d'Estat, en el sentit que Hegel l'utilitzava.

peu per justificar els nostres esforços per analitzar el paper de la família i les relacions entre els sexes a la societat moderna, per comprendre el conjunt de l'ordre social. Tanmateix, no convé passar per alt que a l'acabament del paràgraf, Engels afirma que a la societat moderna: «... el règim familiar està completament sotmès a les relacions de propietat» i en el seu si «es desenvolupen lliurement les contradiccions de classe i la lluita de classes, que constitueixen el contingut de tota la història escrita fins als nostres dies» (cursiva d'Engels). Aquesta afirmació, que en si mateixa no anul·la totalment l'autonomia de l'ordre familiar, pot donar peu, indubtablement, a incloure les relacions familiars en les relacions de producció i, per això mateix, en la lluita de classes. Després tornarem sobre aquesta qüestió.

Per altra part, a *L'origen de la família* —deixant de banda l'entusiasme que en l'autor suscitaren les investigacions de Morgan— s'expressen posicions que en una gran mesura recullen el que ja s'exposava a *La ideologia alemanya*. I ensem, desenvolupa algunes qüestions interessants.

Així, estableix que les relacions entre els sexes a la família són, en el seu origen i a l'actualitat, relacions de conflicte, d'antagonisme, d'opressió dels homes sobre les dones. Parlant de la monogàmia dirà que «entra en escena sota la forma de la reducció a l'esclavitud d'un sexe per l'altre, com la proclamació d'un conflicte entre els sexes, desconegut fins aleshores a la prehistòria». I afirma, en un paràgraf difícil d'interpretar, que el conflicte entre els sexes a la monogàmia prefigura la naturalesa de les contradiccions i dels antagonismes de la societat de classes. I diem difícil d'interpretar perquè quan afirma que el primer antagonisme de classes que apareix a la història coincideix amb l'antagonisme entre l'home i la dona a la monogàmia i la primera opressió de classes amb la del sexe femení pel masculí, no se sap si es tracta d'una comparació de caràcter retòric (com quan diu que a la família l'home és el burgès i la dona el proletari) o si opera per analogia.

¿Tractava de mantenir que la dinàmica de les contradiccions entre els sexes sota el patriarcat ve a actuar de forma anàloga a la dialèctica explotadors/explotats en el procés de la lluita de classes?

Però abans de penetrar els camps d'ambigüitat que ofereix aquesta part de l'obra dels fundadors del marxisme, fem una recopilació de les posicions que hem anat recollint, i que aporten ja un cert bagatge teòric. Podem resumir-les en cinc punts capitals:

1. La divisió del treball en funció del sexe és un fet inicial de la història de les nostres societats.
2. Aquesta divisió és desigual, jeràrquica i opressiva per a les dones.

3. Aquesta relació primitiva ha determinat el conjunt de les formes familiars existents a la història posterior. Establerta ja sobre la base de la re-

producció, la família, base de les societats primitives, és part del conjunt social i té una estreta relació amb el concret mode de producció. No és un fet d'índole merament cultural, independent de l'estructura econòmico-social existent.

4. Les relacions entre els sexes no s'identifiquen amb les relacions entre les classes: ambdues s'edifiquen sobre bases materials particulars (producció i reproducció).

5. La història de les formacions socials és la història de l'esdevenir de dos fets: el de la producció (amb el seu corollari: la lluita de classes) i el de la reproducció (amb el seu: les contradiccions entre els sexes sota l'organització social monogàmica).

Els hereus, pitjor

Reconeguem que aquests plantejaments, encara que extrets de l'obra dels fundadors del marxisme, no hi són exposats sense considerables marges d'indeterminació i ambigüitat de conceptes. Això explica que les seves posicions en aquest terreny hagin pogut ser objecte d'interpretacions variades, a vegades contradictòries entre elles mateixes. I explica també que hagin pogut ser objecte de marginació, arraconament i oblit, en gran mesura. L'evident incomoditat amb què tant Marx com Engels es movien a l'hora de conceptualitzar el món de la reproducció i la seva inclinació *natural* per l'anàlisi de les relacions de producció —d'altra banda imprescindible— semblen donar validesa a les tesis dels qui afirmen que, amb el pas del temps, els fundadors del marxisme acabaren

limitant-se a traslladar els instruments d'anàlisi de les segones al camp del primer, pensant el món de la reproducció per analogia amb el de la producció.

Això no és pas cert d'una manera absoluta. I té una justificació parcial. Certament, un cop establert que la producció de la vida immediata i l'intercanvi es desplacen històricament de l'àmbit de la família a un altre, sembla òbvia la necessitat d'acudir a l'anàlisi d'aquest altre àmbit: el de la producció i intercanvi de mercaderies, el de la formació i acció de les classes socials, el de la seva lluita, el del paper d'aquesta com a motor històric, etcètera. Ara bé, això no permet avalar l'abandó de la reflexió teòrica sobre la funció de la família i de les relacions entre els sexes, que prèviament s'ha-

vien reconegut com a elements fonamentals per a la comprensió de l'ordre social.

Afegim-hi que aquest abandó és, en tot cas, més complet en el marxisme posterior (la qual cosa resulta doblement greu). Marx i Engels seguien deixant caure, ací i enllà, observacions laterals sobre la problemàtica familiar i femenina. Aquí caldria citar les consideracions d'Engels sobre el treball domèstic, assenyalant la barrera que aquest suposa per a l'accés de la dona al treball assalariat i la seva conseqüent defensa de la socialització de l'atenció a la prole i de les tasques domèstiques en general. I l'observació de Marx a *El capital* sobre el treball domèstic de la dona com «**el treball que necessita el consum de la família**» valorant aquest en termes monetaris (cas del que ara s'anomena *empleades de la llar*).

Apunts sens dubte força insuficients, però dignes de ser ressaltats en contrast amb l'obra de tants marxistes posteriors, en què tot això brilla per la seva absència.

Interpretar per transformar

Sobre quines constants materials s'ha assentat la preexistència de la família a través de les transformacions històriques? Què provoca la divisió jeràrquica del treball en funció del sexe? Sobre quines bases es manté la supremacia masculina? Com i per què es projecta aquesta divisió sobre el conjunt social? Quin paper exerceix, dins l'entramat de la formació social capitalista, el treball de la dona a la llar? En què consisteix el seu entroncament amb l'organització social burgesa? Quines forces revolucionàries hauran de posar fi a l'opressió de les dones?

Marx i Engels no donaren una resposta satisfactòria a aquests interrogants. Aportaren alguns instruments d'anàlisi decisius i determinades reflexions fonamentals. Del que es tracta ara és de prendre peu en això, abandonar tota temptació dogmàtica i llançar-se a conèixer, investigar, interpretar... a interpretar per transformar.

En els darrers anys ha aparegut un important corrent que, partint del marxisme, tracta d'avançar en la resolució dels problemes teòrics i polítics que planteja l'opressió de la dona i en la lluita pel seu alliberament ple. Això és, en definitiva, el que importa.

Marxisme i pedagogia

Jordi Monés i Pujol-Busquets

Tractar sobre la qüestió específica de la incidència en el nostre món escolar, del pensament de Marx sobre la problemàtica educativa, resulta difícil, si més no, perquè més enllà de la tradició marxista, hom no admet, o admet amb una certa preverció, la figura de Marx dins del context de la història de la pedagogia.

El problema es complica per la manca d'estudis monogràfics sobre el tema i perquè resulta complex destriar entre la influència de la pedagogia marxiana pròpiament dita, la tradició pedagògica marxista i la pràctica escolar i l'organització educativa dels països que teòricament segueixen Marx.

Al marge de les esmentades limitacions, convé tenir en compte que la qüestió que ens ocupa es pot observar des de diversos angles i que presenta, a més, un caràcter diferent segons els períodes històrics, diferència marcadíssima entre les èpoques anterior i posterior al 1939, definides pel canvi produït pel triomf de les «tropas nacionales», esdeveniment com podeu comprendre decisiu en el nostre camp d'estudi concret.

Ateses les limitacions d'un treball en el fons periodístic, es façil d'imaginar el caràcter d'aquest estudi que no es planteja com a treball en profunditat, sobretot si pensem en els buits bibliogràfics de la nostra àrea d'estudi. Ens concretarem, doncs, a apuntar simplement unes línies de recerca, partint d'unes determinades premisses.

Al nostre entendre, un treball d'aquestes característiques hauria de plantejar fonamentalment tres aspectes:

1r. la influència a casa nostra, de les concepcions pedagògiques marxianes, partint de la base de les suspicàcies enfront de la pedagogia marxiana, com assenyalàvem al paràgraf primer

i puntualitzant a més, que, en el millor dels casos, partint d'una anàlisi simplement formal s'integra el corrent marxista a altres línies de pensament pedagògic, principalment el socialisme utòpic, l'evolucionisme, el positivisme i el pragmatisme.

2n. la incidència dels postulats educatius de Marx en el terreny de la pràctica escolar, aspecte on l'especificitat de Marx i de la posterior tradició marxista sembla més evident.

3r. la utilització de l'anàlisi marxista per estudiar l'evolució i la realitat del nostre món educatiu, partint, però, de la base que Marx mateix no va estudiar mai la formació històrica de les estructures educatives i les institucions escolars com a part integrant del conjunt de la societat, tot i que cal no oblidar que la tradició marxista posterior ha intentat omplir aquest buit.

Fixades, doncs, aquestes mínimes orientacions, intentarem assenyalar algunes línies de confluència entre les concepcions marxianes o en el seu defecte marxistes i l'escola catalana, estudiant separatament el període anterior al 1939 i l'època franquista, puntualitzant d'entrada que la influència del pare del marxisme en el camp específic de les estructures educatives i de l'escola del nostre país, és força limitada.

El període anterior al 1939

Mentre la influència del socialisme llibertari, en realitat una continuació o més ben dit una derivació del socialisme utòpic, (1) presenta, entre nosaltres, una llarga tradició, tant en el camp teòric com en el terreny de la pràctica escolar, el marxisme, especialment en el camp de l'ensenyament, per una sèrie de condicionants polítics a bastament coneguts, (2) no

exerceix cap mena d'influència, almenys amb anterioritat al 1930.

Al marge de la poca importància quantitativa i de la mínima incidència qualitativa dels grups marxistes que es comencen a desenvolupar a començaments de la dècada dels 20 i que continuen la seva tasca malgrat les dificultats que planteja la dictadura de Primo de Rivera, cal tenir present el fet que aquests cenacles no s'ocupen específicament dels problemes escolars, amb l'excepció de les clàssiques reivindicacions a favor de l'educació universal, i gratuïta i laica, amb la qual cosa no volem indicar que menystinguessin la problemàtica cultural i la situació de la classe obrera en aquest context, aspecte que entra en la discussió teòrica des d'una primer moment.

En relació a les concepcions pedagògiques marxianes, és a dir al fet de considerar que el pensament de Marx comporta directament i indirectament una formulació pedagògica concreta, convé assenyalar que a l'època anterior a la II República espanyola, les referències a aquesta qüestió són pràcticament inexistent i que durant el període republicà l'interès envers aquests problemes és mínim, tot i que cal remarcar que hem pogut trobar algun text d'aquests anys que fa referència a la pedagogia marxiana, provinent segurament de cercles o persones no vinculades específicament a grups marxistes.

En els textos esmentats, hom parteix de la base que des del moment que Marx i Engels dibuixen l'estructuració d'un home nou a través de la transformació econòmico-social de les institucions, és que en el seu pensament hi ha implícita una formulació pedagògica. (3) Per comprendre la relativa manca d'interès envers l'ideari educatiu marxista, cal situar-se en el context de l'època, amb un coneixement limitat de l'obra del Marx i sobretot un desconeixement total dels escrits del jove Marx. (4) Per altra banda, altres textos fonamentals del pensament escolar marxista, com per exemple els articles de Gramsci a «Ordine Nuovo» (1921-22) on podem trobar algunes idees del corpus pedagògic del pensador italià, segurament no eren gaire coneguts pels qui en aquell temps es preocupaven, al nostre país, per aquestes qüestions. (5)

Un major interès es manifesta pel vincle escola-treball, qüestió que té

una incidència tant a nivell teòric, com en el camp de la pràctica escolar. Tot i aquest punt, cal considerar que l'esmentada relació escola-treball, s'ha contemplat des de diverses línies de pensament, en el benentès que en la majoria dels casos no ha constituït un element de canvi social sinó un component de la formació cívica, és a dir una forma de socialització. Al nostre país cal tenir en compte sobretot la influència de l'escola del treball de Kerschensteiner i molt especialment el treball pràctic i teòric dels educadors vinculats a la Unió Socialista de Catalunya, (6) corrents en ambdós casos molt interessants, però sense gaire vinculació a l'essència del

pensament escolar marxista, especialment el primer.

Val la pena assenyalar també les aportacions més teòriques que no pas pràctiques del moviment llibertari, especialment Ferrer i Guàrdia, a la línia proudhoniana expressada en el concepte «**politécnica de l'aprenentatge**», o més ben dit «**juxtaposició entre la instrucció literària i científica i la instrucció industrial**». (7)

La concepció marxista del treball polític que podem considerar com la combinació de treball productiu, ensenyament i gimnàstica, l'escola-fàbrica amb tres finalitats ben concretes:

la intensificació de la producció social, la formació d'adults plenament desenvolupats i la participació en la transformació de la societat, no va trobar gaire ressò en aquell temps, tot i que convé no oblidar les referències a les formulacions dels Reformadors Radicals de l'Escola vinculats a la socialdemocràcia alemanya i d'una manera més indirecta l'escola productiva de Blonski. (8)

Finalment, sobre la vinculació de l'escola al treball productiu, cal pensar en alguns aspectes del programa del CENU, elaborat com sabeu amb la presència d'educadors llibertaris i marxistes. (9)

1. Sobre aquesta qüestió, vegeu: **Seminari d'Història de l'Ensenyament**. «El pensamiento socialista y la educación (España 1935-1938). Siglo XIX: algunos precedentes», a «Cuadernos de Pedagogía», n. 43-44, juliol-agost 1978, pàgines 30 a 35.

2. El Principat, però, no viu totalment d'esquena al marxisme amb anterioritat al 1920. Sobre aquest punt, podeu consultar: *Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans*. A cura de F. Artal, P. Gabriel, E. Lluch i F. Roca (veu «marxisme», Emili Gasch i Francesc Roca). Edicions 62, Barcelona 1979, pàgines 293 i 294.

3. «En el punt central, igual que en la finalitat de l'educació socialista, hi ha l'home socialitzat. Tampoc la concepció marxista de l'home i de la societat no vol de cap manera excloure la voluntat humana. Veu l'home, però, en contraposició a l'abstracció idealista d'un home en si en la seva concreta socialització dins una classe social històrica. Mira, doncs, d'enfortir la seva consciència de classe i de temperar la seva voluntat de classe per assolir-ne la superació en una societat en què les classes hagin desaparegut de forma que la lluita de classes sigui capaç d'assolir aquest objectiu. La finalitat aconseguida admet "el lliure desenvolupament de cadascú" com a condició per al "lliure desenvolupament de tots". Així, Karl Marx s'ha aferrat al concepte idealista burgès de la personalitat alhora que l'ha privat del seu fonament idealista metafísic. El moviment dialèctic és històric, no només com a ascensió per mitjà de l'oposició de classes fins a la seva superació, sinó també com a ferm engranatge de l'"acció recíproca" (F. Engels) de factors econòmics i ideològics. Marxisme no és fatalisme.

«Vet aquí per què queda espai per al moment educatiu. La pedagogia socialista actual afirma amb Marx la dialèctica. D'aquesta manera pot demanar l'estructuració de l'home nou amb la transformació econòmico-social de les institucions...» (*Diccionario de pedagogia Labor*, publicat sota la direcció de Luis Sánchez Sarto, Editorial Labor, Barcelona 1936, volum II, pàg. 2942, veu "Socialista-educación y pedagogia".)

4. Començats a publicar la dècada dels 30, hem de creure que foren pràcticament desconeguts al nostre país.

5. Paga la pena d'assenyalar que el 1922, al n.º 2 de «La Batalla» es publica un article de Gramsci sobre el feixisme italià; al mateix periòdic trobem, el 1933, un editorial, probablement de Joaquim Maurín, que fa referència al pensador italià. Vegeu: *Ictineu. Diccionari de ciències de la societat...*, op. cit. (veu Antonio Gramsci, de Francesc Roca), pàgines 224 i 225.

6. Pel que fa a aquest punt cal recordar la trajectòria de l'Escola del Treball de Barcelona, en l'època que en fou director Rafael Campalans i durant el període republicà, i el treball d'Emili Mira, impulsor de l'orientació professional a Catalunya. Per tenir una idea d'aquests corrents podeu consultar: *Congrés International d'Enseignement Technique: Volume 1. Organisation Générale. Assamblées. Voeux. Volume 2. Rapports déposés*. Barcelone 17-18-19 mai 1934. Bureau International Enseignement Technique, Rouen 1934.

7. Sobre la concepció ferreriana del paper del treball en la formació vegeu: Pere Solà i Gusinyer: «Escuela y educación en una sociedad autogestionada: la aportación de la pedagogia racionalista en F. Ferrer» en Jordi Monés, Pere Solà, Luis Miguel Lázaro: *Ferrer Guardia y la pedagogia libertaria. Elementos para un debate*. Icaria Editorial, Barcelona 1977, pàgines 87 a 93.

8. «Els "reformadors radicals de l'escola" combaten la posició intel·lectualista de l'escola tradicional, que ells miren de convertir en escola de vida (...) Les ensenyances que proporcionen a les seves escoles en matèria intel·lectual, tècnica i artística, són transformades en experiències (...) El treball deixa de ser un joc i esdevé element de producció (...) Aquesta idea de l'escola única de producció prové de Rússia, tot i que Oestreich fa ressaltar les grans diferències que el separen del pedagog Blonski, i afirma que mentre aquest cerca l'educació politècnico-industrial dels nens per adaptar-los necessàriament al corrent econòmic de la nació, l'escola única productiva que preconitza Oestreich persegueix la selecció i mesura de les tasques, així com la seva espiritualització» (E. Witte i E. Backheuser: *La escuela única* —traducció al castellà de Luis Sánchez Sarto—, Editorial Labor, Barcelona 1933, pàgines 53 i 54, nota 1 del traductor.)

9. «... estimem necessari que cada escola estigui adscrita, com un organisme col·lectiu més, a una col·lectivitat de producció, a una col·lectivitat de treballadors, de manera que els nois intervinguin en els treballs i en la vida social dels grans, i a la vegada que la col·lectivitat de treballadors exerceixi la seva influència i la seva tutela i la seva cura sobre l'escola...» Cf. Generalitat de Catalunya. *Projecte d'ensenyament de l'Escola Nova Unificada*. Barcelona 1936, pàg. 18.

Una atenció especial mereix, a més, la importància adquirida pel mètode Freinet, no solament en el camp teòric sinó en el terreny de l'experimentació pràctica, durant el període republicà. (10) En aquest sentit, convé tenir en compte que el binomi escola-treball, tot i no ésser específicament marxista en Freinet, la seva concepció representa un salt qualitatiu important vers aquesta direcció, almenys en comparació als altres corrents de l'Escola Nova.

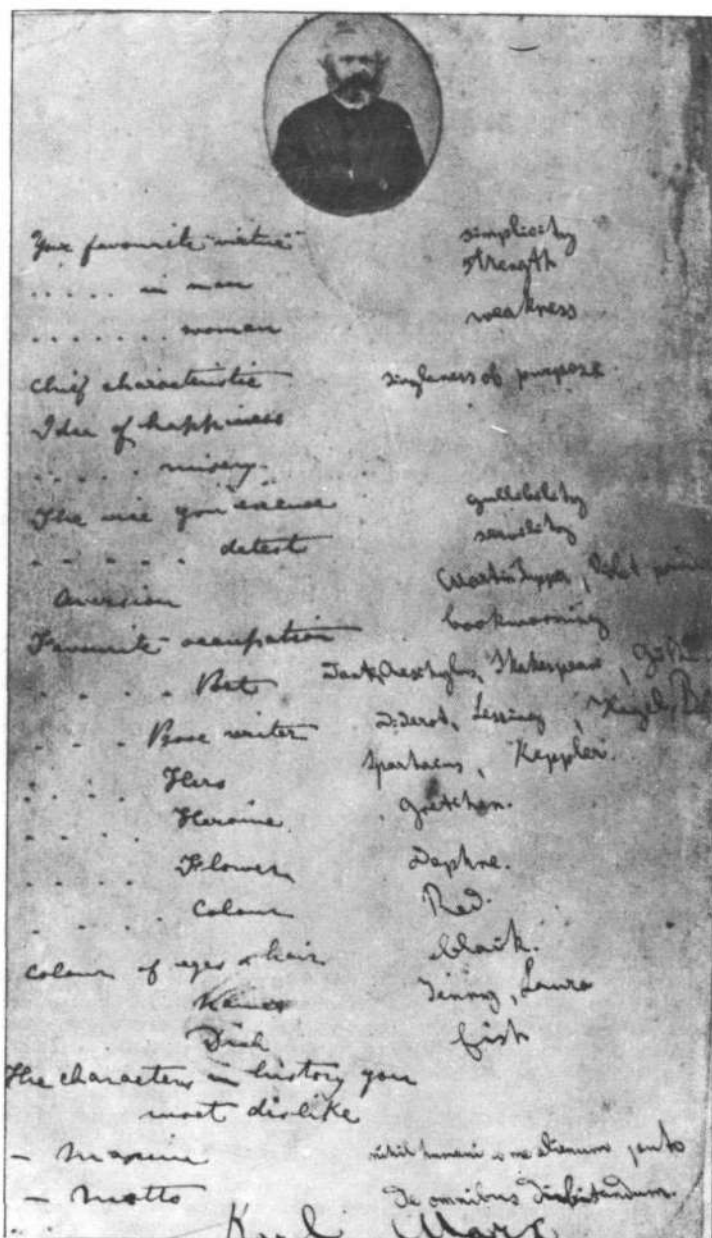
Deixant de banda la influència de l'escola del treball de la Rússia soviètica en particular, del moviment de l'escola única-unificada en general, i de la implantació d'aquest darrer corrent en el nostre país, aspectes estudiats en diverses publicacions durant els darrers anys, (11) hi ha una altra qüestió que caldria aprofundir, si més no, perquè en tenim un coneixement molt limitat i fragmentari. Pensem, fonamentalment, en la pedagogia soviètica dels primers anys de la Revolució i d'una manera especial en la formació dels infants abandonats, en una paraula l'obra de Makarenko i els seus companys, sobre la qual es troben referències directes o indirectes en algunes publicacions d'Editorial Cénit.

Probablement el treball dels marxistes catalans que presenta un major interès, pel que fa al camp escolar, és l'anàlisi sobre el caràcter idealista i idealitzant del moviment de l'Escola Nova, en una paraula de l'escola catalana d'avantguarda, (12) centrada principalment en el fet que des de l'esmentat moviment es considerava l'infant químicament pur, un xic al marge del món social que l'envolta.

Aquesta anàlisi que comença a concretar-se a partir més o menys del 1935, és realment punyent a l'hora de referir-se al pacifisme neutralista i, en general, a les concepcions del neutralisme ideològic i religiós; no ens ha d'estranyar, per tant, que fos extremament crítica contra l'ideari de la Institución Libre de Enseñanza i l'obra dels Institut-Escola i que, a més, anés força més enllà, en formular un projecte d'escola classe, tot i que no hi havia un programa concret per engegar aquest projecte. (13)

El període posterior al 1939

Amb la derrota de les tropes republicanes que comportava, per una banda, l'exili d'aquells que havien fet possible l'esclat escolar i pedagògic de la II

República espanyola, i per una altra, el retorn als esquemes de l'escola tradicional espanyola, d'arrel decimonònica i de concepció neoescolàstica, queda totalment estroncada la incipient tradició escolar marxista. La nova política educativa només serà possible gràcies a una dràstica depuració del personal ensenyant, una rígida censura i un exacerbant control polític i ideològic.

Per les causes apuntades, el corrent marxista s'ha de moure, almenys fins a mitjan dècada dels 50, en nuclis reduïdíssims. (14) A nivell pedagògic, però, no podem parlar de penetració dels postulats marxistes fins a ben entrada la dècada dels 60.

Quant a la pedagogia marxiana en concret, no semblen gaire importants les aportacions pròpies, però en canvi cal apuntar l'interès envers el coneixement de l'escola propugnada per Marx que inclou fins i tot l'estudi dels textos de Marx i Engels que fan referència a l'educació.

Tant en el camp teòric com en el terreny pràctic, cal considerar sobretot la influència del marxisme italià i

d'una manera especial de les concepcions culturals i pedagògiques de Gramsci. (15) Hom mostra també interès pels pensadors marxistes actuals, d'una manera particular per l'obra de Mario Manacorda, influència qualitativament important entre alguns cenacles pedagògics del nostre país. (16) La incidència del marxisme italià es deixarà sentir a més, en alguns aspectes que afecten la pràctica escolar, principalment qüestions de tipus metodològic, com veurem més endavant.

A un altre nivell, probablement més teòric, convé esmentar la incidència del pedagog polonès Bogdan Sucho-dolski, especialment per les seves anàlisis de la història del pensament i la pràctica pedagògiques i per la seva metodització dels corrents escolars socialistes més importants, en el marc de l'evolució històrica. (17) Val a dir que, en general, l'obra d'aquest pedagog és coneguda molt parcialment.

Convé assenyalar també l'interès que s'observa en alguns cenacles, a principis de la dècada dels 70, per les discussions teòriques que tenen lloc especialment a la Rússia soviètica pre-stalinista i a Alemanya durant

l'època de la República de Weimar i els anys immediatament anteriors, especialment dins de la socialdemocràcia, sobre diverses qüestions relacionades amb l'organització educativa, la pràctica escolar, l'ideari pedagògic, etcètera. (18)

Al marge de les dificultats essencialment de tipus polític, que planteja l'aplicació al nostre país d'un tipus d'escola lligada a la producció, fins i tot a nivell experimental, (19) no es pot negligir la influència de l'obra de Makarenko, almenys a nivell teòric, i el desenvolupament del mètode Freinet que, com dèiem, ja s'havia aplicat abans del 1939.

Pel que fa a Makarenko, del qual es parlava ja a principis de la dècada dels 60, en un primer moment la seva influència és més evident en el món polític que no pas en els cercles pedagògics. En aquest sentit, els contactes amb el Partit Comunista Francès són decisius. A mesura que avançava la dècada dels 60 i sobretot des del moment de la publicació en castellà del seu *Poema Pedagògic*, l'interès per l'obra de l'educador soviètic tindrà un caràcter marcadament pedagògic. (20)

10. Hi ha una extensa bibliografia sobre el moviment Freinet català durant el període republicà, més descriptiva que no pas valorativa.

11. Vegeu especialment: Enriqueta Fontquerní, Mariona Ribalta: *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil. El CENU*. Editorial Barcanova, S. A., Barcelona 1982; Jaume Carbonell, Jordi Monés: *Escola única-unificada. Passat, present i perspectives*. Editorial Laia, S. A., Barcelona 1978.

12. Si us interessa conèixer també una visió crítica d'aquest moviment des d'una perspectiva interna, així com també una imatge especial dels fonaments de l'escola soviètica, consulteu: Alexandre Galí: «Els fonaments racionals de l'escola activa» en *Activitat i llibertat en l'educació*. Atenes A.G. Biblioteca pedagògica, Barcelona 1932. (Conferència feta a l'Escola d'Estiu del 1930.)

13. Al marge del treball que efectua, especialment a partir del 1930, el grup marxista que s'integra a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, podrieu consultar sobre aquestes qüestions: *Escola*, vinculada al Bloc Obrer i Camperol, revista fundada al 1935, *Escola Proletària*, en la línia del PSUC, fundada al començament de la guerra civil i *Escola Socialista*, una continuació d'*Escola*, feta per gent del POUM, creada a finals del 1936. També es pot consultar la col·lecció de *Treball* del període de la guerra civil.

14. Vegeu també: *Ictineu. Diccionari de ciències de la societat...* op. cit. —veu «marxisme», pàgines 294 i 295.

15. Entre les obres traduïdes i els treballs que fan referència a aquesta qüestió, podríem citar: Antonio Gramsci: *Cultura i literatura* (traducció i pròleg de Jordi Solé Tura). Edicions 62, 1967; *Nous Horitzons*, n.º 11 3r. trimestre 1967; Franco Lombardi: *Las ideas pedagógicas en Gramsci*. A. Redondo, Barcelona 1972; Antonio Gramsci: *La alternativa pedagógica* (selecció de textos de Mario Manacorda). Editorial Nova Terra, Barcelona 1976; Mario A. Manacorda: *El principio educativo en Gramsci. Americanismo y conformismo*. Ediciones Sígueme, Salamanca 1977.

16. Recordeu especialment: Mario A. Manacorda: *Marx y la pedagogia moderna*. Oikos-Tau, Vilassar de Mar 1969.

17. Entre les obres que han exercit influència entre nosaltres es podria citar: *La pédagogie et les grands courants philosophiques. Pédagogie de l'essence et pédagogie de l'existence*. Editions du Scarabée, Paris 1960; *Teoría marxista de la educación* (traducció de M.ª Rosa Borràs). Editorial Grijalbo, Mèxic 1966; *Fundamentos de pedagogia socialista*. Laia, Barcelona 1974.

18. Pensem en la influència de Daniel Lindenber: *L'Internationale communiste et l'école de classe* (prefaci de Nicos Poulantzas). François Maspéro. Textes à l'appui, Paris 1972.

19. La majoria d'assajos relacionats amb l'escola del treball s'inscriuen en el marc conceptual de l'Escola Nova.

20. Fou publicat per l'editorial Planeta, de Barcelona, l'any 1967.

En relació al desenvolupament del mètode Freinet i del moviment que genera al seu entorn, podríem dir que al marge d'algun peoner, abans del 1966, any de la mort del pedagog francès, aquest moviment, com en el cas de Makarenko, és més conegut en els medis polítics que no pas pedagògics. És precisament a partir d'aquests anys que, gràcies al concurs de persones i col·lectius de la Catalunya del Nord i del País Valencià, el mètode Freinet comença a tenir un cert ressó a Barcelona. (21) No m'estendré sobre la penetració d'aquest moviment, perquè aquesta qüestió, tant per les derivacions polítiques, com per la seva incidència en el món escolar, és prou coneguda en els medis pedagògics catalans. (22)

El desenvolupament de la sociologia i paral·lelament l'interès que desperta, al llarg de la dècada dels 60, la sociologia de l'educació, genera un afany per conèixer la realitat sociològica escolar. Tot i que, en un principi, de forma quasi exclusiva, i en línies generals, els estudis de l'esmentada realitat són d'arrel neopositivista, a partir de finals dels anys 60, es detecta una preocupació per aplicar l'anàlisi marxista al món educatiu considerat en el seu conjunt, interès que es concreta en alguns treballs específics; en aquest sentit, cal valorar la influència de l'obra de Baudelot i Establet que fan unes conferències a l'Escola d'Estiu del 1972. (23)

Caldria estudiar amb un cert detall, la incidència d'alguns grups marxistes italians en el terreny de les ciències socials, per constatar fins a quin punt hi ha implicacions marxistes o qui sap si també marxianes, en diversos treballs i llibres de text sobre l'aplicació de les ciències socials a l'escola, especialment a EGB. (24)

Potser valdria la pena assenyalar que el moviment ensenyant, potenciat, a partir de la segona meitat de la dècada dels 60, per grups o col·lectius teòricament marxistes, porta una línia, tant a nivell teòric i programàtic, com en el terreny de la lluita política i sindical, que està, en diverses qüestions, en contradicció amb l'ideari de Marx, no solament pel que fa a l'anàlisi de la realitat, (25) sinó també per la seva concepció de l'escola pública, més jacobina que no pas marxiana (26) o també gramsciana. (27)

Som conscients de les llacunes, es-

pecialment en el període posterior al 1939, pensem, per exemple, en la influència de la psicologia escolar soviètica, en la incidència de l'Escola de Frankfurt i en tantes altres coses ens adonem, sobretot, dels problemes plantejats per les limitacions d'espai, amb la qual cosa es propicien les generalitzacions sempre perilloses i, allò que és més greu, els subjectivismes. Es-

perem, doncs, que ho sabreu comprendre i valorar.

Aquestes quatre pinzellades sobre la influència de Marx i el marxisme en el nostre món educatiu, pretenen únicament desvetllar l'interès per una qüestió que ha motivat molt poca polèmica en els nostres medis escolars i pedagògics. Reactualitzar i evident-

ment revisar el corpus pedagògic marxista i les aportacions marxistes en aquest camp, per adequar-ho a les coordenades actuals, és, al nostre entendre, una feina no solament necessària sinó també urgent, especialment en uns moments, com els actuals, que s'observa una desorientació preocupant en els sectors que podríem anomenar progressistes.

21. A l'Escola d'Estiu del 1967 un grup del País Valencià presenta un curs sobre tècniques Freinet. L'any següent, a l'Escola d'Estiu, es fa un curs Freinet a càrrec de mestres de la Catalunya del Nord.

22. En l'extensió del mètode, a més de la pràctica escolar, hi jugarà un paper important la publicació en català i castellà i d'una gran part de l'obra de Freinet per l'editorial Laia i la creació del col·lectiu MCEP (Moviment Cooperatiu d'Escola Popular).

23. Vegeu: Christian Baudelot i Roger Establet: *L'école capitalisme en France*. François Maspéro, Paris 1971. (Hi ha traducció castellana, Siglo XXI, Madrid 1975.)

24. En aquest sentit, cal analitzar el treball del Grup de Ciències Socials de Rosa Sensat i el treball d'algunes persones i col·lectius vinculats a les revistes *Cuadernos de Pedagogia* i *Guix*.

25. Les anàlisis i els programes dels darrers anys del franquisme fetes per col·lectius d'ensenyants, on la presència dels marxistes era important, pecaven, al nostre entendre, de poc realistes, fonamentalment perquè menysvaloraven la incidència, en el món de l'ensenyament, dels grups conservadors forjats al llarg del franquisme.

26. Fins al 1973, el moviment ensenyant és essencialment estatalista; a partir d'aquest moment, sorgeixen nous plantejaments més arrelats a la realitat, en la línia del catalanisme progressista, però sense una relació estreta amb Marx. Ens fa la impressió que el text que reproduïm resulta molt expressiu per comprendre la vinculació parcial però no pas total del moviment de mestres amb Marx.

«Instrucció popular igual»? Què s'imaginem amb aquests mots? És que hom creu que a la societat actual (...) la instrucció pot ésser igual per a totes les classes? (...)

«Escola obligatòria per a tothom. Instrucció gratuïta.» La primera existeix àdhuc a Alemanya, la segona a Suïssa i als Estats Units. Si en alguns Estats d'aquest darrer país són gratuïts també alguns centres d'ensenyament superior, de fet, això vol dir només que les despeses d'instrucció de les classes altes són pagades de la bossa general dels impostos (...)

«Una "instrucció popular a càrrec de l'Estat" és inadmissible del tot. Determinar amb una llei general els mitjans per a les escoles primàries, la qualificació del personal docent, les matèries d'ensenyament i, tal com s'esdevé als Estats Units, controlar el compliment d'aquestes prescripcions legals amb l'ajuda d'inspectors estatals és una cosa molt diferent del fet de nomenar l'Estat educador del poble! Més aviat caldria excloure l'escola de la influència tant del govern com de l'Església (...)

«Tanmateix, malgrat tota la dringadissa de picarols democràtics, el Programa està empestat de cap a peus amb la fe servil de la secta lassalleana a l'Estat o bé amb una fe democràtica en els miracles, cosa que no és pas millor, o potser més aviat és, tot ell, un compromís entre aquestes dues menes de fe en els miracles, tan allunyades del socialisme l'una com l'altra.» Vegeu Karl Marx, Friedrich Engels: *Crítica dels programes de Gotha i Erfurt*. Edicions 62, Barcelona 1970, pàgs. 34 i 35.

27. Heus aquí dos textos de Gramsci força significatius sobre aquest punt, tot i que cal puntualitzar que es tracta d'escrits de joventut.

«La cultura és un privilegi. L'escola és un privilegi. I no volem que sigui així. Tots els joves han de ser iguals davant de la cultura. L'Estat no pot pagar amb els diners de tots l'escola fins i tot per a aquests mediocres i deficients, fills de les cases benestants, mentre que n'exclou els capaços i intel·ligents, fills de famílies proletàries.

«Nosaltres, els socialistes, cal que propugnem l'escola lliure, l'escola a mans de la iniciativa privada i els ajuntaments. La llibertat a l'escola només és possible si l'escola és independent del control de l'Estat.» Extreus i traduïts de Mario A. Manacorda: *El principi educativo en Gramsci...*, op. cit., pàgines 26 i 27.

Marx, lectura d'un hel·lenista

Carles Miralles

Marx havia escrit una tesi sobre filosofia antiga; aquí i allí, en les seves obres, trobem referències al món clàssic. Sembla enraonat postular, d'entrada, la importància del món antic, grec i romà, en el pensament de Marx; postular la importància del pensament de Marx per a la comprensió del món antic, és igualment raonable?

Els professionals del món antic, filòlegs i historiadors, que sovint treballen sense gaire relació entre ells, com si llurs objectes d'estudi no tinguessin relació, com si fossin parcel·les separades, contesten aquesta qüestió ideològicament: si treballen des d'uns pressupòsits marxistes afirmen la importància inescapable del pensament de Marx per a la comprensió del món antic; si no, contesten negativament. La resposta a qualsevol qüestió d'aquesta mena és sempre ideològica, ben cert; però també és evident que, a hores d'ara, aquesta qüestió té una resposta en termes històrics. El pensament de Marx sobre el món antic ha tingut i té una importància. Per ell mateix, d'una banda, perquè articula un model històric de comprensió del món antic, però, d'altra banda, també per les crítiques, discussions i desenvolupaments que ha sofert, posteriorment a Marx, aquest model històric.

Quina idea ens hem de fer de l'esclavitud, en el món antic? Hi havia efectivament classes socials? Quines? No és que estiguem avui, gràcies a Marx, en condicions de respondre definitivament cap d'aquestes qüestions. Gràcies a Marx sabem que qualsevol intel·lecció històrica del món antic ha de plantejar-se-les, però, ineludiblement. Dir que el problema dels esclaus en el món antic no ho era, perquè tothom l'acceptava com un fet gairebé natural, l'esclavitud, no implica que no ens n'haguem de fer una idea, no vol dir que no haguem de preguntar-nos, per exemple, quina fou la relació entre l'existència d'una mà d'obra esclava i el fre en el desenvolupament del

progrés tecnològic, d'ençà de l'època hel·lenística. Quan Marx definí un mode de producció esclavista, l'especificitat estructural del qual hem de trobar en la seva oposició a un mode de producció asiàtic, no plantejava com eren tractats els esclaus a la comèdia grega, per exemple, sinó que assenyalava un fet definidor de l'estructura de les relacions socials de producció, en el món greco-romà. Un filòleg o un historiador poden tractar el tema dels esclaus a la comèdia, després d'això, amb allò que alguns d'ells anomenen mitjans estrictament filològics o d'altres objectivitat històrica. Potser sí. Però aquest no deixa d'ésser un tema central, inescapable, en la representació que avui podem fer-nos del món grec.

El filòleg i els historiadors també ens adverteixen, de vegades, que, de la mateixa manera que no podem pensar en l'esclavitud en el món antic amb categories modernes, com si fos un fenomen del món modern, tampoc en el món antic no hi havia economia, ni classes socials. Deixant de banda el fet que aquest argument és sovint una fal·làcia en boca de gent que, quan ens parlen dels valor «humans» del món antic, entenen construir un model humanístic vàlid ara mateix, caldrà reconèixer que, en el món antic, no existia l'economia, en termes moderns: la paraula, que és grega, volia dir administració o govern de la casa. Però, tot plegat, aquesta és una discussió al capdavant terminològica; el que sí tenien grecs i romans, deia Marx, era «un procés de producció, o sigui, una economia». Aclarir l'especificitat, fins l'alteritat d'aquest procés de producció, és la tasca dels hel·lenistes i dels llatínistes; no és possible, però, que es neguin a discutir-lo al·legant que no hi havia economia. L'absència d'una paraula no indica necessàriament la impossibilitat d'allò que la paraula significava després; la presència de la paraula n'indica la consciència, el domini del concepte. La història de l'espirit, la famosa *Geistesgeschichte* que

tant ha influït la filologia clàssica (i no només la clàssica), tradueix canvis importants, decisius en la història dels fets, de les condicions materials; no cal, doncs, veure oposició entre una cosa i l'altra.

El concepte de classe social ha estat, probablement, el més criticat, si aplicat al món antic. La problemàtica és complexa. Aquestes teòriques classes, variaven d'un lloc a l'altre, d'un moment històric a l'altre? El concepte, ha d'aplicar-se als homes lliures? O entendre's que aquests constitueixen una classe malgrat les diferències socials en el seu si, que cal oposar a una altra, la dels esclaus? A Marx no hi ha, que jo sàpiga, una definició del concepte de classe, i Marx apuntava, en el tercer llibre inacabat d'*El capital*, cap a una definició limitada a les classes de la societat capitalista del XIX. Però cada vegada que advertim que els instruments de producció són dominats o controlats per un grup, podem parlar de societat de classe; en el món antic els principals instruments de producció eren la terra i el treball dels esclaus. La problemàtica històrica consisteix, sovint, a escatir qui i com els controlava en un moment donat, però no és gota problemàtica la realitat del control o de la dominació. La societat antiga és, tot al llarg de la seva evolució, una entitat viva, sotmesa a canvis, en transformació. Els grups dominants canvien també, com les formes de dominació. Per això convé distingir entre èpoques i indrets concrets, i anar amb compte quan calgui establir quines persones i com constitueixen una classe. Potser fins convingué canviar-ne el nom: parlar de grups per raó de llur *status*, per exemple, pot resultar més precís i més econòmic.

Les qüestions bàsiques foren plantejades, assenyalades, per Marx. És tan absurd intentar de prescindir-ne —tàctica, emperò, comuna entre filòlegs i historiadors— com, en l'altre extrem, mantenir-les incorruptes en l'àmbit clos d'una ortodòxia. Foravians o no, els plantejaments d'estudiosos com Thomson o Farrington deuen molt a Engels; l'intel·ligentíssim marxisme de Finley deu tant o més que a Marx a Max Weber.

El que diu Marx sobre el món antic no cal creure-ho. És impossible, però, de prescindir-ne. És absurd no fer fructificar el pensament de Marx en la terra fèrtil de les canviants metodologies, en l'àmbit de les ciències hu-

manes. El nostre coneixement del món antic pot progressar investigant en les direccions assenyalades per Marx; és impensable que el resultat de la investigació vagi sempre a favor de Marx, però també ho és que *hagi* d'anar-hi. En un lloc del llibre primer d'*El capital*, per exemple, Marx nota que, a la ciutat ideal platònica, el desenvolupament de la divisió del treball esdevé principi formatiu de l'Estat, diu ell, i afegeix que això li sembla una idealització atenesa del sistema de castes egipci. Tot i que s'ha escrit de manera documentada i sòlida sobre el miratge egipci en la civilització grega, a un hellenista li pot semblar que, en aquesta relació, Marx s'assembla massa a Herodot, que sempre tenia a mà un exemple egipci per explicar quelcom grec; un hellenista té dret a dubtar-ne. Però indubtablement, Marx explica així esplèndidament el miratge d'una societat tancada —que no cal que hagi estat real, pot ser només pensada— en l'obra d'un oligarca que viu en una societat oberta. I el productiu és que això es pugui dir amb termes de Popper i que pugui conduir a la hipòtesi, que ha estat desenvolupada, que la societat grega més antiga (la micènica, que Marx no coneixia) responia al mode de producció asiàtic (això podria implicar, com s'ha fet notar, que aquest mode de producció podia funcionar com un miratge —i és igual l'exemple històric que se n'addueixi— per a determinada gent en una societat, la grega del segle IV que responia ja a un model esclavístic madur).

El debat sobre els punts de vista de Marx referents al món antic és, en fi, fructífer, com a tal debat, en l'àmbit de l'antropologia cultural considerada com el lloc on poden confluïr, amb llurs tècniques, filòlegs i historiadors estudiosos del món antic. En el moment actual de la investigació, aquest debat és necessari i ineludible. ●

Die Revolution,

Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften.

Herausgegeben von

J. Weydemeyer.

Erstes Heft.

Der 18te Brumaire des Louis Napoleon

von

Karl Marx.

New-York.

Expedition: Deutsche Vereins Buchhandlung von Schmidt und Helmich.

William-Street Nr. 191.

1852.

Un marxista d'avui: Adam Schaff

Ramon Espasa

Un pensament rigorós i crític, des d'una opció teòrica meridianament clara, el marxisme, és el que permet a Adam Schaff autodefinir-se com a comunista. Encara més, Schaff, en no defugir alinear-se políticament amb el comunisme, ni fer cap concessió al seu pensament marxista, pot reblar el clau proclamant-se alhora comunista i dissident. Aquesta «targeta de visita» és una de les claus essencials per comprendre i valorar el seu darrer llibre *El comunismo en la encrucijada* (Barcelona, Editorial Crítica, 1983). En aquesta mateixa línia de pensament l'autor havia ja produït dues obres importants, desgraciadament poc difoses entre nosaltres. Es tracta de *Marxismo e individuo humano* (1965) i *La alienación como fenómeno social* (1977). Algunes de les tesis bàsiques d'aquestes obres anteriors —en especial el tema de l'alienació— són represes en el llibre que comentem.

L'autor aconsegueix, a través d'una breu i brillant introducció, situar-nos ràpidament davant dels tres fenòmens que considera més importants per desenvolupar les seves tesis. En primer lloc, ens mostra elements, d'un futur no gens allunyat ni ideologitzat, que li permeten argumentar sobre fets mesurables l'ineluctable esgotament del mode de producció capitalista. Aquests nous elements —en part assenyalats ja per K. Marx als *Grundrisse*— són l'automació i la robòtica. Aquesta revolució en les forces productives —basada fonamentalment en la informàtica— afecta, i afectarà decisivament en un futur molt proper, les relacions de producció i, per tant, el mode de producció capitalista. Schaff ens fa veure com l'automació i la robòtica desplaçaran progressivament el treball assalariat i augmentaran així el nombre de desocupats. Igualment, l'automació, en abaratir el cost del factor treball, farà innecessària —de fet això ja ha començat a succeir— l'exportació de capital des de les metròpolis al Tercer Món buscant costos diferencials —més

barats— del factor treball. Aquests dos fenòmens significaran per a molts centenars de milions de persones de tot el món, que el seu treball productiu —del qual treuen un mínim per viure i reproduir-se— s'haurà tornat superflu, sobrer. Per tant serà impossible mantenir un sistema basat en la propietat privada dels mitjans de producció i en el treball assalariat d'obres que així se'n guanyaven el sosteniment, ja que l'atur estructural portarà a un veritable i terrible pacte de la fam. Caldrà modificar, doncs, les relacions de distribució i, per tant, les relacions de producció. Aquí Schaff, en bona clau marxista, adverteix immediatament que, tot amb tot, això no és ineluctable ni automàtic. Podem avançar cap a una societat d'estructura econòmica socialista, de supraestructura política democràtica i d'arrel humanista, o podriem també introduir-nos en una societat totalitària que vinculi el benestar físic dels homes a qualsevol de les versions totalitàries ja conegudes o encara per conèixer...

En segon lloc dibuixa la crisi del moviment comunista, o millor dit, afeïriem nosaltres, de tots aquells que d'una o altra manera es reclamen partidaris del comunisme. Seria infantil i no gens científic negar avui les discrepàncies teòriques i d'acció política, tàctica i estratègica dels diferents partits comunistes arreu del món, fins i tot sense incloure-hi les raons d'Estat i de geopolítica que són a la base de certes posicions de partits comunistes que dirigeixen països amb formació econòmica socialista. Schaff reconeix genèricament tres grans famílies de comunistes: la soviètica, la xinesa i l'eurocomunisme (comprès el japonès). Troba en totes tres famílies un tret comú que li permet qualificar-les com a comunistes encara que en els mètodes i l'estratègia existeixin profundes diferències i divergències importants. Aquest mínim comú denominador és la inequívoca voluntat de canviar el sistema capitalista per un sistema socia-

lista. En canvi, en la forma d'acabar la revolució social, econòmica i política que això representa, així com en la valoració de les formes revolucionàries diverses i de les diferents condicions socials en què aquests canvis han tingut lloc o en tindran en el futur, persisteixen els elements centrals de les diferències entre els diversos «comunistes». Pot semblar inversemblant però és així. Continuar-ho negant és, no sols dogmàtic, sinó suïcida. La teoria marxista, les idees, i la il·lusió del comunisme com a estadi superior de la humanitat, continuen, però, ben presents o més presents i tot que mai.

Com s'explicaria si no que, a despit de tots aquests errors, enfrontaments i divergències, el marxisme, el comunisme, la superació del capitalisme sigui a la base de tots els moviments progressistes, de totes les guerres nacional-alliberadores que en els darrers seixanta-cinc anys (1917-1983) han lluitat per instaurar societats de base econòmica socialista arreu del món.

En tercer lloc, Schaff agafa el toro per les banyes i sosté que la formació econòmica dels països socialistes «és realment socialista». És a dir, és «l'únic socialisme» avui conegut al món. L'autor es reclama de les expressions mateixes de Marx per defensar que la formació econòmica socialista no és tota l'expressió del socialisme ni del comunisme. És —i això no és poc important— sols la seva base material ineludible. En el socialisme, igual que en qualsevol altre mode de producció i formació social, la supraestructura no és mai un reflex mimètic i estàtic de la base econòmica. Per aquesta raó, el teòric marxista polonès accepta que la base econòmica dels països socialistes correspon realment a una formació econòmica socialista, però denuncia alhora una supraestructura política marcada per l'autoritarisme, el retallament de certes llibertats individuals, la manca de democràcia i l'escassa participació real de les masses per configurar i regir el seu propi destí.

Crec que aquesta és una posició més científica, més marxista, que la d'aquells que neguen el caràcter socialista a aquests països, pensant així preservar una total puresa per al socialisme avui malmesa i degradada pels exemples realment existents. En definitiva, els qui així raonen —el prologuista entre d'altres— se situen en posicions idealistes o idealitzades. Segons aquest plantejament, en el socialisme deixa-

rien d'existir tot tipus de contradiccions, la relació entre base i superestructura seria perfecta, sense desajustos per retard o avançada entre ambdues realitats, i tot el que no sigui aquesta panglossiana realitat no es pot qualificar ni de prop ni de lluny de socialisme. Ans al contrari, i d'acord amb Schaff, crec que també en el socialisme existiran per un període molt llarg encara diferents superestructures polítiques, jurídiques i fins i tot morals, com a reflex d'unes formacions econòmiques socialistes similars, ja que aquestes mateixes formacions econòmiques socialistes s'implanten i s'implantaran en països de cultura, desenrotllament industrial i història ben diferents.

Per això cal demostrar amb tota urgència que les superestructures polítiques i jurídiques de les formacions econòmiques socialistes no tenen per què estar sempre configurades com ho estan en l'actualitat, i sobretot no en són un reflex ineludible. Ans al contrari, tenen una raonable explicació històrica, sociològica i, naturalment, també política.

Aquesta explicació constitueix el nucli de les tesis d'Adam Schaff, i està rigorosament i detalladament exposada en els quatre primers capítols del seu darrer llibre. Tot i amb el risc de l'esquematisme, pot resultar estimulants apuntar algunes de les tesis del filòsof polonès. Al capítol I, *Alienación de la Revolución*, s'analitzen les diferències i coincidències entre revolució social i revolució política. Es posen de manifest les relacions entre revolució i contrarevolució a l'hora de valorar el caràcter violent i/o no violent dels canvis revolucionaris. Schaff insisteix en la possible dissonància entre infraestructura econòmica socialista i els règims polítics de què es dota aquesta formació social comparant-ho amb el que fins avui ha succeït amb la formació econòmica capitalista. Com és sabut, el capitalisme s'ha dotat dels règims polítics més dispars —dictadures militars, repúbliques parlamentàries, monarquies constitucionals, feixismes, etcètera— sense que ningú no hagi posat en dubte que la formació social deixi d'ésser capitalista. El mateix ha començat a passar en les formacions econòmiques socialistes. A causa, bàsicament, de l'endarreriment cultural, cívica i econòmica de les societats on primer s'ha intentat d'implantar el socialisme, no ha existit ni existeix encara el ple recobriment cívica i moral de les masses pel nou or-

dre social. Aquesta consideració, d'enorme transcendència, està per Schaff a la base de l'alienació i degeneració de la revolució mateixa, de la separació i aïllament del partit respecte a la societat civil i de la burocratització interna mateixa del partit. Són pàgines dures de llegir, però en tot cas els arguments hi són presentats amb un gran rigor metodològic, retornant una i altra vegada als clàssics —Marx, Engels, Lenin— per defensar amb passió, però també amb lucidesa, que l'actual estat de coses, als països socialistes, no és ni de bon tros perfecte, però també que aquesta situació és accidental, és canvia.

El capítol *Socialismo y Burocracia* analitza la burocratització de les societats socialistes en les seves quasi dues úniques institucions, l'administració de l'Estat i el partit. Com que a més el segon monopolitza i es fon amb el primer, les observacions sobre l'un i l'altre no sols no es neutralitzen sinó que es potencien. El nostre autor, però, esquivia amb elegància les crítiques fàcils, merament sociològiques o anecdòtiques, i busca l'arrel del problema. Creu trobar-la en dues direccions. Per una banda, reclama la urgent necessitat que també en el socialisme existeixin múltiples aparells institucionals amb real separació entre ells i amb funcions recíproques de control d'uns envers els altres. Invocant tant la teoria de l'anàlisi de sistemes com Montesquieu, conclou la necessitat de reinstaurar —*tout court*— la clàssica divisió entre legislatiu, executiu i judicial com a superestructura de la formació econòmica socialista. Pel que fa als partits polítics, tot recordant que no evidencien sols diferències de classe (recordeu els múltiples i diferents partits de la burgesia), sinó també distintes concepcions sobre com realitzar uns mateixos ideals i interessos, postula el pluripartidisme també per al socialisme. Des de les clàssiques cites d'Engels sobre la identificació de la dictadura del proletariat amb la república democràtica, a les insistents prevencions de Lenin en advocar per l'unipartidisme bolxevic, ja que segons ell creia havia de ser sols un fenomen de la Rússia endarrerida, són antecedents que Schaff suma als seus propis arguments per pronunciar-se pel pluripartidisme en el socialisme.

El capítol III s'endinsa en l'anàlisi del partit i en veure com la seva estructura i burocratització influeix en les societats de base econòmica socialista. Tota la teoria i els condicionants que

portaren Lenin a la formulació del «partit de nou tipus» (sempre pensat per combatre l'autocràcia tsarista, cal no oblidar-ho) és rigorosament examinada per Schaff. Dels grans partits de la Segona Internacional al partit de nou tipus, i el que després n'ha estat la codificació staliniana, el camí és llarg i els canvis han estat profunds. La preocupació foramental de l'autor és demostrar com aquest «partit de nou tipus» en passar de la lluita i clandestinitat al poder polític, sota les immenses pressions socials i en les terribles dificultats històriques en què hagueren de fer-ho, fornien tots els elements perquè es produís una cruel i terrible inversió: del poder de l'aparell —el partit— a l'aparell —no el partit— al poder. És també molt suggestiva l'anàlisi que se'ns presenta de la composició sociològica dels partits comunistes abans i després de la revolució. En definitiva, Schaff reprèn una de les seves tesis centrals, la debilitat cívica-moral de les societats de base econòmica socialista, per explicar les insuficiències i els errors, el burocratisme dels partits comunistes, ja que en definitiva aquestes no poden ser més que el reflex d'aquelles societats, d'on es nodreixen en components humans i en què —teòricament— han d'estar arrelats. Potser la part final dedicada a les receptes —pluripartidisme, separació del partit i l'Estat, separació de poders, etcètera— resulta no pas per certa menys convincent que totes les argumentacions que ineludiblement porten a l'esmentada medecina.

Al capítol IV, *Socialismo y libertad del individuo*, l'autor no dubta gens a subratllar una espectacular afirmació. Als Estats socialistes, malgrat les innegables conquestes alliberadores del socialisme —educació, sanitat, treball per a tots— existeix un menor grau de llibertats individuals que en certs Estats capitalistes. Per a Schaff, que té un concepte de la llibertat històric i lligat al desenvolupament social, aquestes limitacions en les llibertats individuals són fruit de la «feblesa política» de les societats socialistes. Sense hegemonia i suport social de masses no és possible la democràcia. Aquesta asserció, vàlida per a les societats burgeses —i tan ben estudiada i explicitada per Gramsci— ho és també per a les societats de base socialista. Quan el consens social desapareix o està en perill el règim sociò-polític mateix, els grups dirigents recorren d'una o altra manera a les dictadures (Hitler, Mussolini, Franco, Pinochet). Per això mateix, el

filòsof polonès opina que les formacions econòmiques socialistes avui existents no són encara el socialisme, sobretot si es recorden els paràmetres que Marx mateix va utilitzar (nivell de desenvolupament elevat, classe obrera forta i desenvolupada, socialisme «a tot el món» —per al seu temps l'Europa i l'Amèrica desenvolupades). Igual com la dictadura econòmico-social de la burgesia no exclou —en determinades circumstàncies— el lliure joc dels partits polítics, el pluralisme ideològic, la dictadura econòmico-social del proletariat no té per què excloure el pluralisme polític. Sols així, mitjançant l'hegemonia i el consens social en les idees i la praxis del socialisme, les formacions econòmiques socialistes avui existents arribaran a ésser plenament *socialisme*. És a dir, a dotar-se d'una supras-estructura política democràtica i participativa; d'una estructura jurídica respectuosa amb els individus i les institucions, i d'uns valors essencials plenament humanístics. De cap manera no es pot acceptar —si no es vol caure en el mecanicisme més estret— que les actuals situacions en els països que es reclamen del socialisme siguin el model únic, ple i realitzat del socia-

lisme que albiraren Marx i Engels. D'acord amb Adam Schaff, veiem renovades possibilitats de construir aquest socialisme democràtic i humanista precisament aprenent dels errors i deformacions dels peoners mateixos del socialisme, i afegir-hi el cabdal de coneixements, experiència històrica, cívica i moral que representarà la incorporació d'àmplies majories socials dels països més desenrotllats a la causa del socialisme.

Finalment, al darrer capítol i sota la clàssica pregunta *¿Qué hacer?*, l'autor resumeix les tesis fonamentals exposades al llarg de l'obra i apunta algunes línies d'acció. Creu que la renovació en el moviment comunista vindrà del desenrotllament econòmic, cívic i social dels països socialistes, però fonamentalment per l'avenç de les idees del socialisme en els països altament industrialitzats. Aquí, el paper de l'estratègia eurocomunista i tot el que aquesta representa de retorn als clàssics (pluralisme polític, democràcia econòmica, social i política, etcètera) obre per a Schaff unes reals possibilitats de redreçament i represa de les idees del socialisme, del comunisme. Una i

altra vegada reclama esperit crític, valoració històrica acurada de cada «veritat» que la praxi del marxisme, del socialisme ha anat decantant. Així, no admet definicions unívokes per a quasi res, dictadura del proletariat, estructura del partit, centralisme democràtic, etcètera, ja que el marxisme és tot el contrari de la codificació, del dogmatisme en la valoració dels aspectes econòmics, històrics i polítics de cada fenomen social.

El comunismo en la encrucijada és un llibre rigorós i valent alhora. És una obra que en la meua opinió es podria utilitzar perfectament com a paradigma del centenari de K. Marx que celebrem enguany. Desitjaria que aquesta opinió pogués ser compartida per totes aquelles persones que lluiten per una societat més justa, més solidària i més igualitària. Per això m'animo a llançar una consigna ben modesta: llegiu A. Schaff.

N. B. L'epíleg del llibre, *La lección política*, és, a més d'interessant, com aquells exercicis pràctics que figuren al final dels llibres de text per valorar la comprensió del lector. A no mancar!

Marx parla

IRONIA DEL DESTÍ

10 octubre 1868

Fa pocs dies, un editor de Sant Petersburg em comunicà la nova sorprenent que *El capital*, en traducció russa, es trobava en curs d'impressió. Em demanà una fotografia per al gravat del títol, i, certament, no podia refusar aquesta bagatella als «meus bons amics» els russos. És una ironia del destí que siguin els russos, als quals he combatut sense interrupció durant vint-i-cinc anys, i no solament en alemany, sinó també en francès i en anglès, els qui han estat els meus «protectors» de sempre. Els anys 1843-1844 eren els aristòcrates russos de París els qui em tractaven gairebé amb aviciadura. La meua contra Proudhon (1847), com la que publicà Duncker (1859) enlloc no s'han venut tant bé com a Rússia. I la primera nació estrangera que tradueix *El capital* és Rússia.

OPRIMITS I OPRESSORS

29 novembre 1869

Tanmateix, la meua intervenció en aquest problema de l'amnistia irlandesa, i la proporció que vaig fer, de més a més, de discutir en el general Council la posició que ha d'adoptar la classe obrera anglesa envers Irlanda i de prendre resolucions sobre això —tot plegat no tenia, és clar, altre fi que parlar alt i decisivament a favor dels *oppressed Irish* [irlandesos oprimits] contra llurs *oppressors* [opressors].

Estic cada vegada més convençut —i no es tracta de res més que d'inculcar-ho a la classe obrera anglesa— que no podrà fer mai res decisiu, ací a Anglaterra, mentre no rompi de la manera més total, en la seva política irlandesa, amb la política de les classes dominants, mentre no solament no faci causa comuna amb els irlandesos sinó que prengui la iniciativa de la dissolució de la unió forçada del 1801 i de reemplaçar-la per una confederació igual i lliure. Cal tendir a aquest objectiu, no pas per simpatia envers Irlanda sinó com una reivindicació, en el mateix interès del proletariat anglès. Si no, el poble anglès continuarà estant controlat per les classes dirigents, car «és ell» el que és obligat a ajuntar-se a elles per fer front contra Irlanda. Tot moviment popular, a Anglaterra i tot, és paralitzat per endavant per les diferències amb els irlandesos, que formen, a la mateixa Anglaterra, una fracció molt important de la classe obrera. Así, la primera «condició» d'emancipació —l'enderrocament de l'obligarquia agrària— resta impossible, perquè hom no podrà ocupar la plaça forta mentre els senyors conservin a Irlanda llurs avançades fortament atrinxerades. En canvi, així que la causa del poble irlandès passi a les seves pròpies mans, així que ell mateix esdevingui el seu propi legislador, així que es governi a si mateix i gaudeixi de la seva autonomia, l'anihilament de l'aristocràcia terratinent —en gran part «les mateixes persones» que els *landlords* anglesos— esdevindrà infinitament molt més fàcil ací. A Irlanda, el problema no és solament d'ordre econòmic: al mateix temps es planteja el «problema nacional», perquè els *landlords* irlandesos no són, com a Anglaterra, els dignataris i els representas tradicionals, sinó els opressors odiats de la nació irlandesa.

ATZARS I CAPS

17 abril 1871

Seria evidentment molt còmode de fer la història si hom només hagués d'entaular la lluita «amb unes probabilitats infal·liblement favorables».

D'altra banda, seria de natura força mística si els «atzars» no hi intervinguessin per a res. Aquests casos fortuïts entren naturalment en la marxa general de l'evolució i es troben compensats per altres casos fortuïts. Però l'acceleració o l'alentiment del moviment depenen en una gran mesura de semblants «atzars», entre els quals també figura el caràcter dels primers caps que dirigeixen el moviment.

USA

15 novembre 1878

Els millors autors ianquis proclamen sorollosament aquest fet constant: qui si bé la guerra anti-esclavista ha trencat les cadenes del negre, en canvi ha reduït a l'esclavitud els productors blancs.

El terreny més interessant, per a l'economista, es troba actualment, és indubtable, als Estats Units, sobretot durant el període que s'estén des del 1873 (a partir del crac de setembre) fins al 1878, el període de la crisi crònica. Allà s'han produït en pocs anys transformacions la realització de les quals ha durat segles a Anglaterra. Però l'observador ha de considerar, no pas els antics Estats de la costa atlàntica sinó els nous (**Ohio** és un exemple impressionant) i els més recents (**Califòrnia**, per exemple). Els imbècils que, a Europa, s'imaginen que els teòrics com jo i d'altres es troben a l'arrel del mal, podrien aprendre una lliçó saludable llegint els informes ianquis **oficials**.

Us agrairé moltíssim que em proporcioneu informacions, que com a banquer posseïu segurament, sobre l'estat actual de les finances russes.

PAÏSOS DE L'EUROPA OCCIDENTAL, EXPRESSAMENT

8 març 1881

En analitzar la gènesi de la producció capitalista, jo dic:

«En el fons del sistema capitalista hi ha, doncs, la separació radical del productor dels mitjans de producció... La base de tota aquesta evolució és l'expropiació dels conreadors que encara no s'ha acomplert de manera radical sinó a Anglaterra... Però tots els altres països de l'Europa occidental recorren el mateix moviment.» (*El capital*).

La «fatalitat històrica» d'aquest moviments és restringida, doncs, *expressament*, als països de l'Europa occidental. El perquè d'aquesta restricció és indicat en aquest passatge del capítol XXXII:

«La propietat privada, basada en el treball personal [...] serà suplantada per la propietat privada capitalista, basada en l'explotació del treball d'altri, en l'assalariat».

En aquest moviment occidental es tracta, doncs, de la transformació d'una forma de propietat privada en una altra forma de propietat privada. En el cas dels camperols russos caldria, al contrari, transformar llur propietat comuna en propietat privada.

Font: Karl Marx i Friedrich Engels: *Cartes sobre «El capital»*. Edició de materials, Barcelona 1967. Karl Marx: *Cartes a Kugelmann*. Edicions 62, Barcelona 1970. Karl Marx, Friedrich Engels: *Cartas sobre las ciencias de la naturaleza*. Anagrama, Barcelona 1975.

Notícies del marxisme català

Francesc Roca

I. La travessia del desert

1869. La revista «La federación» de Barcelona, òrgan de la Primera Internacional, publica la primera traducció d'un text de Marx a Espanya: és el *Discurs inaugural de l'AIT* (pronunciat el 1864).

- Gaspar Sentinyon i Rafael Farga Pellicer assisteixen al congrés de Basilea de l'AIT. El primer esdevindrà «marxista» i el segon «bakuninista».

1871-72. Primeres biografies de Marx entre nosaltres: incloses a «La campana de Gràcia» i a «Diario de Barcelona».

1882. La revista «El obrero» òrgan del sindicat tèxtil català, publica la primera traducció a Catalunya del text de Marx que serà més sovint editat: el *Manifest del partit comunista* (del 1848).

1891. Aparició, a Barcelona, del primer òrgan de premsa del socialisme català: «La guerra social».

1895. Nova edició del *Manifest*, a València.

1896. Aparició de «La República social», setmanari socialista de Mataró.

1901. Comença «El obrero balear», periòdic socialista mallorquí que es publicarà fins al 1936.

1903. Primera edició catalana del resum de Gabriel Delville del primer llibre de *El Capital* (a l'editorial Sempere de València).

1905. Francesc Layret publica *La societat primitiva*, amb la influència d'Engels i de Morgan.

1909. Als cursos i les publicacions del Museu social (centre de recerca i documentació creat per la Diputació de Barcelona i l'Ajuntament de Barcelona), Josep M. Tallada, Cebrià Montoliu, Miquel Vidal i Guardiola, parlen de Marx com un dels «homes del socialisme».

- Primera època de «La justícia social». Director: Josep Recasens i Mercadé.

- Antoni Fabra i Ribas retorna d'un llarg viatge d'estudis de post-graduat per Europa on col·labora a les revistes teòriques marxistes de França i d'Alemanya, coneix J. Jaurés i K. Kautsky. S'interessa pel laborisme anglès i participa en el congrés de Stuttgart de la II Internacional. Retornat, dirigeix el setmanari «La internacional».

1910. Primera versió de *La fam* de Ramon Turró: inici de la crítica del materialisme metafísic i de la futura proposta d'un «materialisme metòdic».

- Gabriel Alomar: *Catalanisme socialista*.

- 1910-11. La direcció estatal del partit socialista decideix no donar suport al projecte d'una gran Confederació Nacional del Treball, la futura CNT, en el qual inicialment ha participat, seguint les pautes d'Antonio García Quejido. Aquesta decisió serà negativa per al futur polític de Catalunya i per al desenvolupament teòric del marxisme català.
1914. Inici d'una guerra inter-imperialista —la I Guerra Mundial— que, per la neutralitat d'Espanya, introduirà un gran dinamisme a la societat catalana.
1915. A. Fabra i Ribas: *El socialismo y el conflicto europeo*, en la línia de les tesis pacifistes de J. Jaurés.
1916. Cebrià Montoliu: *El sistema Taylor y su crítica*: el taylorisme analitzat críticament, intuïció i informació, a mitges.
1918. Ramon Turró: *Filosofia crítica*, un curs de crítica del positivisme neokantià.
- Traducció de *News from nowhere* de William Morris amb el títol *Noves d'enlloc*: la Mancomunitat dedica un quadern de divulgació al marxisme anglès.
 - Joan Salvat-Papasseit: «En el gran centenario», quan fa 100 anys del naixement de Marx.

II. El salt

1919. A un congrés nacional, la CNT aprova la seva «adhesió provisional» a la nounada Internacional comunista (o III Internacional). Hilari Arlandis, de Cullera, féu la proposta, que fou defensada per Andreu Nin i valorada com a positiva per Salvador Seguí.
- Joaquim Maurín i Pere Benet, directors de «*Lucha social*», de Lleida, la primera revista que, des del sindicalisme revolucionari, inicia el gir vers el socialisme marxista.
1920. Primera traducció d'un text de Lenin (*L'Estat i la revolució*, a València).
1921. Viatge dels delegats de la CNT a Moscou. L'astorament de Lorenzo davant Marx de 50 anys abans no es reproduirà, però la CNT acabarà anul·lant-ne l'«adhesió provisional».
1922. Fusió de «*Lucha social*» (Lleida) i «*Acción sindicalista*» (Cullera): neix «*La Batalla*» a Barcelona: és l'inici del comunisme català i, doncs, de la difusió de «tot» el marxisme, entre nosaltres.
1924. Incorporació del grup de «*La Batalla*» al partit comunista.
1926. Primer text de Marx en català: un fragment del *Manifest* a la segona etapa de *La justicia social*.
1927. Sortit de la presó, Maurín es trasllada a París on esdevé director de les Edicions Europa-Amèrica del PCE, dedicades fonamentalment a la traducció de textos clàssics del marxisme.
- Josep Llord: *La lliçó de la història, cap a un món nou*: l'origen del món, l'origen de l'home, la història de les religions i «la magna obra de Marx: *El Capital*».
- 1927-28. Formació, dins l'Ateneu enciclopèdic popular de Barcelona, d'un clandestí Cercle d'Estudis Marxistes, animat per Jordi Arquer.
1929. Pierre Vilar: *La vie industrielle dans la région de Barcelone*.
1930. Joaquim Maurín: *Los hombres de la Dictadura*: el fil de les anàlisis històrico-polítiques de Marx i de Lenin aplicat, per primer cop, a analitzar la realitat espanyola.
- Andreu Nin: *Les dictaduras dels nostres dies*, rèplica a les ambigüitats de Cambó.

- Marí Civera: *El marxismo*.
 - Ramon Jové Brufau: *L'ideal obrer. La democràcia i l'anarquisme*.
 - Primera edició íntegra del *Manifest* en català. Traducció d'Emili Granier-Barrera.
 - Jordi Arquer publica una antologia en català de textos sobre la qüestió nacional de Marx, Lenin, Stalin i Bukharin.
 - El setmanari «L'Andreuenc» esdevé «Treball».
 - «La nueva era», número 0 i «L'hora», número 1: l'inici de les grans revistes marxistes catalanes.
1931. Josep Recasens: *Què és socialisme?* (pròleg de M. Serra i Moret).
- Creació de l'Escola marxista del Bloc Obrer i Camperol.
 - «Nuestra palabra», portantveu del comunisme mallorquí.
1932. Traduccions en un mateix any: l'*Anti-Dühring*, el *Salari, preu i guany* i el *Treball assalariat i capital*, i d'Evgen Preobrajenski: *Anarquisme i comunisme*.
- J. Maurín: *La revolución española: de la monarquía española a la revolución socialista*.
1933. Primera traducció catalana del *Manifest* feta directament de l'alemany, a càrrec del farmacèutic Pau Cirera.
1935. Comença «Nueva cultura» amb Josep Renau, Emili G. Nadal, Manuela Ballester, Àngel Gaos, Francesc Carreño: després de «L'hora», la crítica de la cultura imperialista i la «batalla per la nova cultura». Serà una de les revistes marxistes de més gran difusió i prestigi a l'Espanya dels anys trenta.
- El «període de transició» definit en les ponències de fusió socialista-comunista.
 - Alexandre Jaume: *La insurrección de Octubre*.
 - Joaquim Maurín: *Hacia la segunda revolución*.

III. La nova esquerra

1936. Conferències d'Estanislau Ruiz i Ponsetí sobre planificació econòmica: balanç crític de les experiències europees i nordamericanes.
- Noves condicions per al desplegament de l'anàlisi i de la pràctica inspirada en el marxisme després del triomf popular enfront del cop militar. Aparició, en el context de l'èxit del Front popular, d'una nova esquerra: és el PSUC. El seu portantveu és «Treball».
1937. A. Torallola: *La llave del marxismo y de la filosofía científica*.
- Àngel Estivill: *Cuatro lecciones de socialismo*.
 - Estanislau Ruiz i Ponsetí: *Les empreses collectivitzades i el nou ordre econòmic*.
 - Albert Pérez-Baró: *Assaig sobre collectivitzacions*.
 - Ramon Fuster: *Els agrupaments industrials i comercials*.
 - Joan Fronjosà: *La missió dels treballadors i la dels sindicats en la nova organització industrial*.
 - Joan Grijalbo i Francesc Fàbregas: *Municipalització de la propietat urbana*.
 - Josep Torres Clavé dirigeix el darrer número d'«AC. Documents d'activitat contemporània»: l'urbanisme al servei de la revolució.
 - Emili Mira: *Psicopatologia dels estats passionals*.
 - Noves revistes: «Meridià», «Companya», «Nueva cultura para el campo» i «Nova cultura».

IV. Exilis

1939. Triomf militar del feixisme espanyol. Doble exili per als marxistes catalans. Els camins del món els duren a França, a Amèrica (Mèxic, Cuba, els Estats Units) i a l'URSS (i, més tard, a altres països de l'est). L'exili interior i la clandestinitat acabaran teixint una nova reflexió sobre les qüestions centrals.
1940. A Mèxic, el PSUC publica la revista «Catalunya», que durarà fins als anys 70.
1942. A l'Havana, el PSUC publica «Per Catalunya», que seguirà fins a la fi dels anys 50.
- Joan Comorera: *El problema de les nacionalitats a Espanya*.
1943. Fins al 1947, a la revista general «Quaderns de l'exili», presència de literatura marxista amb elaboracions originals.
1944. Joan Comorera: *La nació en la nova etapa històrica*.
1945. A Tolosa de Llenguadoc i després a París, aparició del setmanari «Lluita» i, més tard, de la revista mensual «Quaderns de comunisme» i les Edicions Lluita. Traduccions, en català, de textos clàssics de Marx, Engels, Lenin i contemporanis de J. V. Stalin, P. Togliatti, G. Pajetta, R. Garaudy, M. Thorez, E. Varga, Mao Zedong, Liu Shaoji.
- Comença «Endavant», que seria dirigit durant vint anys per Josep Pallach.
 - Jaume Vicens Vives: *Historia de los remensas en el siglo XV*. Segons Vilar, un model d'anàlisi de les classes socials de què els marxistes poden aprendre molt.
1946. Escrits d'Amadeu Bernadó a «Quaderns de comunisme» sobre els orígens de la debilitat política del moviment obrer català.
- Alexandre Cirici: *Picasso antes de Picasso*.
1947. Represa de la publicació regular de «Treball», dirigit per Josep Raventós.
- Pierre Vilar: *Histoire de l'Espagne*.
1948. Fins al 1950, Josep Bonifaci, Pau Cirera i altres publiquen, a Tolosa, «Anales del Hospital Varsovia»: l'anàlisi sanitària de la postguerra i de l'exili es lliga a les condicions generals.
1950. Joan Brossa i Antoni Tàpies: *U no és ningú*, editat el 1979 i dedicat «als lluitadors del PSUC, amb l'horitzó dels quals hem identificat sempre les nostres aspiracions de guerrillers culturals».
- A França, conseqüències de la guerra freda: «Lluita», forçat a desaparèixer.
1951. «Laye», acta de naixença com a escriptors de Josep M. Castellet, M. Sacristan, G. Ferrater, J. A. Goytisolo, entre l'existencialisme i el marxisme literari.
1952. Jaume Vicens: *Aproximación a la historia de España*, crítica materialista a l'angoixa espanyolista dels continuadors de la generació del 98.
1953. Francesc G. Bruguera: *Histoire contemporaine d'Espagne. 1789-1950*, en la línia de Vilar.
1954. El PSUC edita «Cultura nacional»: és el primer nexa d'unió entre l'exili (R. Vidiella, E. Vilaseca) i els primers nuclis marxistes de la Universitat de Barcelona.
- Josep Pallach: *Acció i perspectives del socialisme a Catalunya* (pròleg: M. Serra i Moret).
1955. Alexandre Cirici: *L'arquitectura catalana*.
1956. Josep Moix: L'informe al I congrés del PSUC és una anàlisi nova, d'avançada de la societat catalana.
- Víctor Mora comença a escriure els guions del comic «El capitán trueno».
 - Pierre Vilar: «Problems of the formation of capitalism», a «Past and present».

1957. Comença la revista «Universitat», que durarà vint anys: és el comunisme català a la universitat que es vol catalana.

- A Brusselles, «Nuestras ideas», on col·laboren nombrosos marxistes catalans (Josep Bonifaci, Francesc Vicens, Gabriel Arrom).
- Feliu Formosa dirigeix la primera representació de Brecht a Espanya: és *L'excepció i la regla*, i es fa a la Facultat de Lletres de Barcelona.

1958. Jaume Vicens Vives: *Industrials i polítics del segle XIX*, història i política orientades vers la reconstrucció nacional de Catalunya.

- Comença «Serra d'or», l'única revista general catalana legal durant molts anys. Hi col·laboraran nombrosos intel·lectuals i polítics comunistes i socialistes.

1959. Manuel Sacristan: *Las ideas gnoseológicas de Heidegger*.

V. La segona renaixença

1960. Comença, impulsada pel PSUC, «Horitzons» («Nous Horitzons» des del 1962) i Edicions Horitzons. Esdevindrà, amb «Serra d'or», la revista catalana de més llarga duració i serà el vehicle de la «segona tongada» del marxisme català.

- *Revolución en España*, articles de K. Marx aplegats i publicats per Ariel: la primera edició legal a Espanya d'un text de Marx d'ençà del 1939.
- Pierre Vilar: *Marxisme et histoire dans le développement des sciences humaines*.

1961. Edicions Horitzons publiquen l'obra col·lectiva *El problema nacional català* (pròleg: P. Ardiaca).

- Manuel Sacristan: *La filosofía hasta 1957* on destacà, dins el marxisme, J. D. Bernal, A. Gramsci i Mao Zedong.

1962. Comença Edicions 62 amb *Nosaltres, els valencians*, de Joan Fuster, en la línia de Vicens. Serà la primera editorial catalana que d'ençà del 1939 publicarà en català textos de Marx, Engels, Gramsci, Lukacs, Bernal, Gordon Childe, Brecht, Lafont, Fromm, Marcuse, etc.

- «Concret», a València, una fita inicial.

1963. Traducció d'*El capital financer*, de Rudolf Hilferding.

- Manuel Vázquez Montalbán: *Informe sobre la información*.

- Arnau Puig: *Els pros i els contres de la pintura abstracta*.

1964. Pierre Vilar: *Catalunya dins l'Espanya moderna*.

- Francesc Candel: *Els altres catalans*, inici d'una «obra oberta» que ha esdevingut una de les claus explicatives del catalanisme popular.

- «Crítica», revista teòrica dels estudiants i els professors comunistes.

- Maurice Dobb, el més gran economista marxista viu, viatja a Catalunya.

1965. Crisi al moviment socialista: l'exterior (Pallach) abandona definitivament el marxisme i no accepta la política d'avenç de l'interior (Reventós).

1966. Antoni Gramsci: *Cultura i literatura*. Presentació: Jordi Solé-Tura, primera edició de Gramsci a Espanya.

- Lluís V. Aracil: «A Valencian Dilemma».

1967. «Nous Horitzons»: número especial dedicat a Gramsci, en el trentè aniversari de la seva mort.

- J. Ros Hombravella i A. Montserrat: *L'aptitud financera de Catalunya*, o com la gran banca i l'Estat centralista exploten Catalunya.
- John D. Bernal: *Història social de la ciència*, traducció de J. Solé-Tura.
- 1968. La primavera de Praga, el maig francès i la guerra del Vietnam deixen marques que duraran.
- J. Martínez Alier: *La estabilidad del latifundismo*.
- 1969. Robert Lafont: *Per una teoria de la nació*.
- Paul A. Baran i Paul M. Sweezy: *El capitalisme monopolista*.
- 1970. Comencen «Recerques», «Cau» i els «Quaderns 3 i 4».
- Antoni Tàpies: *La pràctica de l'art*.
- Francesc Vallverdú: *Dues llengües: dues funcions?*
- Evgen Preobrajenski: *La nueva economía*.
- 1971. Antoni Serra: *Gent del carrer*.
- CAU: «La Gran Barcelona».
- Josep Fontana: *La quiebra de la monarquía absoluta*.
- 1972. Inici de la publicació clandestina de «Lluita obrera», òrgan de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya.
- Joan E. Garcés: *Chile: el camino político hacia el socialismo*.
- Emili G. Nadal: *El País Valencià i els altres*, una insòlita i molt sospesada reflexió sobre les opcions de valencians, catalans i mallorquins (pròleg de Manuel Sanchís Guarner).
- 1973. Josep Fontana: *La historia*.
- Ernest Lluch: *El pensament econòmic a Catalunya*.
- CAU: «El fet urbà a Barcelona» i «La Barcelona de Porcioles».
- 1974. Josep Benet: *Marxisme català i qüestió nacional catalana*.
- Joaquim Sempere: «Ciutat i lluita de classes» (a «Nuestra bandera»).
- Comença «Arguments».
- Primers traduccions legals de Lenin d'ençà del 1939: *El desenvolupament del capitalisme a Rússia* i *Materialisme i empiro-crítisme*.
- Pere Verdaguer: *Defensa del Rosselló català*.
- Lluís V. Aracil: «Educació i sociolingüística».
- 1975. Gerard Vassalls: *La ciència no pensa*, reflexió sobre la «raó dialèctica», «l'home real» i el paper de la producció i de la tecnologia en el creixement científic. Un físic fent filosofia en una època en què «la ciència no pensa».
- CAU: «La lucha de los barrios de Barcelona. 1969-1975».

VI. «Nosaltres som gent pràctica»

- 1976. Noves revistes marxistes: «Arreu», «Taula de canvi», «Materials», «Avance/Intervención» i «El viejo topo» (totes elles avui desaparegudes: no han pogut celebrar el centenari de Marx).
- Ernest Lluch: *La via valenciana*.
- Grijalbo inicia l'edició en castellà de les Obres de Marx i Engels (OME) partint dels resultats de l'edició de la nova MEGA. És l'intent més ambiciós de difondre els textos de Marx.
- Joan Leita: *Anàlisi destructiva de la religió*.

- *La nueva era*, edició d'una antologia d'articles de la revista.
1977. Noves revistes marxistes: «Cal dir», «Monthly review», «Carrer de la ciutat», «Quaderns d'alliberament», «L'avenç» i nova etapa de «Nous horitzons» (només continuen les tres darreres).
- *Debat sobre els Països Catalans*, ponències i contribucions a les Jornades celebrades a Dret de Barcelona.
 - Inici de la publicació de la traducció d'*Ulisses*. *Enciclopèdia de la recerca i la descoberta*. Al pròleg llegim: «prendre Karl Marx com a principal punt de referència nostra significa rebutjar tot dogmatisme».
 - Leandre Colomer: *Joan Comorera: socialisme i qüestió nacional*.
 - J. A. Tomàs Carpi, ed.: *El País Valenciano frente a la democracia*.
 - Rafael Ribó: *Sobre el fet nacional* (pròleg de Raimon).
 - Josep M. Bricall: *Introducció a l'economia*, entre marxisme, ricardianisme i keynesianisme.
 - Enrico Berlinguer: *La «cuestión comunista»*, amb pròleg de Jordi Solé-Tura.
 - Edward P. Thompson: *La formación histórica de la clase obrera*, amb pròleg de Josep Fontana, inici de la difusió d'una obra científicament renovadora.
 - N. Acarin, R. Espasa, C. Sans, J. Vergés: *Servei nacional de salut: una alternativa democràtica*.
 - J. Maluquer: *El socialismo en España (1833-1868)*.
 - El PSUC, en el seu IV congrés, es defineix com a organització política «basada en els principis del marxisme, del leninisme, i d'altres aportacions de la pràctica i el pensament revolucionaris».
1978. Vicens Navarro: *Medicine under capitalism* (traduït i publicat amb pròleg de Ramon Espasa). La producció de salut i els modes de producció.
- Josep Renau: *La batalla de la nova cultura* (l'edició facsimil de la revista «Nueva cultura», el 1977, a Alemanya).
 - Número especial de «Nous Horitzons» titulat *Fet nacional i Països Catalans*.
 - Joaquim Horta i Manuel de Seabra tradueixen el *Poema a Lenin* de Maiakovski que és el tast de la publicació de la seva obra completa a partir del 1981.
 - La comissió de cultura del PSUC organitza un debat titulat «Lluita, cultura, socialisme» amb la participació de Jean Ellenstein, Luciano Gruppi, Manuel Azcàrate, Jordi Carbonell, Oriol Bohigas, Raimon, Joaquim Sempere, Rafael Ribó.
 - Tomàs Llorens: *Art i modernitat als Països Catalans*.
 - Josep Ferrer: *Per l'alliberament nacional i de classe*.
 - Juan Marsal: *Max Weber* (i Marx, i Freud).
 - Eric J. Hobsbawm: *Revolucionaris*.
1979. Es publica a Barcelona el 1r vol. de la traducció de la *Storia del marxismo* dirigida per Eric Hobsbawm, Georges Haupt, Franz Marek i altres. És la millor visió global del marxisme de què disposem, avui.
- *Ictineu*, «diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans. Segles XVIII-XX». Conté una història del marxisme català.
 - Edició facsimil dels quatre primers números de (*Nous*) *Horitzons*.
 - Rafael Ribó: *Debat ideològic i democràcia interna* (en castellà: *Comunismo, hoy*).
 - Miquel Izard: *Manufactureros, industriales y revolucionarios*.

- J. M. Bermudo: *Engels*.
- Gerard Vilar: *Raó i marxisme*.
- El líder socialista F. Gonzàlez proposa al 28 congrés del PSOE la renúncia a la tradició marxista. El congrés no ho accepta i Gonzàlez dimiteix. És tornat a elegir uns mesos més tard.
- 1980. «Trellat», revista de «crítica cultural y política».
- Números monogràfics de «Nous Horitzons» sobre l'ensenyament, l'imperialisme i Polònia.
- 1981. Alfons Barceló: *Reproducción económica y modos de producción*.
- Traducció de l'edició actualitzada de James O'Connor: *La crisis fiscal del estado*.
- Raimon: *Totes les cançons*.
- G. López Raimundo, A. Gutiérrez Díaz: *El PSUC i l'eurocomunisme*.
- 1982. Pierre Vilar: *Estat, nació, socialisme*.
- Ramir Reig: *Obrers i ciutadans*.
- Josep Fontana: *Història*.
- J. Droz, ed.: *Historia general del socialismo. De 1918 a 1945*.
- «El món contemporani», vol. 5 d'*Ulisses*.
- 1983. Any Marx: conferències, taules rodones, suplementes especials a la premsa, exposicions, cartells (però bona part de les revistes marxistes nascudes el 1976-77 han desaparegut i les institucions públiques catalanes li han fet, per ara, el buit).
- «La época de la III Internacional», vol. 7 de la *Historia del marxismo* dirigida per Eric J. Hobsbawm.
- V. I. Lenin: *Karl Marx. Noticia biogràfica, exposició del marxisme i bibliografia*.
- Adam Schaff presentat per «Nous Horitzons» és a Barcelona amb el seu darrer llibre: *El comunismo en la encrucijada*.
- Anunci de la publicació de la primera traducció en llengua catalana d'*El Capital*, i d'un text instrumental: el *Vocabulaire du marxisme* de Gérard Bekerman.
- La Festa de Treball, dedicada a l'Any Marx.

2.400 planes de Marx en català

Emili Gasch

Des del 1976 fins al 1979 s'han publicat, *grosso modo*, unes 2.400 planes de Marx en català. És clar, moltes d'elles reproduïen el mateix text, en diferents traduccions, en especial del *Manifest*, però la xifra, i les dates d'edició, fan una idea d'una presència prou continuada de l'obra de Marx en les edicions catalanes.

K. Marx i F. Engels, *Manifest de Marx i Engels que en 1847 publicà la Federació Comunista* (fragment), a *Justícia Social*, 1926.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Versió de Granier-Barrera. Introducció de M. Serra i Moret. Edicions de l'Arc de Barà. Barcelona 1930. 151 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*, a *Justícia Social*, núms. 17 a 34, juliol a novembre del 1935.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Traducció directa de l'alemany per Pau Cirera, amb un pròleg de Joan Comorera. Ed. Atenea. Publicacions de la Unió Socialista de Catalunya. Barcelona 1936. 95 pàgines.

K. Marx i F. Engels, *Manifest comunista i manifest inaugural i estatuts de l'Associació Internacional dels Treballadors*. Ed. Europa-América. Sèrie popular de clàssics del socialisme. Barcelona [1937]. 63 pàgs.

K. Marx, *Misèria de la filosofia. Resposta a la «Filosofia de la misèria» de Proudhon per Karl Marx*. Amb un prefaci de Friedrich Engels. Traducció de Jordi Arquer. Editorial Marxista. Barcelona 1937. 212 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. [Traducció d'Amadeu Bernadó.] Edicions Lluita. París 1948.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. [Traducció d'Amadeu Bernadó.] Edicions Treball. Barcelona /sic/ 1948.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*, a *Lluita* n.º 171, 1948.

K. Marx, *Teoria econòmica*. A cura de Robert Freedman. Introducció de Harvey Schwartz. Traducció de Jordi Solé-Tura. Edicions 62. Barcelona 1967. 306 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Cartes sobre «El Capital»*. Recull de cartes i anotació realitzats per G. Badia. Traducció de R. Folch. Revisió de S. Solé. Barcelona 1967. Edició de Materials. Barcelona 1967. 325 pàgs.

K. Marx, *Sociologia i filosofia social*. A cura de T. B. Bottomore i M. Rubel. Traducció de Jordi Solé-Tura. Edicions 62. Barcelona 1967. 286 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *La ideologia alemanya*. Traducció d'Alexandre Ferrer. Edicions 62. Barcelona 1969. 104 pàgs.

K. Marx, *Cartes a Kugelmann* (1826-1874). Traducció de M. Carbonell. Edicions 62. Barcelona 1970. 96 pàgs.

K. Marx, *La guerra civil a França el 1871*. Traducció de Miquel Adrover. Pròleg de F. Engels. Edicions 62. Barcelona 1970. 112 pàgs.

K. Marx, *Crítica dels programes de Gotha i Erfurt*. Traducció de Jordi Monés i Neus Faura. Edicions 62. Barcelona 1971. 112 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Presentació: Jesús M. Rodés. Pròleg per Manuel Serra i Moret i Joan Comorera. Traducció directa de l'alemany per Pau Cirera. Ed. Undarius. Barcelona 1976. 107 pàgs.

K. Marx i F. Engels, *Manifest del Partit Comunista*. Traducció de Jordi Monés i Sinyol. Revisió de Manuel Sacristan. Edicions de la Magrana-Edicions 62. Barcelona 1977. 93 pàgs. (Amb una altra coberta també hi ha una edició commemorativa del 40 aniversari de la fundació del PSUC).

K. Marx, *La misèria de la filosofia*. Traducció de Jordi Arquer. Edicions 7x7. Barcelona 1979. 160 pàgs.

INDEX 1981-1982

nous horitzons

Index d'autors

A

- Anna ALABART
El moviment veïnal de Barcelona i la seva imatge (81, 1982)
- Joan ALEMANY
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
- Rafael ARACIL
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
- Gabriel ARESTI
Harri eta herri (fragments) (71-2, 1981)
- Lluís ARGEMÍ
Austeritat i polítiques d'oferta 1976-1980 (73-4, 1981)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
- Luis ARROYO Zapatero
La Constitució i la interrupció voluntària de l'embaràs (79, 1982)
- Francesc ARTAL
Pierre Vilar, des de la fila zero (Perre Vilar: *Estat, nació, socialisme. Estudis sobre el cas espanyol.*) (79, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

B

- Roser BALASCH de Cerdà
Els pressupostos de la Generalitat davant la crisi o les finances del pare Ubú (73-4, 1981)
- José Luis BARBERO
Avortament voluntari i ètica (79, 1982)
- Robert BARICLE
De l'esperança a les responsabilitats (78, 1982)
- Roger BARTRA
Lombardo o Revueltas? La tradició política del marxisme mexicà (81, 1982)
- Lluís BASSETS
Cultura popular i comunicació electrònica (69, 1981)
- Antoni BATISTA
La balada de Simon & Garfunkel (79, 1982)
Guti love Jagger (80, 1982)
Raimon (81, 1982)

Joan B. BELTRAN

Resposta a: «12 preguntes als responsables polítics del PSUC» (81, 1982)

Josep BENET, Rafael RIBÓ

La Loapa i la política de concertació autonòmica (75-7, 1981)

Enrico BERLINGUER

Una nova fase de la lluita pel socialisme a Europa (12-1-1982) (79, 1982)

Jordi BORJA

L'euroesquerra (79, 1982)
Catalunya al món (80, 1982)
La lògica de la follia (81, 1982)

Maria Rosa BORRÀS

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Joan BOTELLA

Eleccions a Andalusia (79, 1982)
El PSUC i les eleccions (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Sobre les dificultats d'interpretar uns resultats electorals (o sigui, sobre les eleccions del 28 d'octubre) (81, 1982)

Joan BROSSA

Sextina a Rafael Vidiella en el seu retorn (80, 1982)
Commemoració, de què? (81, 1982)

C

Miquel CANDEL

Els blocs militars i el perill d'una altra guerra mundial 73-4, 1981)

Gabriel CARDONA

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Carles CARRERAS

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Muriel CASALS

Un altre aspecte de la crisi (Folker Fröbel, Jürgen Heinrichs, Otto Kreye: *La nueva división internacional del trabajo.*) (79, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

GOIZON CASANOVAS

Antecedents, situació present, perspectives i futur del cooperativisme (70, 1981)

Oriol CASASSAS

Resposta a: «Enquesta: ciència i política 1960-82» (80, 1982)

Ramon CASOLIVA

Resposta a: «12 preguntes als responsables polítics del PSUC» (81, 1982)

Jordi CASTEJON

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Jordi CASTEJON, Angela COMPANY, Oriol FABREGA

El mapa de riscos: proposta metodològica per al coneixement del medi ambient (71-2, 1981)

Josep M. CASTELLET

Pregó de les Festes de la Mercè, 1981 (75-7, 1981)

Enric CERDÀ

El marc de la lluita contra la crisi econòmica (73-4, 1981)
Els problemes econòmics, en la perspectiva del VI congrés (79, 1982)

Josep M. COLOMER

Joan Comorera, dirigent del PSUC (79, 1982)
La renovació pendent del PCE (Manuel Azcarate: *Crisis del eurocomunismo*, Pedro Vega i Peru Erroteta: *Los herejes del PCE*) (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Joan COMORERA

Declaració (París, 14-11-1949) (79, 1982)

M. Angela COMPANY

Resposta a «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

E

Un ECONOMISTA

Mr. Keynes i el marxisme (1937) (73-4, 1981)

EDITORIAL

El cop d'Estat (70, 1981)
Nou raons per votar PSUC (80, 1982)
Subjete i instrument del canvi social (80, 1982)
Unes eleccions espanyoles a Catalunya (81, 1982)

Francisco Javier ELIZARI Basterra

Cristianisme i avortament voluntari (79, 1982)

Ramon ESPASA

Balanç de tres anys de treball a Sanitat (71-2, 1981)
Proposta d'un model de sistema de Seguretat Social arran de la seva reforma (78, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Una història amb històries (Danielle Tartakowsky: *Une histoire du PCF*) (81, 1982)

Gösta ESPING-Andersen

Suècia es planteja el problema de la propietat (70, 1981)

Joan M. ESTEBAN

Resposta a «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

F

Ignasi FINA

La relació metge i moviment obrer. Apunts per a una recerca en l'experiència de la medicina del treball (71-2, 1981)

Vicenç FISAS

Crisi, conflictes i militarització (73-4, 1981)

Xavier FOLCH

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Josep FONTANA

Reflexions entorn de la crisi del 29: crisi econòmica i moviment obrer (70, 1981)

Jordi FONTARNAU

La salut, a debat (71-2, 1981)

Carlo FRABETTI

Un gènere transsexual: origen i desenvolupament de la ciència ficció (69, 1981)

Francesc FRUTOS

Carta als militants (75-7, 1981)

G

Antonio GALLEGO

Resposta a: «12 preguntes als responsables polítics del PSUC» (81, 1982)

Ernest GARCÍA

Resposta a: «Enquesta: ciència i política 1960-82» (80, 1982)

Mercedes GARCÍA ARON

L'objeció de consciència del metge a la interrupció de l'embaràs (79, 1982)

Mercedes GARCÍA SEGUÍ

El cinema: creació d'una cultura industrial i d'una indústria de l'espectacle (69, 1981)

Emili GASCH

Política econòmica de la Generalitat (73-4, 1981)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Programes per a després d'una crisi (econòmica) (81, 1982)

Barbara GELANZ

Amplia unitat per la pau (80, 1982)

José GILBERT

Marginalització juvenil i resposta del sistema (71-2, 1981)

Josep Ramon GÓMEZ

Les associacions de veïns: algunes reflexions amb motiu del X aniversari de la FAVB (81, 1982)

J. A. GONZÁLEZ Casanova

El gra de mostassa (81, 1982)

Ramon GRAU

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

H-I-J

Nazim HIKMET

Tres poemes, 1948-49 (traducció: Joaquim Horta) (73-4, 1981)

Eric J. HOBBSBAWM

Mirant endavant: la història i el futur (75-7, 1981)

Pietro INGRAO

Entrevista (75-7, 1981)

Pere JOFRE

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

L

Josep Ramon LAPORTE, Miquel PORTA
Per una política del medicament (71-2, 1981)

Enric LLUCH
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

J. M. LÓPEZ i Gifreu-
«Pro-sovietisme» i «antisovietisme», o el retorn al materia-
lisme del segle XVIII (70, 1981)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO
L'aniversari dels comunistes (80, 1982)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO, Alojz BINSKI, Renzo GIANOTTI,
Ignacio GALLEGÓ
Salutacions al V congrés del PSUC (73-4, 1981)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO, Josep PALOMAR, Josep M. COLOMER
Precisions sobre «Joan Comorera, dirigent del PSUC» (80,
1982)

L'UNITAT
Pau, qüestió moral i alternativa democràtica (13-9-1981) (75-7,
1981)
Les nostres posicions neixen dels fets (27-1-1982) (79, 1982)

M - N

Carlos MARCO Romero
Una forma de gestió municipal àgil i eficaç: patronat mu-
nicipal de serveis socials de Martorell (80, 1982)

Lilly MARCON
La fi de la Internacional: el llarg procés vers la inorganit-
zació del moviment comunista (69, 1981)

Lluís MARTÍ
El Líban: les raons d'una invasió (80, 1982)

Miquel MARTÍ I POL
«Aprentatge de la solitud» i altres poemes (78, 1982)

Ferran MASCARELL
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Carne MASSANA
Resposta a: «Enquesta: ciència política, 1960-82» (80, 1982)

Armand MATTELART
Mort i transfiguració de Superman (69, 1981)

Gregori MIR
Resposta a: «Enquesta: ciència política, 1960-82» (80, 1982)

Joan MIRÓ
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Antoni MONTSERRAT
Les tarifes elèctriques (71-2, 1981)

Víctor MORA
Els còmics (1.ª versió: *Realidad*, 11, 4, 1964) (69, 1981)

Giorgio NAPOLITANO
Per què és essencial recordar Togliatti (75-7, 1981)

Vicenç NAVARRO
Els costos socials de la seguretat o la inseguretat nacional
(70, 1981)

Teresa NEVADO
Mancances en la protecció jurídica i social de la dona tre-
balladora i en la maternitat (79, 1982)

P

Pelai PÀGES
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Teresa PAMIÉS
Dictamen dels crítics (79, 1982)
La revolució personal (80, 1982)
El pensament encallat (81, 1982)

Xavier PANIAGUA
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Francesc PARCERISES
Les cartes de Joan Oleza (Joan Oleza: *Tots els jocs de tots
els jugadors*) (81, 1982)

José Manuel PARRA
Resposta a: «12 preguntes als responsables polítics del
PSUC» (81, 1982)

Margot PASCUAL
Polònia: el debat pre-congressual del IX congrés extraordi-
nari del POUP (81, 1982)

Bel PEÑARRUBIA
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Martin POLLACK
Els polonesos i el seu Estat (79, 1982)

L. V. PONAMARIOVA
El moviment nacional-revolucionari a Catalunya (traducció:
Emili Vilaseca; presentació: Ricard Vinyes) (78, 1982)

PRAVDA
A despit dels interessos de la pau i del socialisme (25-1-1982)
(79, 1982)

Jaume PUIG
Resposta a: «12 qüestions als responsables polítics del
PSUC» (81, 1982)

R

Oriol RAMIS
El sector sanitari espanyol: una anàlisi pendent (Javier Yus-
te: *Apuntes para un libro negro de la Seguridad Social*)
(81, 1982)

Maria José RECORDER
La clau de les Malvines: l'OTAN del sud (79, 1982)

REDACCIÓ
Després del V congrés del PSUC: ni catastrofisme, ni mini-
mització (69, 1981)
Les funcions del partit comunista a l'etapa actual (75-7,
1981)
Avortament: un debat apassionat, (79, 1982)
Enquesta: ciència i política, 1960-82. Notes per a algunes
lectures de l'enquesta (80, 1982)
Vidiella és Leafar (80, 1982)
Nous Horitzons pregunta. Els responsables polítics del PSUC
responen a 12 qüestions (81, 1982)

Josep RENAÚ

Sentit popular i revolucionari de la festa de les falles
(*Nueva Cultura*, III, 1, 1937) (81, 1982)

Rafael RIBÓ
Interrogants sobre «l'euroesquerra» (78, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Ignasi RIERA

Martí i Pol, poeta de tots els pobles (78, 1982)
Contra cultura, tensió (79, 1982)
El país segrestat (80, 1982)
Resposta a «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Solidaritat cultural, (81, 1982)
Aula Comín (81, 1982)

Ignasi RIERA, Joaquim HORTA
Per què la poesia? (71-2, 1981)

Santiago RIERA i Tuebols
Resposta a «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Antoni Roca
Resposta a «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
La ciència i nosaltres. Sis reflexions a propòsit de la celebració del centenari de la mort de Charles Darwin (81, 1982)

Francesc Roca
L'èxit del model de 1945: les raons de la crisi actual (73-4, 1981)
Els dilemes (Pere Martínez: *El proceso de ajuste de la economía española, 1973-1980*) (79, 1982)
«Rússia i el liberalisme» i altres articles de Joan Sardà (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Els dogmàtics (Servicio de estudios del Banco Urquijo: *La economía española de la década de los 80*) (81, 1982)

Jesús M. Rodés
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Maravillas Rojo
Cooperatives: empreses de gestió col·lectiva (70, 1981)

Angelo ROMANÓ
Robotti i Comín, testimonis d'una època: dues històries, dos comunistes (71-2, 1981)

Germinal Ros
Resposta a: «12 preguntes als responsables polítics del PSUC» (81, 1982)

Jacint Ros HOMBRABELLA
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Jaume ROSSELL
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

S

Núria SALES
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Norberto SANFRUTOS
Situació actual del sistema de la Seguretat Social (78, 1982)

Joan SARDÀ
Vuit articles a *L'opinió* (1928-29) (80, 1982)

Andreu SEGURA
El retorn a Asclepi o l'assistència integral de la salut (71-2, 1981)

Antoni SEGARRA
La novel·la negra a Espanya (70, 1981)

Joaquim SEMPÈRE
De la «cultura de masses» a una cultura de l'emancipació (69, 1981)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Sebastià SERRANO
Carta a un/a estudiant/a de filologia (69, 1981)

Jaume SOBREQUÉS
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Jordi SOLÉ TURA

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Miquel Angel SORIA

Guia bibliogràfica sobre la cultura de masses (69, 1981)
Henri Fiszbin: *Les bouches s'ouvrent* (70, 1981)

Josep SORRIBES

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

T

Marçal TARRAGÓ

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Santiago de TORRES

Les drogues: elements per a un debat (71-2, 1981)

Aldo TORTORELLA

Togliatti i els partits (75-7, 1981)

Joan TRULLÉN

L'apoteosi (falsa) del dòlar (Banque Mondiale: *Rapport Annuel* 1982) (80, 1982)

V - Y

Ramon VAGUÉ i Guasch

Els ateneus enciclopèdics (69, 1981)

Maria Carme VALDEOLMILLOS

El PIB o «el destí de l'home» (70, 1981)

Francesc VALLVERDÚ

Cultura de masses i cultura catalana (69, 1981)
Una altra lliçó del V congrés (70, 1981)
Contra el «manifesto», la raó; no l'exabrupte (71-2, 1981)
Com entén UCD l'autonomia (73-4, 1981)
L'Assemblea de Catalunya (75-7, 1981)
L'ensenyament i la normalització lingüística (78, 1982)
Autodeterminació (79, 1982)
Etnocentrisme i il·lustració (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
«Som els millors...» (81, 1982)

Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN

Televisió i ontologia capitalista (69, 1981)
Intel·lectuals i compromís polític (70, 1981)
La política cultural que mai no va existir (79, 1982)
El grau zero del possibilisme (81, 1982)

Joaquim VIAPLANA

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Rafael VIDIELLA

Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Gerard VILAR

Cultura i navegació (79, 1982)
Qüestions d'identitat (I) (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)
Qüestions d'identitat (i II) (81, 1982)

Josep Lluís de VILLASANTE

Cap a un nou model de creixement (70, 1981)

Ricard VINYES

Dimitrov, els comunistes i l'esquerra europea (80, 1982)
La història mobilitza (Raphael Samuel: *People's history and socialist theory*) (80, 1982)
Resposta a: «Enquesta: ciència i política, 1960-82» (80, 1982)

Robert M. YOUNG

Darwin a debat (81, 1982)

Índex per matèries

EL MOVIMENT REAL

Gotzon CASANOVAS: Antecedents, situació present, perspectives i futur del cooperativisme (70, 1981)

Maravillas ROJO: Cooperatives: empreses de gestió col·lectiva (70, 1981)

Santiago de TORRES: Les drogues: elements per a un debat (71-2, 1981)

José M. CASTELLET: Pregó de les Festes de la Mercè. 1981 (75-7, 1981)

REDACCIÓ: Avortament: un debat apassionant (79, 1982)

Luis ARROYO Zapatero: La Constitució i la interrupció voluntària de l'embaràs (79, 1982)

José Luis BARBERO: Avortament voluntari i ètica (79, 1982)

Francisco Javier ELIZARI Basterra: Cristianisme i avortament voluntari (79, 1982)

Mercedes GARCÍA Aron: L'objecció de consciència del metge a la interrupció de l'embaràs (79, 1982)

Teresa NEVADO: Mancances en la protecció jurídica i social de la dona treballadora i en la maternitat (79, 1982)

Anna ALABART: El moviment veïnal de Barcelona i la seva imatge (81, 1982)

Josep Ramon GÓMEZ: Les associacions de veïns: algunes reflexions amb motiu del X aniversari de la FAVB (81, 1982)

Josep RENAÚ: Sentit popular i revolucionari de la festa de les falles (*Nueva cultura* III, 1, 1937) (81, 1982)

ENQUESTES

REDACCIÓ: Enquesta: ciència i política, 1960-82. Notes per a algunes lectures de l'enquesta (80, 1982)

Responen a «Enquesta: ciència i política, 1960-82»: Joan ALEMANY, Rafael ARACIL, Lluís ARGEMÍ, Francesc ARTAL, Maria Rosa BORRAS, Joan BOTELLA, Gabriel CARDONA, Carles CARRERAS, Muriel CASALS, Oriol CASASSAS, Jordi CASTEJON, Josep M. COLOMER, M. Àngela COMPANYY, Ramon ESPASA, Joan M. ESTEBAN, Xàxier FOLCH, Ernest GARCÍA,

Emili GASCH, Ramon GRAU, Pere JOFRE, Enric LLUCH, Ferran MASCARELL, Carme MASSANA, Gregori MIR, Joan MIRÓ, Pelai PAGES, Xavier PANIAGUA, Bel PENARRUBIA, Rafael RIBÓ, Ignasi RIERA, Santiago RIERA i TUEBOLS, Antoni ROCA, Francesc ROCA, Jesús M. RODÉS, Jacint ROS Hombravella, Jaume ROSSELL, Núria SALES, Joaquim SEMPERE, Jaume SOBREQUÉS, Jordi SOLÉ Tura, Josep SORRIBES, Marçal TARRAGÓ, Francesc VALLVERDÚ, Joaquim VIAPLANA, Rafael VIDIELLA, Gerard VILAR i Ricard VINYES (80, 1982)

REDACCIÓ: **Nous Horitzons** pregunta. Els responsables polítics del PSUC responen a 12 qüestions (81, 1982)

Responen a «12 qüestions als responsables polítics del PSUC»: Jaume PUIG, Germinal ROS, Ramon CASOLIVA, José Manuel PARRA, Joan B. BELTRAN i Antoni GALLEGÓ (81, 1982)

LA POLÍTICA CATALANA

EDITORIAL: El cop d'Estat (70, 1981)

J. M. LÓPEZ i Gifreu: «Prosovietisme» i «antisovietisme», o el retorn al materialisme del segle XVIII (70, 1981)

Angelo ROMANÓ: Robotti i Comín, testimonis d'una època: dues històries, dos comunistes (71-2, 1981)

Antoni MONTSERRAT: Les tarifes elèctriques (71-2, 1981)

Emili GASCH: Política econòmica de la Generalitat (73-4, 1981)

Roser BALASCH de Cerdà: Els pressupostos de la Generalitat davant la crisi o les finances del Pare Ubú (73-4, 1981)

Enric CERDÀ: El marc de la lluita contra la crisi econòmica (73-4, 1981)

Francesc VALLVERDÚ: Com entén UCD l'autonomia (73-4 1981)

Francesc VALLVERDÚ: L'Assemblea de Catalunya (75-7, 1981)

Josep BENET, Rafael RIBÓ: La LOAPA i la política de concertació autonòmica (75-7, 1981)

L. V. PONAMARIOVA: El moviment nacional-revolucionari a Catalunya (traducció: Emili Vilaseca; presentació: Ricard Vinyes) (78, 1982)

Joan BOTELLA: Eleccions a Andalusia (79, 1982)

Francesc VALLVERDÚ: Autodeterminació (79, 1982)

Carlos MARCO Romero: Una forma de gestió municipal àgil i eficaç: Patronat municipal de serveis socials de Martorell (80, 1982)

Jordi BORJA: Catalunya al món (80, 1982)

EDITORIAL: Unes eleccions espanyoles a Catalunya (81, 1982)

Joan BOTELLA: Sobre les dificultats d'interpretar uns resultats electorals (o sigui, sobre les eleccions del 28 d'octubre) (81, 1982)

Emili GASCH: Programes per a després d'una crisi (econòmica) (81, 1982)

Ignasi RIERA: Aula Comín (81, 1982)

J. A. GONZÁLEZ Casanova: El gra de mostassa (81, 1982)

SALUT I SANITAT

Jordi FONTARNAU: La salut, a debat (71-2, 1981)

Andreu SEGURA: El retorn a Asclepi o l'assistència integral de la salut (71-2, 1981)

Ramon ESPASA: Balanç de tres anys de treball a Sanitat (71-2, 1981)

Ignasi FINA: La relació metge i moviment obrer. Apunts per a una recerca en l'experiència de la medicina del treball (71-2, 1981)

Jordi CASTEJON, Àngela COMPANY, Oriol FÀBREGA: El mapa de riscos: propost metodològica per al coneixement del medi ambient (71-2, 1981)

Josep Ramon LAPORTE, Miquel PORTA: Per una política del medicament (71-2, 1981)

Norberto SANFRUTOS: Situació actual del sistema de la Seguretat Social (78, 1982)

Ramon ESPASA: Proposta d'un model de sistema de Seguretat Social arran de la seva reforma (78, 1982)

PROBLEMES DE LA CULTURA

Joaquim SEMPÈRE: De la «cultura de masses» a una cultura de l'emancipació (69, 1981)

Francesc VALLVERDÚ: Cultura de masses i cultura catalana (69, 1981)

Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN: Televisió i ontologia capitalista (69, 1981)

Sebastià SERRANO: Carta a un/a estudiant/a de filologia (69, 1981)

Ramon VAGUÉ i Guasch: Els ateneus enciclopèdics (69, 1981)

Victor MORA: Els comics (1.ª versió *Realidad* II, 4, 1964) (69, 1981)

Armand MATTELART: Mort i transfiguració de Superman (69, 1981)

Alfons GARCÍA Seguí: El cinema: creació d'una cultura industrial i d'una indústria de l'espectacle (69, 1981)

Lluís BASSETS: Cultura popular i comunicació electrònica (69, 1981)

Francesc VALLVERDÚ: Contra el manifiesto, la raó; no l'ex-abrupte (71-2, 1981)

Francesc VALLVERDÚ: L'ensenyament i la normalització lingüística (78, 1982)

Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN: La política cultural que mai no va existir (79, 1982)

Ignasi RIERA: Contra cultura, tensió (79, 1982)

Gerard VILAR: Cultura i navegació (79, 1982)

Teresa PÀMIES: Dictamen dels crítics (79, 1982)

Antoni BATISTA: La balada de Simon & Garfunkel (79, 1982)

Ignasi RIERA: El país segrestat (80, 1982)

Francesc VALLVERDÚ: Etnocentrisme i il·lustració (80, 1982)

Ignasi RIERA: Solidaritat cultural (81, 1982)

Antoni BATISTA: Raimon (81, 1982)

Francesc VALLVERDÚ: «Som els millors...» (81, 1982)

LA POLÍTICA INTERNACIONAL

Lilly MARCON: La fi de la I Internacional: el llarg procés vers la inorganització del moviment comunista (69, 1981)

Josep FONTANA: Reflexions entorn de la crisi del 29: crisi econòmica i moviment obrer (70, 1981)

Vicenç NAVARRO: Els costos socials de la seguretat o la in-seguretat nacional (70, 1981)

Lluís ARGEMÍ: Austeritat i polítiques d'oferta 1976-1980 (73-4, 1981)

Vicenç FISAS: Crisi, conflictes i militarització (73-4, 1981)

Miquel CANDEL: Els blocs militars i el perill d'una altra guerra mundial (73-4, 1981)

Enric CERDÀ: Els problemes econòmics, en la perspectiva del VI congrés (79, 1982)

Maria José RECORDER: La clau de les Malvines: l'OTAN del sud (79, 1982)

Lluís MARTÍ: El Líban, les raons d'una invasió (80, 1982)

Jordi BORJA: La lògica de la folia (81, 1982)

EUROPA

Gösta ESPING-ANDERSEN: Suècia es planteja el problema de la propietat (70, 1981)

Robert BARICLE: De l'esperança a les responsabilitats (78, 1982)

Rafael RIBÓ: Interrogants sobre «l'euroesquerra» (78, 1982)

PRAVDA: A despit dels interessos de la pau i del socialisme (*Pravda*, 25-1-1982) (79, 1982)

L'UNITÀ: Les nostres posicions neixen dels fets (*L'Unità*, 27.1 1982) (79, 1982)

Enrico BERLINGUER: Una nova fase de la lluita pel socialisme a Europa (12-1-1982) (79, 1982)

Martin POLLACK: Els polonesos i el seu Estat (79, 1982)

Jordi BORJA: L'euroesquerra (79, 1982)

Barbara GELANZ: Àmplia unitat per la pau (80, 1982)

Margot PASCUAL: Polònia: el debat pre-congressual del IX congrés extraordinari del POUP (81, 1982)

EL PSUC

REDACCIÓ: Després del V congrés del PSUC: ni catastrofisme, ni minimització (69, 1981)

Francesc VALLVERDÚ: Una altra lliçó del V congrés (70, 1981)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO, Alojz BRISKI, Renzo GIANOTTI, Ignacio GALLEGO: Salutacions al V congrés del PSUC (73-4, 1981)

Francesc FRUTOS: Carta als militants (75-7, 1981)

Josep M. COLOMER: Joan Comorera, dirigent del PSUC (79, 1982)

Joan COMORERA: Declaració (París, 14-11-1949) (79, 1982)

EDITORIAL: Nou raons per votar PSUC (80, 1982)

REDACCIÓ: Vidiella és Leafar (80, 1982)

Joan BOTELLA: El PSUC i les eleccions (80, 1982)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO: L'aniversari dels comunistes (80, 1982)

Antoni BATISTA: Gutti love Jagger (80, 1982)

Gregori LÓPEZ RAIMUNDO, Josep PALOMAR, Josep M. COLOMER: Precisions sobre «Joan Comorera, dirigent del PSUC» (80, 1982)

REDACCIÓ: **Nous Horitzons** pregunta. Els responsables polítics del PSUC responen a 12 qüestions (81, 1982)

Responen a «12 qüestions als responsables polítics del PSUC»: Jaume PUIG, Germinal ROS, Ramon CASÓLIVA, José Manuel PARRA, Joan B. BELTRAN i Antoni GALLEGO (81, 1982)

Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN: El grau zero del possibilisme (81, 1982)

TEORIA I HISTÒRIA

Manuel VÁZQUEZ MONTALBÁN: Intelectuals i compromís polític (70, 1981)

Maria Carme VALDEOLMILLOS: El PIB o «el destí de l'home» (70, 1981)

Josep Lluís de VILLASANTE: Cap un nou model de creixement (70, 1981)

Francesc ROCA: L'èxit del model de 1945: les raons de la crisi actual (73-4, 1981)

Un ECONOMISTA: Mr. Keynes i el marxisme (1937) (73-4, 1981)

REDACCIÓ: Les funcions del partit comunista a l'etapa actual (75-7, 1981)

Giorgio NAPOLITANO: Per què és essencial recordar Togliatti (75-7, 1981)

Aldo TORTORELLA: Togliatti i els partits (75-7, 1981)

Pietro INGRAO: Entrevista (75-7, 1981)

L'UNITÀ: Pau qüestió moral i alternativa democràtica (*L'Unità*, 13-9-1981) (75-7, 1981)

Eric J. HOBBSBAWM: Mirant endavant: la història i el futur (75-7, 1981)

EDITORIAL: Subjecte i instrument del canvi social (80, 1982)

Ricard VINYES: Dimitrov, els comunistes i l'esquerra europea (80, 1982)

Teresa PÀMIES: La revolució personal (80, 1982)

Gerard VILAR: Qüestions d'identitat (I) (80, 1982)

Francesc ROCA: «Rússia i el liberalisme» i altres articles de Joan Sardà (80, 1982)

Joan SARDÀ: Vuit articles a *L'opinió* (1928-29) (80, 1982)

Gerard VILAR: Qüestions d'identitat (II) (81, 1982)

Teresa PÀMIES: El pensament encallat (81, 1982)

Roger BARTRA: Lombardo o Revueltas? La tradició política del marxisme mexicà (81, 1982)

LA CIÈNCIA

REDACCIÓ: Enquesta: ciència i política, 1960-82. Notes per a algunes lectures de l'enquesta (80, 1982)

Responen a «Enquesta: ciència i política, 1960-82»: Joan ALEMAN, Rafael ARACIL, Lluís ARGEMÍ, Francesc ARTAL, Maria Rosa BORRÀS, Joan BOTELLA, Gabriel CARDONA, Carles CARRERAS, Muriel CASALS, Oriol CASASSAS, Jordi CASTEJON, Josep M. COLOMER, M. Àngela COMPANYY, Ramon ESPASA, Joan M. ESTEBAN, Xavier FOLCH, Ernest GARCÍA, Emili GASCH, Ramon GRAU, Pere JOFRE, Enric LLUCH, Ferran MASCARELL, Carme MASSANA, Gregori MIR, Joan MIRÓ, Pelai PAGES, Xavier PANIAGUA, Bel PENARRUBIA, Rafael RIBÓ, Ignasi RIERA, Santiago RIERA i TUEBOLS, Antoni ROCA, Fran-

cesc ROCA, Jesús M. RODÉS, Jacint ROS Hombravella, Jaume ROSSELL, Núria SALES, Joaquín SEMPÈRE, Jaume SOBREQÜES, Jordi SOLÉ Tura, Josep SORRIBES, Marçal TARAGÓ, Francesc VALL'ERDÚ, Joaquim VIAPLANA, Rafael VIDIELLA, Gerard VILAR i Ricard VINYES (80, 1982)

Robert M. YOUNG: Darwin a debat (81, 1982)

Antoni ROCA: La ciència i nosaltres. Sis reflexions a propòsit de la celebració del centenari de la mort de Carles Darwin (81, 1982)

Ramon ESPASA: Una història amb històries (Danielle Tartakowsky: *Une histoire du PCF*) (81, 1982)

Oriol RAMIS: El sector sanitari espanyol: una anàlisi pendent (Javier Yuste: *Apuntes para un libro negro de la Seguridad Social*) (81, 1982)

Francesc ROCA: Els dogmàtics (Servicio de estudios del Banco Urquijo: *La economía española en la década de los 80*) (81, 1982)

LITERATURA

Carlo FRABETTI: Un gènere transsexual: origen i desenvolupament de la ciència ficció (69, 1981)

Antoni SEGARRA: La novella negra a Espanya (70, 1981)

Ignasi RIERA, Joaquim HORTA: Per què la poesia? (71-2, 1981)

Gabriel ARESTI: Harri eta herri (fragments) (71-2, 1981)

Nazim HIKMET: Tres poemes. 1948-49 (traducció: Joaquim Horta) (73-4, 1981)

Ignasi RIERA: Martí i Pol, poeta de tots els pobles (79, 1982)

Miquel MARTÍ I POL: «Aprentatge de la solitud» i altres poemes (78, 1982)

Joan BROSSA: Sextina a Rafael Vidiella en el seu retorn (80, 1982)

Joan BROSSA: Commemoració, de què? (81, 1982)

LLIBRES I REVISTES

Miquel Àngel SORIA: Guia bibliogràfica sobre la cultura de masses (69, 1981)

Miquel Àngel SORIA: Henri Fiszbin: *Les bouches s'ouvrent* (70, 1981)

Francesc ROCA: Els dilemes (Pere Martínez: *El proceso de ajuste de la economía española, 1973-1980*) (79, 1982)

Francesc ARTAL: Pierre Vilar, des de la fila zero (Pierre Vilar: *Estat, nació socialisme. Estudios sobre el cas espanyol*) (79, 1982)

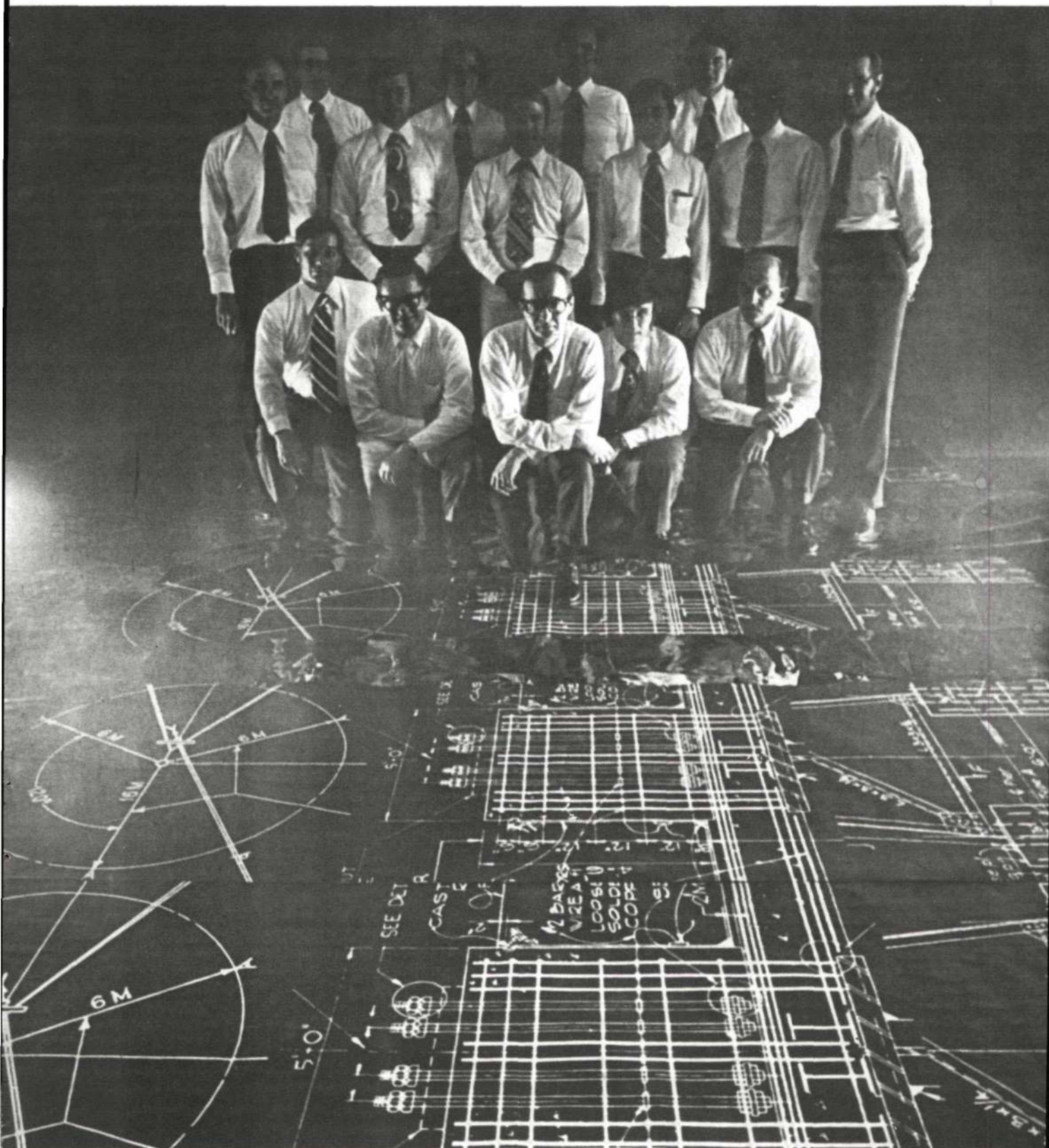
Muriel CASALS: Un altre aspecte de la crisi (Folker Fröbel, Jürgen Heinrichs, Otto Kreye: *La nueva división internacional del trabajo*) (79, 1982)

Ricard VINYES: La història mobilitza (Raphael Samuel: *People's history and socialist theory*) (80, 1982)

Josep M. COLOMER: La renovació pendent del PCE (Manuel Azcarate: *Crisis del eurocomunismo*, Pedro Vega i Peru Erroteta: *Los herejes del PCE*) (80, 1982)

Joan TRULLÉN: L'apoteosi (falsa) del dòlar (Banque Mondiale: *Rapport Annuel 1982*) (80, 1982)

Francesc PARCERISES: Les cartes de Joan Oleza (Joan Oleza: *Tots els jocs de tots els jugadors*) (81, 1982)

L'arbre del marxisme català

Emili Gasch

Francesc Roca

Ricard Vinyes

Si l'arbre del marxisme al món que presentem a l'altre número de **Nous Horitzons** dedicat a Marx tenia precedents que, en certa manera, han constituït un element de provocació per a nosaltres, quan ens encarem amb la possibilitat necessitat de dibuixar un arbre del marxisme català els precedents són del tot inexistents. Partim gairebé de zero. I si, tot cercant documentació útil, ens atensem a la classificació dels arbres existents als Països Catalans, el problema s'amplifica fins a límits insospitats: els arbres que tenim pertanyen a cinc grans grups: arbres subalpins, arbres eurosiberians, arbres mediterranis, arbres macronèsics i arbres de ribera. L'arbre del marxisme català, per ser acceptat amb una certa unanimitat, hauria d'ésser un arbre aproximadament real, és a dir, en aquest cas, que neixi a l'àrea catalana i, per tant, haurà d'ésser subalpí, o eurosiberià, o mediterrani o macronèsic (ja que els dits arbres de ribera són, a l'origen, principalment eurosiberians i, secundàriament, mediterranis).

Ara bé: el resultat ha estat molt condicionat per la història. I la història ens parla d'un tronc extremament curt (on podríem situar la revista **El obrero** —1881-1885—) i, ben aviat, dues branques ben poc gruixudes i força separades l'una

de l'altra. A la primera, si fem cas d'en Miquel Ferrer, hi situarem «**el primer marxista català**», el metge Gaspar Sentinyon (Barcelona 1835-1902). A la segona, el patriarca de l'anarquisme hispànic, Anselm Lorenzo (Toledo 1841 - Barcelona 1914), que visità Marx, a Londres, una tarda del mes de setembre del 1871 i passà la nit en blanc, car «**en presència d'aquell gran home, davant les manifestacions d'aquella intel·ligència, em sentia anorreat i, malgrat l'immens gaudi que experimentava, m'hauria estimat més trobar-me a casa meva...**».

L'arbre creix esprimatxat i en dues direccions fins al 1915-30. A la primera branca, Fabra Ribas i **La justícia social**; a la segona, Maurín i el grup de **La Batalla**, i, més tard, Renau i **Nueva cultura**, donen saba nova a l'arbre. La primera branca ha conegut Jaurès, i els fabians i la socialdemocràcia alemanya. La segona ha viatjat a Moscou, torna a Marx (millor: descobreix Marx), tradueix Lenin (i a **La Batalla** es parla de Gramsci). Les dues branques es fonen als anys trenta. Ambdues evolucionen (des del socialisme i des del sindicalisme revolucionari) vers el comunisme. Llibertat i marxisme creixen alhora, com una sola cosa. L'arbre esdevé un arbre de veritat.

Renaixença

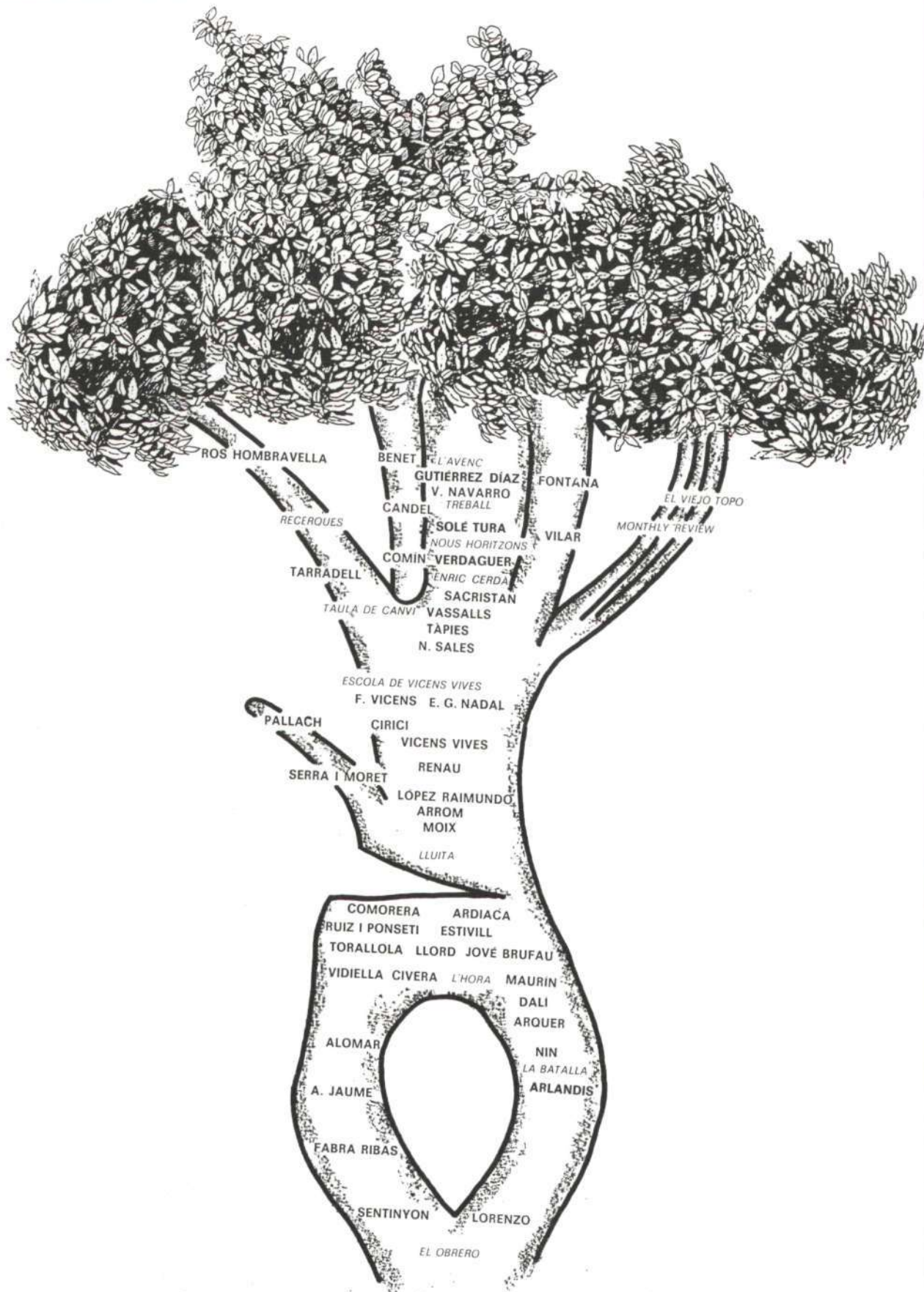
A partir del 1939, el cop de des-
tral i cercle de ferro, el garrot que
colla l'arbre, en posen en perill la
supervivència. Hi ha l'exili, és
clar, però l'exili és ericat de pro-
blemes i, d'altra banda, els exiliats
nodreixen, en certa manera, altres
arbres. Elements del model de la
nova economia, de la via catalana
al socialisme, seran recollits en al-
tres contextos (1). L'única branca-
trunc del marxisme català no co-
mençarà amb força fins després
del 1957-60. (I, encara, a l'entre-
mig caldrà prendre nota d'una bran-
queta que surt i s'esmuny.) D'ales-
hores ençà, l'arbre, per fi, té bran-
ques i branquillons, creix amb una
certa força i comença a fer om-
bra (la qual cosa, inexplicable-
ment, molesta alguns entestats a
ignorar-lo). Ara bé, el mateix fet
d'aquest creixement implica unes
noves necessitats: d'espai, d'aigua,
d'una bona saó, i d'ací sorgeix un
caramull de problemes, de dificul-
tats. Del tronc central en sortirà
una branca neo-positivista que,
sense acabar de deslligar-se del
tot del seu origen marxista, se n'a-
llunyarà progressivament. Alguns
noms, algunes revistes, ja no són a
l'arbre; han volat vers l'arbre libe-
ral d'un sector dels eurosocialistes
i, per tant, ja no és possible tro-
bar-los en aquesta branca neo-po-
sitivista.

La branca gruixuda central rep
un empelt procedent d'un arbre
d'una altra espècie: de l'arbre cristià.
D'altra banda, dins el tronc
central es produeix una certa dife-
renciació que, d'alguna manera, cor-
respon a les dues grans branques
inicials del marxisme al món, aque-
lles que s'iniciaven amb Luxemburg
i Lenin (2).

Finalment, d'aquesta branca grui-
xuda, en sorgeix un branquilló amb
una forta empena doctrinària i
cosmopolita i un interès pel mar-
xisme teòric de base agrària. ●

(1) Vegeu la veu «nova economia» del diccionari *Ictineu* (Barcelona, Edicions 62, 1979).

(2) Vegeu: «L'arbre del marxisme», *Nous Horitzons*, 84.

Atlas del marxisme català

Francesc Roca, Emili Gasch

Làmina 1. DIFUSIÓ DE «LA JUSTÍCIA SOCIAL» (1910-1916)

L'*Atlas del marxisme català* consta de cinc làmines. Només una ja era confeccionada abans d'ara. Les altres han estat confeccionades per a la publicació que el lector té davant dels ulls. De fet, la cartografia temàtica catalana ha tingut una vida limitada. Començà amb els treballs del Servei Geogràfic de Catalunya de la Mancomunitat, és a dir, començà tard en relació a Europa i encara ha sofert llargues i forçades interrupcions. El recull realitzat entorn dels treballs del *Regional planning* del 193, les

idees de Pau Vila sobre la feshoria catalana, la creativitat d'Alexandre Cirici i Jaume Vicens, totprenent com a font d'inspiració els atlas geo-històrics, serien fites d'una tradició que hauria pogut ésser molt més rica. D'ençà del 1977, proliferen els atlas electorals, instruments imprescindibles per conèixer el nou mercat polític, i els atlas socio-econòmics, destinats a fixar desequilibris i déficits. Manquen, doncs atlas que s'ocupin de la cultura política catalana, i aquest podria ser un petit sím-

toma de la situació actual: aquesta que el lector té a les mans és una petita contribució, gairebé uns apunts (atès el mode de producció artesanal de la publicació), però que, possiblement, pot esdevenir un element que calgui tenir en compte en el futur.

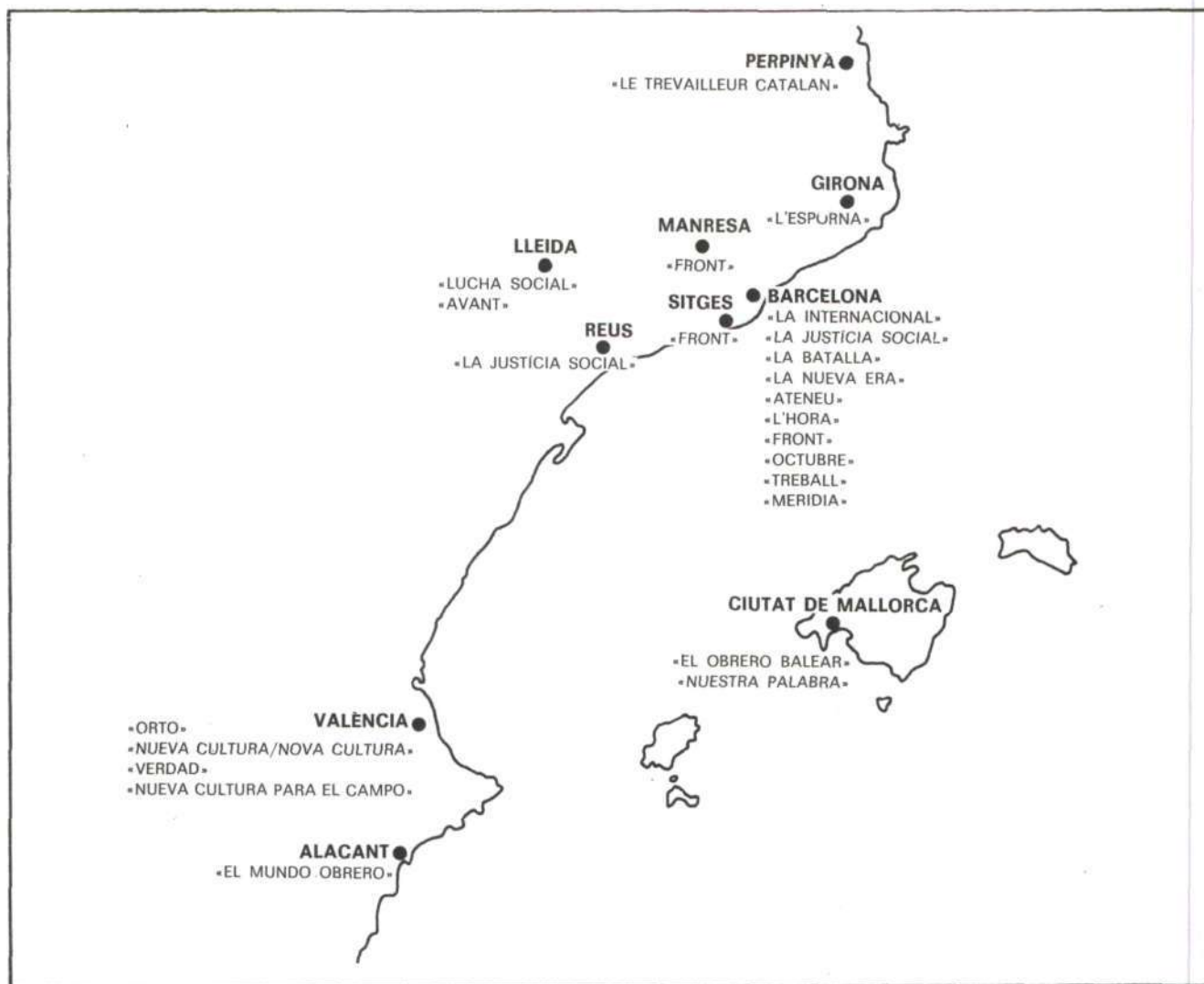
L'*Atlas* es divideix en dues seccions separades pel tall del 1939. A la primera secció, l'*Atlas* inclou tres làmines.

Làmina 1. Difusió de «La justicia social» (1910-1916).

Possiblement, la primera revista marxista catalana d'una duració relativament llarga fou *La justicia social* de Reus. Mapar la

llista de localitats on va arribar *La justicia social* no és senzill, car la llista inclou punts tan dispers com Castellet i Gornal i Nva York. Ens interesse, però, els límits d'aquesta difusió, per ordre alfabètic: Albany (N.Y.),

Algèl, Buenos Aires, Cienfuegos, Dowlais (UK), Milà, Nova York, Salònica i Viena. (Font: M.D. Capdevila i R. Masgrau: *La justicia social*, Barcelona, C.E.H.C., 1979.)

Làmina 2. LES REVISTES MARXISTES DINS LA CULTURA CATALANA

Làmina 2. Les revistes marxistes dins la cultura catalana (1906-1939).

Situar, dins un mapa de l'àrea cultural catalana, les ciutats i les viles on, al primer terç del

segle XX es publicaven revistes marxistes, pot tenir un interès cert. Ben entès, les grans revistes (*La justicia social*, *la nueva era*, *L'hora*, *Nueva cultura*, *Meridià*) apareixeran al costat de publicacions de menys pes

específic, i, al mateix temps, les vicissituds històriques de cada revista no queden reflectides. Ara bé: la síntesi gràfica és ben explícita: polaritat i difusió hi són presents, alhora.

Làmina 3. Força comunista organitzada (1931).

La força comunista organitzada el 1931 ha estat estudiada amb minuciositat per F. Bonamusa. L'estreta relació entre comunisme i difusió del marxisme fan aconsellable la inclusió d'aquesta làmina a l'*Atlas*. L'àrea metropolitana de Barcelona i

Lleida-Balaguer són els dos nuclis més importants. En el primer, destaquen el Maresme (i Mataró), el Vallès Occidental (i Terrassa) i el Garraf (i Sitges). A Lleida, «el nucli principal era el triangle format pel sud de la Noguera, el nord de l'Urgell i el nord del Segrià». Per fi, el conjunt format per l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès for-

mava el tercer nucli organitzatiu important. Apart d'aquestes nou comarques, cal citar, segons Bonamusa, nuclis dispersos: Manresa, Berga, les Borges Blanques, Juneda, Olot, Girona, Anglès i Tortosa. (Font: F. Bonamusa: *El Bloc Obrer i Camperol (1931-193)* Barcelona, Curial, 1974.)

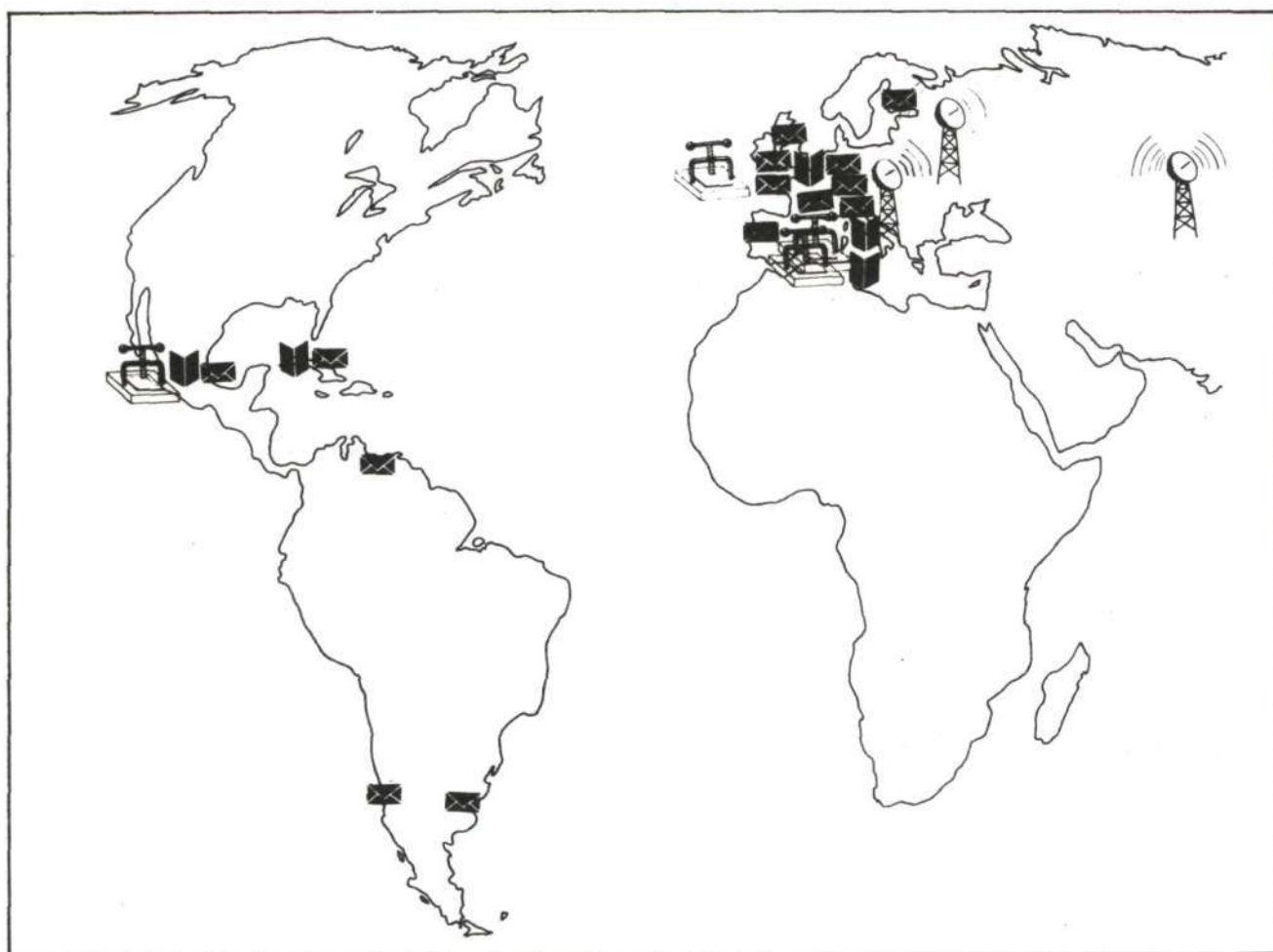
Làmina 3. FORÇA COMUNISTA ORGANITZADA (1931)

Làmina 4. El marxisme català i el món (1939-1975).

La derrota militar de l'esquerra precipità vers la clandestinitat i l'exili partits, sindicats, associacions, quadres i, també, revistes, editorials, etcètera. A partir del 1939 i, sobretot, a partir del 1945, les revistes marxistes catalanes es publicarien a Mèxic, l'Havana, Tolosa de Llenguadoc, París... El mapa que hem confeït inclou quatre tipus d'elements: a) els llocs de publicació de revistes marxis-

tes catalanes a partir del 1939 (Font: E. Gash i F. Roca: «Marx, aquí. El marxisme català del 1868 al 1979», **Nous Horitzons**, 55, juny 1979); b) localització de les editorials que, en aquest període, publicaran literatura marxista o inclouran en els seus catàlegs títols marxistes en una proporció important (Font: op. cit); c) els punts de la xarxa de distribució de la revista **Nous Horitzons** en els primers anys de la seva existència, és a dir, quan s'editava a Mèxic i el consell de redacció es reunia a Pa-

rís (Font: F. Vicens: «La primera etapa de «Nous Horitzons» (1960-1964», dins l'edició facsimil de *Nous Horitzons*, vol. 1, 1960-61, publicada per l'arxiu del PSUC); d) les localitzacions successives de la REI, el programa cultural català de la qual seria dirigit successivament per Jordi Solé Tura i Marcel··lins Plans (Font: M. Plans: «Ràdio Espanya Independent: apunts per a una història», **Nous Horitzons**, 49-50, desembre 1978- gener 1979).

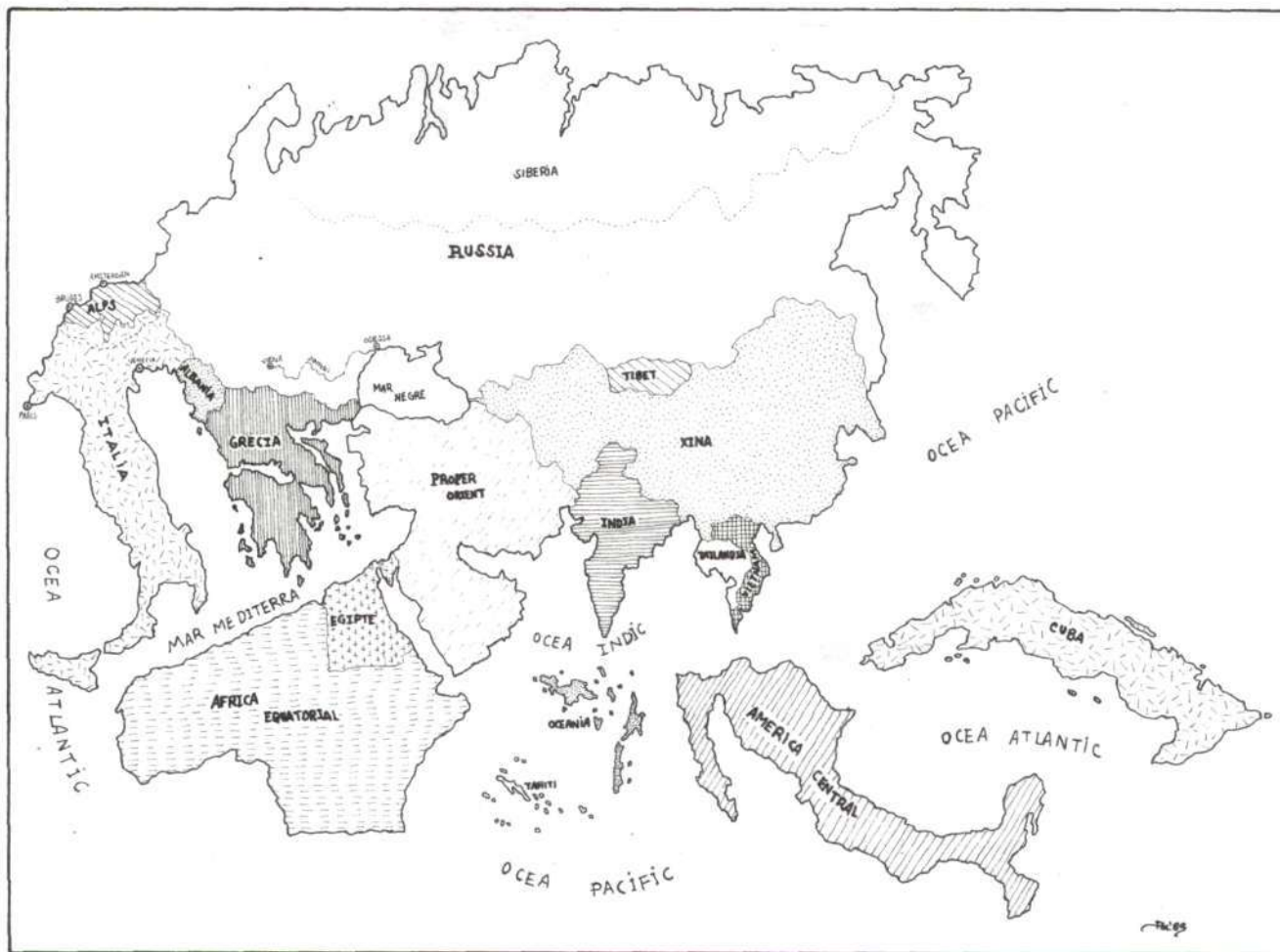
Làmina 4. EL MARXISME CATALÀ I EL MÓN (1939-1975)

Làmina 5. El món vist pel disig (1983).

Aquesta làmina s'inspira obertament en la làmina 4 de l'*Atlas del marxisme* publicat al número 84 de **Nous Horitzons**, és a dir, en el mapa publicat el 1929 amb el títol «Le monde au temps des Surréalistes». Ara bé: en aquest cas, el mapa del món de les preferències i dels oblits no respon a l'elaboració d'un grup de poetes i d'artistes, sinó a

uns primers resultats d'una enquesta. Concretament de l'enquesta «**Nous Horitzons** pregunta», que conté 12 qüestions i que es començà a publicar a la fi del 1982, al número 81 de **Nous Horitzons**. La segona de 12 qüestions fa «On t'agradaria viajar de Catalunya, d'Espanya, del món?». Les respostes a la tercera part de la pregunta (el món) configuren unes preferències molt clares. En primer lloc, Itàlia, Cuba i la Unió Soviètica.

Segueixen moltes altres referències (de països, però també de ciutats, rius, illes) i molts oblits, moltes zones en blanc. Una interpretació gràfica dels resultats de l'enquesta publicats en el número 81, 82 i 83 de **Nous Horitzons** és el que presentem ara, aquí La lectura del mapa, les interpretacions dels plens i dels buits, dels somnis i de les realitats que conté, són des d'avui, a les mans del lector.

Làmina 5. EL MÓN VIST PEL DESIG (1983)

SENSE EMBUTS

Dilema de Raimon

Teresa Pàmies

La lectura de Les hores guanyades de Raimon permet entendre alguns dels factors components de la decepció que es manifesta entre valuosos intel·lectuals d'esquerra. Joan Triadú, en comentar el llibre («Avui») diu, encertadament, que en enregistrar les seves preocupacions Raimon «se n'allibera, comença a compartir-les, i explica, fatigat, la fatiga, infatigablement».

Infatigablement és la paraula. Tanmateix, el dietari traspua també dubtes, irritacions i desconcert. L'infatigable Raimon no es troba, però, acorralat per cap dels components d'un estat d'ànim precari. Se'n surt per tres raons: 1) la fidelitat al seu origen social i nacional; 2) la vocació artística i els dots personals per a reeixir-la, i 3) l'amor d'Annalisa. Tres raons que jo veig vinculades per una fita històrica que podríem definir com a societat socialista. Raimon no ha cregut necessari o convenient militar en cap dels partits sorgits entorn d'aquest projecte de futur. És el seu dret. Aquesta no-militància li crea —el dietari ho demostra— insatisfaccions generadores d'irritacions, dubtes des de fora. Raimon ho sap. És conscient de la contradicció en què es mou i en pateix perquè no és un cinic. No sembla pecar d'autocrític quan tan sovint es queixa d'haver estat utilitzat pel moviment obrer quan aquest era clandestí, i no diu que ell tam-

bé se n'ha servit, i ben fet que ha fet. Se'n va servir en dues vessants: 1) li ha permès posar el seu art al servei de la classe ascendent i, concretament, de l'antifranquisme, i 2) ha creat un públic popular, al camp i a les ciutats, a les universitats i fàbriques, que vies estrictament comercials no haurien assolit. Aquest contacte directe i arriscat enriqueix Raimon artísticament i cívica, i la seva esplèndida maduresa mostrada en el darrer concert al Palau de la Música n'és la constatació.

Aquesta realitat profunda no l'he trobada a les pàgines de Les hores guanyades. És una mancança que afecta molts artistes autènticament avançats en el sentit polític de la paraula. Ells i elles hauran de resoldre la contradicció entre l'anhel i la capacitat per a canviar les coses i la soledat que han escollit. Esperar-ho tot dels partits d'esquerra és desmobilitzar-se. En allò que els és propi com a artistes i professionals de la cultura, haurien d'avançar iniciatives concretes, susceptibles de remoure i vigoritzar els partits comunistes i socialistes, els moviments socials que no acaben de concretar-se i, de manera prioritària, la força històrica que ha d'impedir el cataclisme universal a què pot abocar-nos la cursa armamentista.

Vuitanta-set temes d'un vocabulari del marxisme català

Francesc Roca amb la col·laboració d'Emili Gasch, Ricard Vinyes i Francesc Artal

A

aliança. En una societat amb els drets democràtics plenament reconeguts, en la qual les llibertats mínimes de la classe obrera siguin garantides —llibertat sindical, dret de vaga, drets d'associació, expressió...—, els treballadors, en la seva projecció vers un futur on la societat capitalista hagi estat superada, transformada en una societat sense classes antagòniques, conflueixen, concorden amb els sectors de la societat amb què coincideixen en uns objectius a mig i llarg terme. En un sistema polític democràtic, les organitzacions sindicals de classe estableixen pactes polítics explícits i implícits [...] Sota una dictadura feixista [...] les aliances de la classe obrera, de les seves organitzacions, han d'ésser molt més àmplies i flexibles i han de cercar coincidències tàctiques molt concretes, amb programes mínims, amb tota una sèrie de forces socials i polítiques amb les quals hi ha contradiccions de classe en tot moment (F. Frutos, 1977)

«aliança impia». La idea d'«aliança impia» és del marxista anglès Bernal. La veritat és que la frase té un so enfàtic i de segle dinovè, almenys en la versió del traductor castellà de Bernal; però és força expressiva del seu objecte: l'«aliança impia» és la coincidència del positivisme científic amb el pensament teològic o místic de la tradició, en l'empresa comuna de l'agnosticisme filosòfic. El positivisme aporta en aquesta aliança armes crítiques defensives. L'irracionalisme de la tradició li presta les seves clàssiques tàctiques per explotar les derrotes accidentals de la raó, la por a l'inconegut. L'aliança és bastant eficaç (M. Sacristan, 1961)

alienació. Hegel emprà aquest terme amb significats diferents, que en general poden reduir-se a la definició d'alienació com aquell estat en què una realitat es troba fora de si; això és, s'exterioritza o s'objectiva, afirmant-se com un altre (*Entäußerung*) o com un altre estrany (*Entfremdung*) [...] Marx emprà aquest concepte

continuant la interpretació de Feuerbach, referint-lo a l'home concret i a la seva situació en la societat capitalista i, en general, a les societats classistes; l'alienació és, llavors, el procés a través del qual els productes de l'activitat humana escapen al control de l'home i el dominen (P. Fibla, 1970)

B

Barcelona. Barcelona és, a Espanya, la gran ciutat dinàmica, el centre motor de la vida econòmica. Barcelona constitueix un punt d'interrogació —la falç dels segadors aixecada enlaire— enfront l'Espanya de la gran propietat agrària [...] Tots els grans esdeveniments político-socials esdevinguts a Espanya els darrers anys han succeït a Barcelona o han estat inspirats per Barcelona. I això tant en el camp obrer com en el domini de la burgesia (J. Maurin, 1930)

bloc de classes. Fou la burgesia qui encapçalà un projecte i un moviment polític que, per primera vegada, situaven l'especificitat d'un bloc de classes català en el bloc predominant. Aquest bloc de classes no sortia del no-res. Tenia al darrera una llarga trajectòria, una especificitat cultural i econòmica, una psicologia col·lectiva, unes formes pròpies d'adscripció a uns valors també propis. Però la seva articulació moderna, la seva consolidació com a bloc de classes nacional al segle XX, van ser determinades no pel joc natural i espontani d'aquells factors estructurals i històrics, sinó pel doble impacte de l'obra de govern de la burgesia com a classe hegemònica i de l'enfrontament del bloc de classes català contra l'Estat burocràtic i centralista [...] Però aquest bloc és també l'àmbit de la lluita de classes. Per això, des del primer moment, van aparèixer en el moviment nacional català interessos de classe diferents (J. Solé Tura, 1976)

burgesia catalana. La burgesia catalana es proposava una tasca a escala espanyola i perquè defugís els problemes socials que el país tenia plantejats, les seves forces reals es reduïen a Catalunya i va mobilitzar les masses catalanes en tant que catalanes, és a dir, en tant que masses objectivament diferenciades de les de la resta d'Espanya. I és indubtable que aquesta mobilització va enfortir la consciència que les masses catalanes tenien de llur diferenciació. Així, sobre la base d'una comunitat, històricament formada, de territori, de llengua, de vida econòmica i de psicologia (comunitat que el desenvolupament d'Espanya i l'orientació política de la classe hegemònica catalana —la burgesia— no havien fet més que enfortir), la mobilització realitzada per aquesta burgesia en defensa dels seus propis interessos —presentats com a interessos de tot el poble— va contribuir a donar consciència a les masses catalanes de llur diferenciació («El problema nacional català», 1961)

C

camperol. El camperol és un home en general políticament endarrerit, com el medi en què viu. Ho és inversament proporcional al volum d'industrialització del camp i al desenvolupament d'organitzacions econòmiques pròpies. Sense la màquina de batre i la segadora i l'arada perfeccionada i les unions de rabassaires i conreadors del camp i les cooperatives i els cellers cooperatius, el camperol català, per exemple, no s'hauria inscrit amb tanta d'unanimitat a les esquerres burgeses. Continuarà servint el caciquisme de la Lliga i els grups monarquitzants com abans i només una petita minoria estaria pels partits de la classe obrera (J. Oltra Picó, 1935)

canvi. El productor isolat dedicarà períodes de temps determinats a atendre les seves necessitats i en proporció al treball que exigeix cadascuna d'elles. Com que la societat és un complex d'individus, en estructurar el treball per obtenir una major eficàcia, en lloc de distribuir el temps de cada productor en diferents activitats, agrupa aquestes segons aptituds, intercanviant-se el producte del seu treball en forma que cada productor pot adquirir la part dels productes que elaboren els altres a canvi del seu propi producte. Aquest canvi de productes, dit d'una manera mesurable, és un canvi d'hores de treball (J. Grijalbo, F. Fàbregas, 1937)

capitalisme. El que defineix el capitalisme no és l'existència de capital (=conjunt de mitjans de producció eficaços i massius, susceptibles de reproduir-se i de créixer globalment, per la seva pròpia mecànica), sinó la seva apropiació [...] És possible que, al darrer quart del segle XX, la societat capitalista s'acosti més a l'esquema anunciat per Marx del que s'aproximava a ell el món del 1850. Aquest, excepte a Anglaterra, només comptava amb uns nuclis industrials limitats, perduts entre els immensos conjunts agraris desigualment desenvolupats [...] És avui, i no fa un segle, que ens trobem, sobretot als Estats Units, però també a punts d'Europa i del Japó, enfront unes masses agràries liquidades o en vies de ser-ho, al davant de poblacions senceres dedicades a la producció massiva destinada a un mercat i a l'obtenció de beneficis (P. Vilar, 1980)

capitalisme agrari. A les estadístiques americanes s'observa una revolució a l'agricultura semblant a la indústria. Gran part de les explotacions mitjanes són absorbides a poc a poc per la concentració, i cada dia són més els qui han de vendre la seva força de treball, operant-se, d'aquesta manera, la proletarització del camp. La concentració de l'agricultura [però] no arriba, a la major part de països, al nivell de la concentració industrial (M. Civera, 1931)

capitalisme monopolista. El monopoli és per damunt de la nació, del règim polític i altres particularitats. Amb el capitalisme monopolista no es tracta ni es pacta. Tampoc no se'l pot substituir amb sistemes passats per sempre més a la història. Només se'l pot substituir amb un sistema social-econòmic més elevat [...] El capitalisme monopolista ha creat una organització tècnico-econòmica progressiva, uns modes de producció superiors als del vell capitalisme mort i enterrat. La destrucció dels monopolis seria un error econòmic greu i una regressió política. La nació recobrarà la sobirania, l'aferma-

rà, exercirà lliurement el dret d'autodeterminació, anorreant el capitalisme monopolista d'un cop i d'una sola manera: nacionalitzant els monopolis! (J. Comorera, 1944)

ciència/tècnica. Tècnica i ciència formen, inseparables, una mena d'organisme social; al caire diacrònic, s'impel·leixen mútuament, però és l'empenta de la ciència per la tècnica, doncs per la producció, que domina altament. No és estrany si, supeditada així per la tècnica, la ciència al·lini segons la tècnica el seu mateix mode de pensar, o més aviat de no pensar [...] La ruptura de la ciència i de la filosofia arrela primer dins l'extrema mediocritat i la malfiança envers la ciència de la majoria de corrents filosòfics burgesos posteriors a Hegel, i després, dins la confiança i àdhuc l'orgull que ha tret la tècnico-ciència del seu enorme desenvolupament autònom, independent de tot pensament elaborat (G. Vas-salls, 1975)

ciutat. La configuració de les ciutats, llur planejament i estructura s'han anat modificant, en el transcurs de la història, d'acord amb l'evolució econòmica. La ciutat moderna ja no té l'harmonia arquitectònica de l'època del Renaixement, per exemple, sinó que és anàrquica com el sistema de producció en el marc del qual es desenvolupa. La ciutat s'ha anat desenvolupant en concordança amb les necessitats econòmiques capitalistes, les quals no tenen en compte els interessos i la utilitat socials, sinó solament el profit individual [...] La ciutat moderna és un producte directe de l'economia capitalista, per tal com la divisió social del treball crea les premisses necessàries per a l'aparició de centres urbans els habitants dels quals viuen principalment de l'activitat comercial i industrial (A. Nin, 1932)

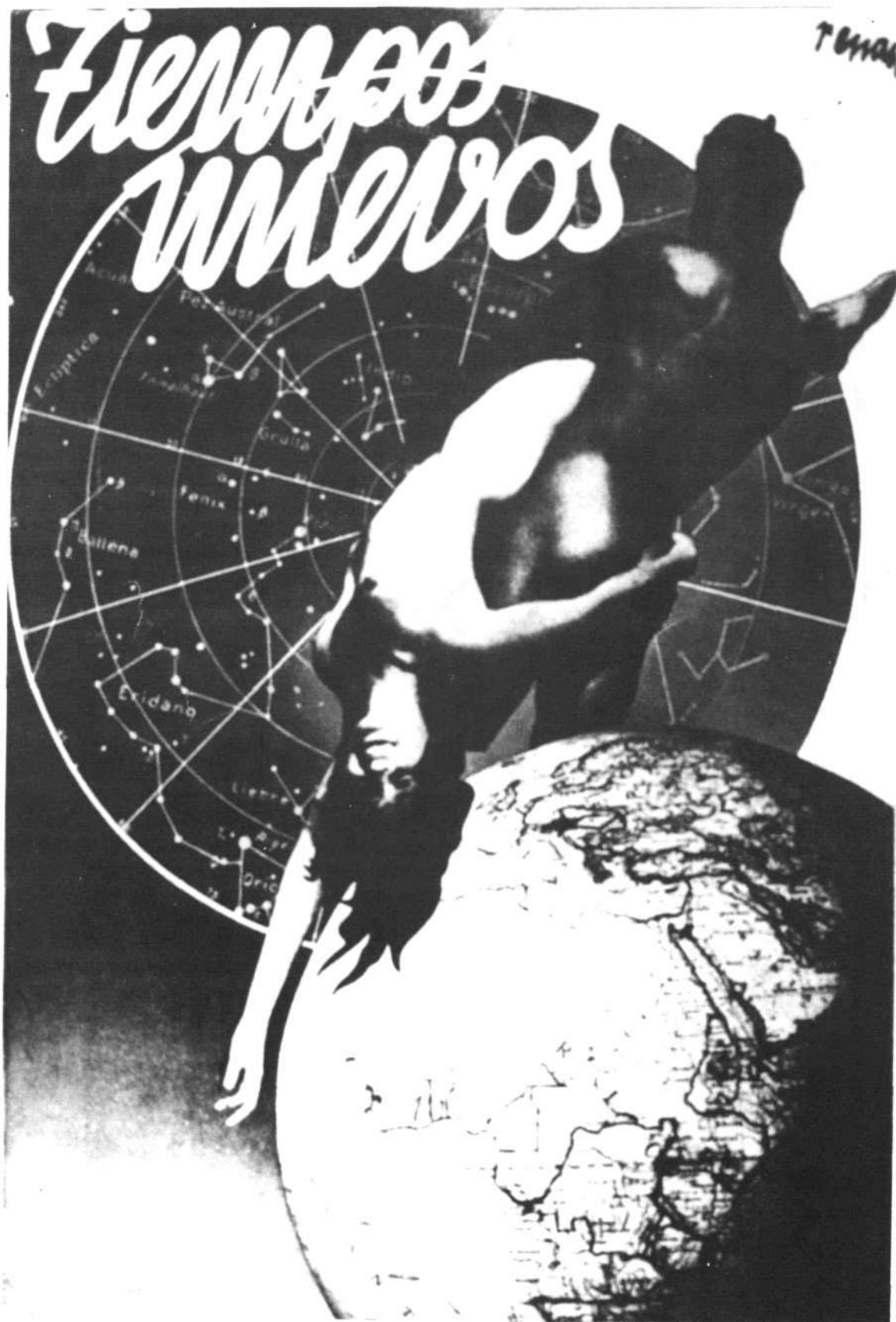
classe obrera. Columna vertebral de la nació [...] La més nacional, la més conseqüent, l'hereva indiscutible del capitalisme monopolista, la que conté i ha assimilat la teoria i la pràctica del nou món a crear. La classe dirigent i constructiva de la nació socialista és la classe obrera (J. Comorera, 1944)

classes socials. El problema de les classes el van plantejar correctament (encara que no el van resoldre) els fisiòcrates, quan Quesnay s'interrogà pel secret del «circuit econòmic»: ¿a qui va a parar el producte del conjunt social? [...] Marx fa un altre pas en la simplificació de l'anàlisi: per ell, la classe assalariada rep part del producte social en forma de salaris; tota la part del producte que no se li lliura constitueix «treball no pagat» i la distinció entre benefici, in-

terès i renda serveix només per dissimular (justificant-los implícitament amb la noció de «factors de producció») la profunda unitat de la plusvàlua, part que es reserva el capital, sigui quina en sigui la forma de la distribució. En última instància, només hi hauria, doncs, dues classes antagoniques, enfrontades per la propietat dels mitjans de producció [...] Però una oposició frontal d'aquest tipus no suposa la desaparició de les categories intermèdies, sub-classes, vestigis d'antigues classes, etcètera [...] Grosso modo es podria dir que els períodes d'equilibri d'una societat tenen tendència a una visió de les classes i de les seves relacions essencials (divisió tripartida del segle XI, bipartida de Marx al segle XIX, mentre que els períodes de mutació i de crisi tendeixen a complicar al màxim les divisions de la societat (Venegas al segle XVI, la sociologia americana actualment) (P. Vilar, 1980)

consciència. Pavlov no se situa en una posició nova. No observa que aquesta suma d'estats anomenada consciència no existeix congènitament, ja que és producte d'una organització prèvia d'estats fisiològics [...] Pavlov veuria les coses d'altra manera si, bandejant tot allò que troba preformat a la consciència sense que ell sàpiga com s'ha format, es limités a observar elementalment quin efecte psíquic determina cada una d'aquestes adaptacions, les condicions de les quals ell ha establert fisiològicament. Assistiria llavors al naixement d'aquesta intel·ligència inferior que diferencia uns elements d'uns altres segons llur composició química i els adapta a les necessitats tròfiques; apreciaria la suma d'adaptacions motrius i secretòries que ens permeten d'incorporar-los i preparar-los útilment, i deixaria de creure que l'element psíquic està superposat al fisiològic en el fons de la consciència, sinó que el consideraria com un resultat (R. Turró, 1927)

crisi econòmica. El capitalisme, abans d'anar a raure a una veritable davallada prefereix disminuir els salaris i, per tant, disminuir el poder de consum, cosa que evidencia que el capitalisme, en una de les seves mesures de defensa particular, prefereix substituir els beneficis que li podria donar el consum en un aspecte col·lectiu pels beneficis immediats que en un caràcter individual li ofereix la minva en els sous dels obrers que venen llur força a les empreses particulars [...] No és pas la qüestió econòmica tan sols que fereix el capitalisme, és també la seva fam d'apoderar-se de mercats subjectes a la seva economia, és el militarisme a disposició del capitalisme que amb

la seva força intenta aixafar els països que puguin esdevenir possibles mercats, és la manca de solidaritat entre els diversos capitalistes de les nacions burgeses (D. D. Montserrat, 1931)

crisi inflacionària. El capitalisme monopolista espanyol no pot resoldre el problema fonamental del capitalisme en el moment actual: el d'assegurar la reproducció ampliada, perquè, donat el seu caràcter tardà i subaltern, no pot aspirar a un lloc al mercat internacional, i al país, malgrat els aprofundiments possibles en el si de la producció industrial, aquesta depèn en la darrera instància de l'aplicació del mercat de consum final. El capitalisme monopolista espanyol hipoteca el creixement industrial al manteniment d'allò que apareix com el seu avantatge relatiu momentani, el baix nivell relatiu de salaris industrials i la integració de les masses rurals al procés industrial. La manca d'ampliació real del mercat és suplerta aleshores, falsament, per una inflació cada cop més sistemàtica, la qual, per bé que té alguna incidència sobre la producció real, troba limitacions creixents en la seva eficàcia (en primer terme, la lluita de la classe obrera per rescalabar-se almenys dels augments de preus) i sobre el mercat internacional (devaluacions, augments de la dependència per via privada —capitals— i pública —acords—) (E. Cerdà, 1971)

cultura. La crisi global de la societat capitalista té efectes perniciosos sobre el pla cultural. El règim capitalista regit pel profit no acorda a la cultura més que un lloc mutilat, esquit, conforme a les exigències del gran capital. Segregació social, restricció de mitjans, feblesa dels equipaments esportius, carència de la formació dels joves a l'escola, frenada del desenvolupament universitari, fiscalització de la universitat i de la recerca al profit de les societats multinacionals, centralisme autoritari, misèria de les associacions culturals, grapa del poder sobre la ràdio i la televisió, tal és la política de la qual pateix la cultura nacional avui (Federació dels Pirineus orientals del PCF, 1978)

D

darwinisme. El darwinisme és l'aplicació del determinisme a l'estadi dels éssers vius. És un mètode. El marxisme —la concepció materialista de la història amb totes les seves conseqüències— és ço mateix aplicat a l'home format socialment i històricament. És també un mètode... la con-

tradició entre el mètode inductiu-deductiu i el dialèctic no existeix, ans al contrari, la inducció i la deducció presten un fort servei per establir en cada cas les condicions concretes del procés tesi-antitesi-síntesi, ni tampoc existeix la contradicció Marx-Lenin i les conquestes científiques de la humanitat (J. Travé, 1935)

democràcia. El veritable generador de la democràcia no és la burgesia, és la classe treballadora. Únicament aquella classe social que és la majoria de la població pot ésser un defensor conseqüent de la democràcia fins a les darreres conseqüències. La burgesia ha posat sempre dificultats a les conquestes democràtiques després de vençut el feudalisme. La lluita pel sufragi universal, per la llibertat d'associació, reunió i expressió és el baròmetre que ha mesurat la gran pressió del moviment obrer, efectuada de vegades per mitjà dels partits liberals de la burgesia, amb vistes a la conquesta de posicions democràtiques. Ara bé, hem entrat a la fase de la decadència capitalista. La burgesia comprèn que el proletariat ha arribat a la maduresa i es prepara per dur a terme la substitució. Una situació de democràcia, naturalment, afavoreix el moviment obrer per preparar-se amb l'objecte de lliurar la batalla final (J. Maurin, 1936)

desenrotllament. Les crisis econòmiques constitueixen un punt de partida per a noves inversions i renovació dels equips productors però, essencialment, han estat les lluites de la classe obrera i el moviment de masses les que han impulsat el moviment renovador de la indústria. La burgesia prefereix, en general, fer créixer els seus guanys intensificant l'explotació dels obrers i si hi introdueix maquinària moderna és per tal de reduir els preus dels costos salarials i no ésser desplaçada per la competència, amb la qual cosa s'impulsa el progrés. La lluita de les masses per llurs reivindicacions econòmiques i polítiques constitueix, doncs, un dels motors més potents del desenrotllament econòmic, polític i social (G. Arrom, 1965)

dictadura del proletariat. La «dictadura del proletariat», per a Marx i Engels, és més un concepte sociològic que no pas de teoria política en sentit estricte, destinat a subratllar el caràcter opressiu i classista consubstancial a l'Estat obrer com a qualsevol altra forma d'Estat. Davant l'Estat burgès, o «dictadura de la burgesia» fins i tot en la més democràtica de les repúbliques, es tracta d'erigir un Estat obrer (una «dictadura del proletariat») capaç de procedir a la «violació despòtica» del dret de pro-

pietat capitalista per mitjà de la coerció estatal i d'implantar-hi el socialisme. Les diatribes disperses a diversos escrits d'ambdós autors contra la censura de premsa, el burocratisme i els règims despòtics i absoluts no deixen cap dubte sobre la manera com Marx i Engels concebien la «dictadura del proletariat» en relació amb els drets democràtics dels ciutadans (J. Sempere, 1976)

E

escola. Escola és una paraula que té el seu origen en el grec *skholé*, que significa oci. Aquesta etimologia explica la naturalesa i el caràcter de les primeres escoles [...] L'escola primària, tal com és avui, neix, en realitat, amb la revolució burgesa. És una necessitat de l'economia capitalista. Per això són els enciclopedistes francesos els grans defensors de l'escola i és la Revolució francesa la que crea les bases de l'escola nacional, de l'Estat [...] Un dels tòpics de l'escola actual és voler educar «l'home en general». Tota classe, quan arriba al poder, procura vincular al seu destí històric el destí de tota la humanitat. Procura convèncer que més enllà no hi ha res més que caos i tenebres. Presenta les seves veritats de classe i la seva moral de classe com a evidents i indiscutibles. I això és el que succeeix a l'escola actual. S'inculquen idees, sentiments i veritats dites de moral universal o, específicament, de «l'home en general», i ho són únicament de la burgesia o de l'home burgès (E. Adroher, 1936)

esport. El moviment esportiu burgès i la influència de la burgesia en les organitzacions esportives augmenta constantment: hem de constatar-ho, car la burgesia té aliats poderosos: en la premsa diària, que tira milers d'exemplars i dedica planes senceres a divulgar i propagar el seu esport; en un seguit de setmanaris, revistes i llibres; en una xarxa d'associacions, gimnasos i centres culturals i en les escoles, universitats, acadèmies i tota mena de centres docents sota la protecció oficial de l'Estat que realitzen una labor activa d'assimilació, i provoquen una desviació de la joventut obrera del seu veritable camí, que és la lluita de classes (La Batalla, 1932)

estabilització. L'estabilització és una política deliberada del poder públic dirigida a tallar (o a disminuir el ritme de progrés) l'augment d'una sèrie de magnituds macroeconòmiques en previsió que no es produeixi

xin estrangulaments tals que portin a una davallada natural i més greu... La política d'estabilització proposa un model molt simple de funcionament de l'economia: la «inflació de demanda»... La terapèutica de l'FMI és orientada segons aquests esquemes. Hi ha, però, models més elaborats. És possible veure les tensions aparents en els mercats no com una superació inherent de l'oferta per la demanda, sinó com la manifestació de problemes específics d'insuficiència sectorial de l'oferta (A. Mas Coll, 1968)

Estat. Un dels trets definidors del pensament marxista sobre l'Estat consisteix a refusar el formalisme de la igualtat política abstracta que amaga la desigualtat social entre classes, propi del pensament liberal. Pensar que opressors i oprimits, víctima i botxí, no poden ésser igualment lliures i que aquesta relació de força troba en l'Estat la seva màxima expressió ha permès que el marxisme, essencialment internacionalista, fos també la ideologia i el pensament polític que, tot i les seves limitacions, tingui més validesa, avui, a l'hora d'enfrontar l'anàlisi dels fets nacionals i dels moviments d'afirmament nacional [...] Però dins del camp de la historiografia burgesa sobre el tema, les teories tradicionals de la hisenda pública i de l'Estat mateix no van entrar en àmplia discussió fins al 1929 [...] La teoria tradicional de l'Estat basada en la concepció de neutralitat i objectivitat topa amb les funcions actuals, quan l'Estat es veu abocat a cobrir camps d'actuació ben complexos: des d'acions concertades i nacionalitzacions de sectors amb pèrdues, fins a l'ensenyament, la sanitat o el transport que representen fenòmens més complexos (satisfacció de necessitats socials i/o cobertura de la producció de la mà d'obra). L'equilibri pressupostari desapareix com a objectiu i és substituït pel seguit de formulacions keynesianes (A. Montserrat, 1977)

estat estacionari. On abans es deia «concurrència», ara es diu «joc», «estratègia», «gestió». Però un joc en el qual no perd ningú, una gestió sempre racional, és l'«estat estacionari». De fet, es concentra i s'elimina. Sota la mirada de l'Estat. (L'Estat compra, inverteix, és més controlat que controlador. Lenin havia previst aquest «capitalisme monopolista d'Estat». Liberal a Alemanya, planificador a França, continua utilitzant l'«Estat-nació» mentre institueix, alhora, «mercats comuns».) (P. Vilar, 1980)

eurocomunisme. Els antecedents teòrics de l'eurocomunisme es troben a

Rosa Luxemburg. Rosa Luxemburg és una defensora de la democràcia, però, al mateix temps, és una fustigadora de la socialdemocràcia, de la concepció «entrista» en els aparells de l'Estat. Fou ella qui realitzà les més importants campanyes polítiques contra el «ministerialisme», contra la utilització exclusiva de les institucions per fer tasques revolucionàries. Pensava, efectivament, que les institucions són un terreny de la lluita de classes, però que porten al «ministerialisme» si no s'acompanyen de la democràcia de base, de la participació a tots els nivells. Crec que, a part de Rosa Luxemburg, cal reivindicar Gramsci per al desenvolupament del pensament teòric eurocomunista, tot i que mai no va utilitzar aquesta expressió. Crec que fou un avançat en l'elaboració d'una estratègia pròpia per a la revolució a Itàlia en un moment en què es vivia molt pressionat pels èxits de la Revolució d'Octubre... Togliatti recollí moltes de les idees que havia començat a fer germinar Gramsci i les traslladà a la pràctica política i a la concepció de partit (A. Gutiérrez Díaz, 1981)

Europa. Ni l'Occitània desintegrada, ni la Mediterrània marginada, ni l'Espanya desfasada, foren el marc somniat per a un acompliment col·lectiu sòlid i reeixit [...] Hi haurà encara una quarta opció per a catalans, balears i valencians? L'Europa unida de demà? No certament l'Europa dels Estats, sinó l'Europa de les regions, de les ètnies, on poder reprendre's i «existir» (E. G. Nadal, 1972)

F

feixisme. ¿Pot parlar-se de revolució feixista? El feixisme no solament ha deixat intacte el sistema econòmic capitalista, no sols no ha enderrocat el poder d'una classe, ans encara ha vingut a reforçar el sistema econòmic capitalista, ha consolidat la dominació burgesa i ha sotmès el proletariat a un règim d'exploatació i d'opressió insuportables. El feixisme ha estat no una revolució, sinó una reacció contra la revolució proletària, o, per dir-ho valent-nos de la frase afortunada de l'anarquista italià Fabri, una «contrarevolució preventiva». El teòric feixista Panunzio, en dir que «el gran moviment feixista és un moviment revolucionari conservador» ha definit el seu veritable caràcter millor que no ho podríem fer nosaltres (A. Nin, 1930).

femenisme. Hom emet el concepte *feminisme* de forma massa sintètica, massa rígida. L'esquematisme esborra el detall, fa confusa la fesomia de la qüestió. Sota la definició vulgar de «lluita per a l'emancipació femenina», el factor *dona* es generalitza, fent-la, per definició, una classe sotmesa a una hegemonia del sexe contrari. La dialèctica ens diu, però, que, per sota del prisma i dins de l'estructura social que la moral burgesa decora, el món femení es divideix en dues classes: [...] les dones que pertanyen a la burgesia i les dones a les quals la burgesia explota. En conseqüència, el feminisme ha de tenir dues zones ben delimitades. Per al feminisme anarquista, existeix solament un feminisme. Considera la dona en bloc. No veu el fet diferencial de classes. Només té ànsia per emancipar la dona. Per al feminisme socialdemòcrata existeix, en definitiva, un feminisme [...] Existeix un feminisme burgès, encara que això pugui semblar contradictori [...] El feminisme només triomfarà quan trobi la seva causa i la seva gènesi. És a dir: la desigualtat econòmica, el predomini de classe. Només trobarà el seu veritable camí quan uneixi la reivindicació total de la dona com a part integrant de la societat, amb els mateixos drets i deures que els homes, amb la total reivindicació de la dona com a proletària [...] El feminisme no ha de ser, com és i com la burgesia vol que sigui, una lluita de sexes, que només pot tenir la seva explicació en anormalitats orgàniques. El feminisme és un plet social... (A. Estivill, 1937)

fills. La societat proletària es deurà, tota sencera, als nens. L'home es deu socialment als seus fills. En una societat burgesa, els fills són propietat (*patria potestas*) «del pare». En una societat proletària els pares (home i dona), en tot cas, seran «propietat» dels fills [...] Tots els avantatges del progrés. Tot l'amor conscient de la ciència mèdica i de la pedagogia han d'ésser per al nen. La societat proletària tindrà, doncs, com a missió primordial, vetllar pels fills de la humanitat (A. Estivill, 1937)

filosofia. La ciència que tracta de les coses que dona per suposades l'investigador i no sap per què és ço que hom anomena *filosofia*, presa en son sentit més ample. L'explicació dels primers principis no s'ha trobat de cop i volta, i no resulta mai definitiva. Va naixent de la lluita entre un punt de vista i un altre: suauement, com una conseqüència d'aquestes bregues, i una comprensió més clara dels primers termes [...] La feina de desfer el fet, d'escórrer la mitja, feina de picot que enruna, és la més instructiva de la filosofia,

molt més instructiva que la de bastir sistemes. Ho és tant més com més recau damunt dels instruments de treball, o sigui damunt la naturalesa mateixa de la intel·ligència (R. Turró, 1918)

forma. L'obra a la qual el pintor dona forma emotiva ha d'estar estretament lligada amb la ideologia de les forces progressives existents en la seva època. És inconcebible, a menys que es tanqui en una torre de vori, que el pintor es consideri apartat dels avenços aconseguits per les altres disciplines intel·lectuals: filosòfiques, científiques i polítiques. Però, si, per fer una obra positiva, el contacte amb aquestes activitats i el diàleg amb els seus conreadors són imprescindibles, no crec pas que hi puguin néixer les fórmules que proporcionin a l'artista la matèria necessària per donar forma als continguts ideològics que comparteix amb ells. L'artista es troba completament sol davant la seva tela blanca i s'enfronta amb problemes inherents a l'art, ja que aquest té lleis pròpies... Únicament l'il·lustraran i el guiaran la lluita constant amb els materials que li són peculiars, la manipulació quotidiana d'aquests materials (A. Tàpies, 1955)

franquisme. El caràcter més marcat dels anys de la dictadura franquista és l'opacitat històrica. Hi resulta difícil distingir «veus» i «posicions històrico-socials». Vist en conjunt i per a tot l'Estat espanyol, el període revela un canvi qualitatiu en la naturalesa de l'explotació capitalista: hom passa d'una societat complexa, sotmesa a la dialèctica de la dominació bicèfala —terratinents castellans, d'un costat, burgesies catalana i basca d'un altre— a una societat més homogènia, sotmesa finalment a l'explotació del capitalisme monopolista internacional, íntimament infiltrat en els aparells burocràtics d'un poder estatal que ha augmentat enormement. Aquest canvi, que representa una mutació profunda en tots els teixits socials, no s'esdevé sobtadament... [Ara:] els processos polítics s'amaguen i procuren passar inavertits. El poder polític s'aferma, immutable i inaccessible, com una dimensió immanent, «per sobre de» —i «sense contacte amb», per tant (aparentment)— les altres instàncies socials. Els grups socials dominants semblen abandonar el camp de la política oberta, i també per tant (aparentment) el de la cultura i la ideologia. Hom podria parlar d'una «desculturació» general (però, l'expressió, naturalment, tindria sentit solament referint-la a la producció, no a la mera reproducció de la cultura) (T. Llorens, 1978)

H

hereu. ...l'autor diu que, malgrat el seu inegalitarisme, el sistema d'hereu únic s'oposa a grans polaritzacions socials ja que s'oposa a la subdivisió de la propietat i concentració capitalista subsegüent; en canvi, certs sistemes familiars igualitaris desemboquen en situacions de gran desigualtat de fet; el fraccionament de la propietat facilita la tasca de la concentració capitalista agrària, i d'altra banda, condueix a la proletarització de la pagesia. Es tracta d'un doble fenomen que efectivament es produeix i que ha estat estudiat (N. Sales, 1983)

història. ...els factors bàsics de la història peninsular: homes, misèria i fam, epidèmia i mort, propietat territorial, relacions de senyor a vassall, de funcionari a administrador, de patró a obrer, de monarca a súbdit, de capellà a creient, de municipi a municipi, de poble a poble, de capital a província, de producció individual a renda nacional, de l'ànima amb Déu (J. Vicens, 1960)

home nou. Moriran la democràcia, l'Estat i la nació, perquè «homes nous en circumstàncies noves» no necessitaran de la compulsió majoritària, essència de la democràcia, ni de la coerció d'un aparell a les mans de la classe dirigent, essència de l'Estat, per acomplir llurs deures envers ells mateixos i la col·lectivitat, perquè aquests «homes nous en circumstàncies noves» no seran, no se sentiran nacionals, sinó universals (J. Comorera, 1944)

home real. L'home real no es redueix gens a l'animal inclòs en ell ni tampoc a l'individu aïllat, dotat de sentits i d'intel·lecte, que constitueix el subjecte de l'epistemologia tant positivista com racionalista. Tot individu se situa en efecte dins la història i no actua mai sinó al si d'un sistema, datat, de vincles socials, i al si d'un conjunt de relacions que porta també la marca de l'època, entre la societat i la naturalesa. Però, si és veritat aquest fet, quina n'ha estat la gènesi? La ciència no pot de cap manera, sense destruir-se fonent-se dins la religió, atribuir la creació de la humanitat a un poder estrany al món real, sobrenatural. Doncs la sola via que li queda, i que segueix efectivament, resideix en la creació de la humanitat per ella mateixa al curs de la història, cooperant amb la natura i lluitant-hi en el seu allunyament progressiu de l'origen animal; a través d'estagnacions i regressions, i perills de mort, resideix en fi en el caràcter obert, inaca-

bat d'aquesta esdevinença. Tal procés porta un nom dins la filosofia «materialista» moderna: la praxis (G. Vassalls, 1975)

I

immanentisme. Recordant una cèlebre frase de Kant, tampoc per al marxisme no hi ha filosofia, sinó filosofar. En segon lloc, com que el seu punt de partença i d'arribada és la «ciència real», aquesta concepció del món no pot voler altra cosa que explicitar la motivació de la ciència mateixa. Aquesta motivació és el que, en terminologia filosòfica clàssica, pot anomenar-se «immanentisme»: el principi —freqüentment implícit, més visible en la conducta que en les paraules del científic— consistent a dir que l'explicació dels fenòmens ha de buscar-se en d'altres fenòmens, en el món, i no en instàncies alienes o superiors al món. Aquest principi és a la base del quefer científic, el qual perdria tot el sentit, quedaria reduït a l'absurd, si en un moment donat hagués d'admetre l'acció de causes no-naturals (M. Sacristan, 1964)

imperialisme. L'imperialisme és un factor d'opressió, de regressió, de cataclismes socials, polítics i econòmics inhumans. L'adveniment de l'imperialisme, del capital monopolista, del capital financer progressivament parasitari, ofegà la lliure competència, doctrina fonamental de la burgesia revolucionària, progressiva, convertí les nacions sobiranes en nacions mediatitzades, les nacions independents en nacions dependents. Cap Estat, cap nació, no gaudeix avui de plena sobirania, de plena independència (J. Comorera, 1942)

institucions. La revaloració de les institucions democràtiques parteix de la constatació que, tot i permetre l'hegemonia i la dominació de la burgesia a través d'elles, aquestes institucions són resultat històric de les lluites populars; que són instruments a través dels quals les masses treballadores i populars poden assolir posicions de poder, i que el socialisme, que també necessita controls democràtics enfront del poder d'Estat, només pot créixer gràcies a l'activa participació de la majoria que, en països de capitalisme avançat, difícilment pot expressar-se fora o al marge de les institucions representatives ja existents i dotades ja de prestigi i confiança als ulls dels ciutadans (J. Sempere, 1977)

inter-nacionalisme. Potser valdria la pena, en el cas de la història de la segona meitat del segle XX, reconsiderar amb cura les indicacions de Lenin sobre la simultaneïtat de les dues «tendències històriques»: una tendeix a la creació d'Estats nacionals i l'altra a la proliferació dels vincles internacionals: ambdues tendències valen tant dins el socialisme com dins el capitalisme. Però mentre la burgesia mira cada cop més per sobre les fronteres nacionals i sacrifica amb una facilitat creixent les seves rivalitats imperialistes a la solidaritat imperialista en general, les revolucions populars més eficaces són les que es lliguen a la resistència anti-imperialista dels grups nacionals; la «nació», la «pàtria», l'exèrcit esdevenen fets massius i no instruments en mans d'unes minories. Sembla com si ens trobéssim davant d'un nou «repleu» en la disposició a assumir les realitats nacionals de llarga duració per part d'una classe social (P. Vilar, 1980)

L

Lenin. Remarquem, sobretot, el que féu Lenin, el primer polític dels nostres temps, en tractar de realitzar el moviment més transcendental de la història contemporània. Enclougué, en una base amplíssima, els elements més vitals de la societat russa i entorn d'ells féu girar tot el moviment. El pagès, l'obrer i el soldat foren efectivament les capes realment russes, ja que les altres, sobretot l'aristocràcia, no eren més que una capa lleu d'europèitització en un país que res no té d'uropeu. «La hipòtesi és un element de treball», digué Lenin, adonant-se que un moviment tan profund com el que intentava havia de basar-se sempre en una aglutinació de grups socials, i mai no en un sentiment exclusivista, com hauria hagut de fer en cas de voler-se cenyir a les regles estrictes del marxisme (J. Sardà Dexeus, 1929)

lleis. La xarxa de relacions intra-municipals que la ciència s'esforça per anar descobrint i construint per a entendre la realitat (M. Sacristan, 1964)

llengua catalana. El 1948 ja el grup comunista de l'Assemblea Nacional, al qual pertanyia Andreu Tourné, diputat dels Pirineus catalans, remetia sota el número 5028 una proposició de llei que tendia a l'ensenyament de la llengua catalana (Federació dels Pirineus orientals del PCF, 1978)

llibertat. El socialisme i la llibertat estan enllaçats íntimament. Millor dit: són una mateixa cosa. No pot haver-

hi socialisme sense llibertat, ni tampoc llibertat sense socialisme (J. Maurin, 1935)

lluita obrera. L'esquema d'actuació obrera durant aquests anys (1962-1976) ens sembla, amb tot, d'un enunciat teòric simple: es tracta de sensibilitzar els companys de treball, de treure'ls la por, plantejant lluites inicialment econòmiques per mitjà dels convenis, primer, i sobretot d'empresa i més tard a nivell comarcal: entorn d'aquests convenis, se celebren les primeres assemblees (espontànies, «forçades», no regulades) i es preparen les eleccions... La política proposada per Comissions obreres d'anar a copar a les eleccions i de conquerir zones de llibertat, mitjançant el treball entre enllaços sindicals i combinant, intel·ligentment, el que és legal amb el que és il·legal, recollint informació, coordinant lluites, serveix de pauta a la comarca per conquerir, en sentit rupturista, el sindicat vertical, nova plataforma des de la qual el moviment obrer podrà influir unitàriament en la direcció comarcal de les lluites no únicament reivindicatives, sinó també polítiques (I. Riera, J. Botella, 1976)

M

manà/tabú. El manà consisteix en el poder misteriós o influència, d'ordre immaterial, que els homes ignorants i crèduls, concedeixen a determinats objectes materials o éssers vivents, tals com, per exemple, una pedra (verbigràcia, la pedra negra de la Kaaba, a la Meca, pedra venerada pels musulmans); un animal; una planta, flulla o flor; una reliquia d'un heroi o baró exemplar; un símbol o imatge; un fluid, principi o poder invisible o impalpable, etc. I els tabús consisteixen en els objectes o éssers sagrats, dels quals l'home deu haver de mantenir-se a respectuosa distància, o bé els deu haver de prendre, tocar o simplement esguardar en ocasions solemnes, sota pena de profanació, mort, malaltia o altres perjudicis. Els primers déus venerats pels homes no foren altra cosa que objectes materials, o bé elements de la naturalesa, o bé éssers vivents, tals com pedres, cristalls, arbres, forêts, fonts, animals, astres, el vent, el foc, certes muntanyes, etc. Fou més endavant, quan la veritable civilització començà, que els déus prengueren forma humana, vivint fins i tot en família alguns d'ells; i oferint-se, per tant, a la imaginació dels homes amb els mateixos vicis i virtuts que

aquests. La religió és, doncs, un producte de la imaginació de l'home, i no un producte de la raó ni de la ciència. Totes les creences i pràctiques religioses són coses inventades per l'home, sense cap mena de fonament en la realitat (J. Llord, 1927)

marge. Marx en diu «plus-vàlua», altres en diuen «excedent»; analistes recents del «benefici» el redescobren com una «evidència comptable». Si aquest marge no basta o es limita a ser suficient per a la renovació del capital-existent, no hi haurà cap possibilitat de progrés per a l'aparell productiu. L'economia s'estanca. Si el marge supera el llindar (és el cas normal, a desgrat de les fortes variacions), hi ha formació de capital. I, repetim-ho, aquest suplement ha estat apropiat. Va a parar als posseïdors previs del capital (P. Vilar, 1980)

marxisme. Els obrers veiem que, pràcticament, el marxisme fou quelcom més que una conquesta crítica del pensament. Quan va reivindicar l'hegemonia en l'obra de millora social, va fer-ho recollint un moviment cert que es produïa en les profunditats de la vida social i econòmica, i, per aquest sol fet, esdevenia l'element de soldadura i d'associació entre el món dels fets i el món de les idees. Aquesta conseqüència del marxisme posava la vida en el mateix pla del pensament, i la classe que era excloua sistemàticament del món de la cultura adquiria tots els drets i prerrogatives dels altres factors de la vida social. Aquest mèrit del marxisme, quan totes les escoles crítiques anaven a les palpentes, li havia d'assegurar la preponderància en les solucions revolucionàries que l'evolució de les coses aniria demanant enfront del capitalisme (R. Jové i Brufau, 1929)

marxista-leninista. Fuster a Renau: «Tu eres —ho ets encara— un marxista-leninista de cap a peus. A mi, al, també m'hauria agradat ser-ho...» (J. Fuster, 1978)

mercant nacional. Equívoca com pugui semblar, la denominació «mercant nacional» és insubstituïble. Serveix, per una part, per a marcar la contraposició amb el mercat exterior —internacional— que es produeix fora de l'entitat política donada, fora del límit marcat per una legislació, unes dunes, etc. Però serveix també per a marcar una diferència qualitativa amb aquelles formes primitives de comerç interior que es limiten als petits intercanvis en un marc local. Nacional, en aquest cas, no vol dir la fixació d'un àmbit geogràfic que se suposi automàticament atès per totes les activitats econòmiques del país en un moment donat, sinó l'expressió d'un

límit al qual tendeixen, i que s'esforcen a assolir a mesura que van desenvolupant-se. La formació d'un mercat d'àmbit nacional és condició indispensable perquè pugui arribar al seu terme la «revolució industrial» en un país qualsevol. En efecte, per a desenrotllar la producció de mercaderies en gran escala cal que es vagi aconseguint paral·lelament (i en certa forma, prèviament) el desenvolupament de la circulació. Circulació, cal dir-ho, no significa simplement transport, sinó que suposa l'existència d'uns intercanvis i d'un cert nivell en la divisió social del treball. Com diu Flórez Estrada, «divisió de treball en la societat del gènere humà, vastes mercats i facilitat de comunicacions són parts que constitueixen un sol tot» (J. Fontana, 1962)

migració. Té una dimensió espanyola i europea i representa un dels fenòmens socials més dramàtics del nostre temps. Per fer una idea de la dimensió del problema caldria només recordar que a Catalunya la població immigrada representa un 40 % (aproximadament) de la població total; que al País Basc supera el 35 % i que a Madrid s'acosta al 60 % (G. López Raimundo, 1979)

minories/majories. Durant la dècada dels seixanta els Estats Units «descobriren» els negres i altres minories. Quelcom semblant succeí a començaments dels setanta amb el «descobriments» d'una de les majories del país: les dones. De la mateixa manera, ara, a la meitat dels setantes, sembla que estem redescobrint una altra majoria oblidada, la classe obrera, els membres de la qual formen el sector més nombrós tant de la força laboral com de la població. Fins fa molt poc la imatge dels Estats Units presentada per la major part de mitjans de comunicació i pels cercles acadèmics era la corresponent a una societat de classes mitges... En realitat [...] som i continuarem essent durant un temps una societat on la majoria de la població pertany a la classe treballadora. A més, la major part de les nostres minories (negres, llatins i altres grups ètnics), així com la majoria de les dones són membres de la mateixa classe (V. Navarro, 1976)

mitjans de producció. Quan hom parla d'acumulació de capital la idea intuïtiva que, amb freqüència, emergeix del context és que el capital és visualitzat com un munt de magma que es va incrementant període darrera període i que, amb el temps, assoleix dimensions aclaparadores. La veritat és molt lluny d'aquest esquematisme. Els mitjans de producció tenen una vida limitada. Si es contempla la realitat, acudint a qualsevol empresa

i indagant les dates de naixement dels diversos béns, salta a la vista que la noció d'acumulació de capital és enganyosa, que el fonamental és la reposició d'uns mitjans de producció per d'altres de més eficaços, i que la dotació de mitjans de producció en un moment donat té en si mateixa escassa importància en un procés de dinàmica econòmica. Fets com el ressorgiment de l'economia alemanya i japonesa després de la segona guerra mundial exemplifiquen singularment les nostres afirmacions (A. Barceló, 1981)

nació. En analitzar els esdeveniments que en la seva època tingueren lloc a Irlanda, l'Índia, la Xina, els països centreuropeus, Polònia i Hongria, Marx i Engels ens donaren les directrius fonamentals sobre la qüestió nacional i colonial. Va ésser Lenin el primer a desenvolupar la teoria nacional i colonial, tenint com a base les directrius fonamentals de Marx i Engels. La teoria de Lenin sobre la qüestió nacional i colonial consta de tres punts essencials: 1r. Reunió en sistema simètric de les directrius fonamentals de Marx i Engels sobre les revolucions nacionals i colonials a l'època imperialista. 2n. Vinculació de la qüestió nacional i colonial a la qüestió de l'enderrocament de l'imperialisme. 3r. Afirmació que la qüestió nacional i colonial és una gran integrant de la revolució proletària internacional (J. Comorera, 1940)

neutralitat filosòfica. Neutralitat filosòfica de la ciència natural? Una il·lusió, un mite. En veritat, molts investigadors prenen dins llur obra opcions filosòfiques però sense remirar-les i explicar-les, i així s'afeguen neutres. D'altres en palesen i expliciten, a l'exterior de llur obra, de contràries a les que implica aquesta [...] Una elecció filosòfica que ha acabat frenant i enfosquant la cognició és el determinisme i, una altra de més nefasta, l'indeterminisme. El fenomenisme dels kantians i dels positivistes, vet-ne aquí un tercer, i el racionalisme, un quart (G. Vassalls, 1975)

opressió cultural. Per als catalans d'origen, un mai no acabar d'humiliacions i tares culturals, com és el desconeixement de l'ús escrit de la nostra llengua. Però per als nous cata-

lans i els seus fills encara ha estat pitjor, ja que els ha impedit el contacte normal amb la llengua i la cultura del país i ha dificultat enormement la possibilitat d'un procés de voluntària i progressiva integració (Federació de 9 barris del PSUC, 1977)

P

pagesia. Són molts els qui viuen de la terra, però molts menys els qui la treballen i en poden viure convenientment. Hi ha dues classes socials que en viuen: els uns, aportant-hi llurs energies, tota la seva vida, tot el seu neguit, tots llurs esforços, tots llurs coneixements i totes llurs esperances; els altres, els menys, hi tenen les terres en forma de capital, monopolitzades: les que com a eina de treball les lloguen a qui els dona més, en les condicions oneroses exigides segons les circumstàncies i les possibilitats de rendiment (R. Mas, 1967)

Països Catalans. És evident que els Països Catalans constitueixen una comunitat nacional bàsica, una àrea nacionalitària. La llengua, els elements culturals, l'origen comú, les interrelacions històriques de tota mena, han creat uns condicionaments que ens apropen a catalans, valencians i illencs més entre nosaltres mateixos que no amb d'altres comunitats. Però hi ha una distància considerable entre aquesta constatació i l'afirmament de l'estructura nacional plena. És una distància que allarguen, sens dubte, la dissimilitud dels nostres processos històrico-socials del 1707 ençà i, cal posar-hi l'èmfasi, la presió separadora de l'Estat centralista i assimillista de l'oligarquia espanyola (Gustau Muñoz, 1978)

partit. Un partit de masses ha de ser un partit obert a tots els aspectes de la realitat social [...] Ha de ser, en primer lloc, l'animador i l'organitzador de les lluites socials per la democràcia i pel socialisme. Ha de ser element fonamental en la formació d'una sòlida aliança de forces socials entorn de la classe obrera. I ha de ser capaç en tot moment de proposar unes perspectives de transformació social, unes perspectives revolucionàries que siguin reconegudes, sentides i acceptades com a tals per la immensa majoria de la població. Això significa [...] potenciar un partit que sigui capaç —com volia Gramsci— d'exercir el seu paper històric d'intel·lectual col·lectiu, és a dir, un partit capaç d'elaborar i d'impulsar una recerca teòrica i política lligada a la nostra realitat nacional, un partit capaç de dur la iniciativa en una lluita

cultural decisiva per assegurar l'hegemonia de la classe obrera, un partit capaç de realitzar una veritable educació de masses, entesa com a formació d'una ideologia de masses que combini l'idealisme revolucionari amb la racionalitat dialèctica. Un partit de masses és, en primer lloc, una organització per a la lluita de masses. És, per tant, una organització que fa política, però també una veritable escola (G. López Raimundo, 1976)

patriarcat. El fet que la dona participi en el treball remunerat en una clara posició d'inferioritat respecte a l'home és una conseqüència de la divisió del treball dins l'esfera familiar i d'una relació desigual de poder que concedeix a l'home la màxima autoritat. Com a conseqüència, l'emancipació de la dona requereix no únicament la superació de les estructures capitalistes ans també la d'un «sistema patriarcal» que li reserva una posició de subordinació a tots els nivells (L. Beneria, 1977)

planificació. Després dels fracassos dels sistemes de planificació parcial, podríem dir que els homes d'avui tenen plantejat el dilema en forma tallant: o absència total de pla o planificació integral. Aquesta és la qüestió (E. Ruiz i Ponsetí, 1935)

plàstica. La lleugeresa dels materials emprats per la pintura, la vulgaritat dels seus primers pigments —de l'hematies i els ocre de la terra, com dels negres de carbó i manganès—, i dels primers dissolvents i fixadors —com el greix animal o l'oli vegetal—, ensems que l'elementarietat de l'eina —des del dit fins al feix de pèls de bèstia— fan que, a diferència d'allò que succeeix per a l'arquitectura o l'escultura —arts extremament subjectes als materials que determina la geologia—, l'existència de l'art pictòric depengui gairebé exclusivament del fet humà [...] Si per a les arts on la matèria determina tant, cal precisar els caràcters de la plàstica d'un poble en funció dels elements que la terra li ha donat, per a la pintura això no existeix, i més aviat podem posar-nos la pregunta contrària. A la vista d'un fenomen pictòric col·lectiu hem de cercar-ne les arrels gairebé exclusivament en el factor humà (A. Cirici, 1959)

preus. La llibertat de canvis, base de la llei d'oferta i demanda i que dona lloc a la tan alabada formació automàtica dels preus de mercat, és, en el fons, manifestació d'una lluita econòmica i, com en tota lluita, en ella triomfa el més fort (E. Ruiz i Ponsetí, 1935)

producció. Tot individu necessita per a produir la col·laboració de tots els al-

tres, sense el treball dels quals no podria efectuar ell mateix la producció personal. És per aquest motiu que s'afirma que la producció és social [...] En la funció productora, els individus actuen socialment, és a dir, per conjunts (J. Grijalbo, F. Fàbregas, 1937)

propietat urbana. No ens declarem intransigents defensors de la nacionalització, de la municipalització, de la sindicalització ni de la cooperativització de la propietat urbana. Però si que ens declarem defensors decidits de qualsevol de les fórmules, així com de qualsevol de les intermèdies que es faci responsable d'atendre amb dret preeminent l'adaptació més exacta i regular possible de la producció al consum (J. Grijalbo, F. Fàbregas, 1937)

Q-R

quantitat de treball. No es pot mesurar exactament, però el mecanisme mateix de l'intercanvi situa la pràctica en forma que la quantitat de treball intercanviable, continguda en els productes elaborats, és proporcional al nombre d'hores de treball abstracte de l'home-tipus mig del país (J. Grijalbo, F. Fàbregas, 1937)

raó dialèctica. Hegel comença per l'ésser i el no-res, continua per la qualitat i la quantitat, determinacions de l'ésser. Després tracta de l'essència: identitat, diferència, oposició i contradicció; modalitat; fenomen i essència; causalitat i acció recíproca, etcètera. Tota la seva dialèctica «objectiva» la crea, doncs, a partir de les nocions analítiques més generals, de les categories de l'enteniment, organitzades, diré, en bipols, en estructures compostes de bipols, i totes en moviment de deducció de les unes a les altres. Ara bé: tals nocions no pertanyen pròpiament ni a la praxis ni a la natura, per consegüent res no impedeix a priori d'aplicar la lògica dialèctica dins les ciències exactes i naturals com ho fa Hegel mateix dins les *Notes*. En fi, natura i praxis no són gens exteriors l'una a l'altra com s'ho creu l'enteniment, car la connexió, en perpetu progrés, que elaborem de la natura, és l'obra de la praxis sencera i no de la sola tècnico-ciència natural (G. Vassalls, 1975)

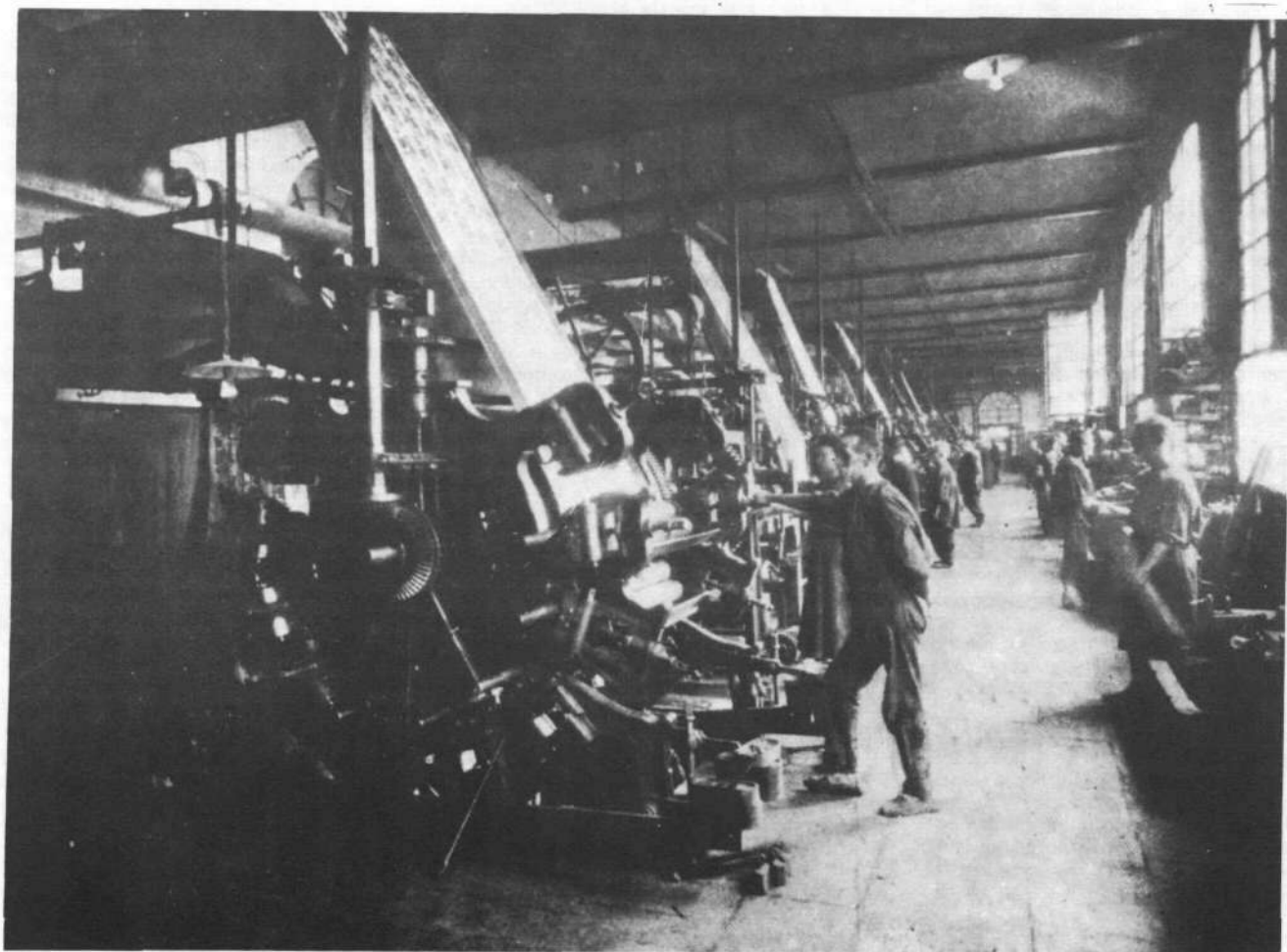
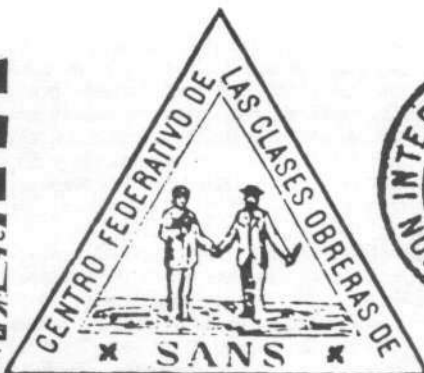
reformisme. Avui és freqüent parlar de crisi en el socialisme democràtic. Cent anys de lluita obrera i socialista, fonamentalment d'acció de reforma, han millorat la societat capitalista, però no han obert l'era del socialisme. En l'Europa reconstruïda

amb la col·laboració socialista de les devastacions de la guerra, l'estructura econòmica continua essent capitalista, si es vol d'un capitalisme humanitzat, civilitzat i, en part, reconciliat amb els principis de la democràcia, però en què el motor essencial de la producció continua essent el lucre, i els mètodes de producció, l'economia de mercat (J. Reventós, 1964)

regeneracionisme. Del 1868 al 1950 s'oposen, per una part, els partidaris de l'estatu quo sorgit del liberalisme i, per altra part, els partidaris de tres doctrines noves. El col·lectivisme bakunista, que esclatà el 1873, es manifesta a totes les revolucions. A partir del 1883, apareix la doctrina del socialisme marxista: la base de tota reforma i de tot redreçament nacional és el proletariat. Per fi, del 1903 al 1950 apareix la teoria del regeneracionisme: 1r, l'Estat, com al XVIII, ha de finançar una reforma agrària, així com una xarxa de regadus ja prevista per Jovellanos; 2n, l'Estat ha de prohibir la venda de recursos miners i industrials als capitalistes estrangers, i 3r, l'Estat s'erigeix en intermediari entre capital i treball (F. G. Bruguera, 1953)

revolució. Hem de distingir l'actitud bèlica de la revolucionària. La primera és predominantment conservadora. La guerra es fa per assegurar la persistència d'un sistema polític-social [...] En canvi, la revolució es fa precisament per canviar aquest sistema i formar no res menys que un Home Nou. D'aquí ve que la guerra pugui efectuar-se en plena psicoesclerosi, sota el domini dels denominats instints tàncics, mentre que la Revolució solament pot escometre's quan una vida psíquica pletòrica d'ideals i projectes d'acció desborda els reguers en els quals li és permès discórrer en l'ambient social vigent. Còlera existeix en ambdues, però en la primera es troba barrejada amb la por i en la segona amb l'amor. Tota la conducta bèlica discorre entre l'Atac i la Fugida; tota la conducta revolucionària oscil·la entre el Dubte i la Fe, transita entre un «ja no» i «encara no», dialoga simultàniament amb la Mort i l'Eros, pateix d'un Caos i es dirigeix vers un nou Cosmos (E. Mira, 1937)

revolució social/política. Hi ha una mena de revolucions profundes i trasbalsadores, que Marx anomena «socials», i n'hi ha d'estrictament «polítiques», que només produeixen canvis de superfície. Convé, ara, d'introduir un altre element en l'anàlisi. Gramsci distingeix entre unes transformacions econòmiques «orgàniques» (relativament persistents, amb una durada de dècades, i que causen

canvis considerables en l'estructura de l'economia i unes altres de mera-
ment «conjunturals». Segons Gram-
sci, els canvis orgànics «donen lloc a
la crítica històrico-social que s'adre-
ça als grans agrupaments, més enllà
de les persones immediatament res-
ponsables i del personal dirigent»,
mentre que els fenòmens de con-
juntura «donen lloc a una crítica po-
lítica mesquina, quotidiana, que s'a-
dreça als petits grups dirigents i a
les personalitats que tenen la res-
ponsabilitat immediata del poder». Potser caldria matisar aquesta pola-
rització en dos casos extrems, però
la diferència és important, ja que
ens permetrà de distingir, per exem-
ple, entre les reaccions dels campe-
rols d'Antic Règim davant unes difi-
cultats temporals (una mala collita,
amb la fam que sol comportar) i la
lenta formació d'una consciència de
l'exploatació feudal-senyorial. Dues in-
dòles diverses de fenòmens econò-
mics suscitaran reflexos polític-ideo-
lògics distints. Ara: en tota revolució
hi sol haver una barreja de mo-
tivacions que deriven de conflictes
orgànics i d'altres que han nascut
de problemes estrictament conjun-
turals. Els fets històrics, com a fets
socials, no són mai simples. Les for-
ces socials que hi actuen, fins i tot
quan ho fan unides darrera unes ma-
teixes banderes i seguint unes ma-
teixes consignes, poden representar
nivells de problemes objectius (i de
reflexos de consciència) molt diver-
sos (J. Fontana, 1971)

S

salari. ... el salari del treballador d'a-
vui és una realitat viva que ha de sa-
tisfer les necessitats complexes de
l'home d'avui: necessitats materials
i espirituals, socials i familiars. És
a dir, subvenir a les exigències d'un
nivell de vida humà [...] El valor del
salari el determina el valor de les
coses [...] Essent el salari un valor
de referència, ha de qualificar-se com
una suma d'unitats monetàries de
valor invariable. Puix si no era així,
s'enfonsa la base del càlcul i es
trenca l'equilibri entre el preu de
les coses i el del treball. I la invari-
abilitat de la suma d'unitats mone-
tàries no és possible en un règim
d'inconversió (J. Comorera, 1931)

salut. «La salut és una manera de vi-
ure autònoma, solidària i joiosa.» D'a-
quí es desprèn que la salut és una
qualitat dinàmica present segons el
nivell de realització personal i col-
lectiu. Entenem que *autonomia* vol
dir vèncer les limitacions físiques i
psíquiques, retallar els elements coar-
tadors. Cal anar cap a formes noves
de pensar i de viure *solidàries* per-

què la realització de l'home no es
pot entendre deslligada de la col-
lectivitat. En aquest sentit, dominar
la malaltia és una tasca col·lectiva i
solidària. Viure en salut vol dir tam-
bé tenir una relació *positiva, joiosa*,
amb la realitat, acceptant-la com a
punt de partida i transformació. (Sa-
lut ha volgut dir fins ara curar malal-
ties, integrar els treballadors dins
la cadena productiva i, al mateix
temps, obrir camps d'expansió nous
a la indústria monopolista —el des-
controlat consum de productes far-
macèutics n'és l'exemple. ¿Per què
s'han marginat els crònics, aturats,
vells, fills il·legítims, malalts men-
tals...?) (Agrupació de Sanitat del
PCIB, 1978)

Seat. Quan el règim de treball im-
posat a Seat és atacat per múltiples
conflictes, tots il·legals, alguns dra-
màtics, la Seat esdevé un símbol per
a la classe obrera; no per la seva or-
ganització, ni per la seva direcció
política —on més bé ha d'aprendre
d'altres fàbriques, sectors i lluites—
sinó perquè és com un gegant que
desperta, i de forma manifesta i pa-
tent, davant de tothom, ensenya que
és possible oposar-se al capital i al
règim. Per això, objectivament, Seat
arriba a tenir incidència sobre les
reivindicacions, la negociació, la lluita
oberta, la solidaritat de molts al-
tres sectors. Per això els treballa-
dors de Seat adquireixen amb gran
rapidesa una profunda consciència
de llurs propis interessos de classe,
essent els protagonistes, a diferen-
cia de moltes altres fàbriques, els
no-qualificats. Ara: també, els pro-
blemes, les tensions i les contradic-
cions del moviment obrer repercu-
teixen de forma extraordinària sobre
la primera concentració proletària del
país: el pas d'una organització res-
tringida a una organització de mas-
ses, les relacions partit-moviment
sindical, les diferències estratègiques
i tàctiques dins el moviment obrer
es reflecteixen a Seat, de vegades
amb conseqüències negatives (F. Mi-
guélez, 1977)

Sentinyon, Gaspar. El primer marxista
que hi va haver a Catalunya [...] Metge,
de vasta cultura, que domi-
nava vint-i-nou idiomes, el rus entre
ells, i que tan bon punt com va tor-
nar d'Alemanya, on va fer els seus
estudis de Medicina i on va establir
contacte amb els homes que defen-
saven les doctrines de Marx, va po-
sar-se al servei de la classe obrera
de casa nostra [...] i va assistir al
congrés de la Internacional que es
va celebrar a Basilea el setembre del
1869 (R. Fuster, 1932)

sentit comú / seny. Al si de la praxis,
l'activitat particular que revela a l'ho-
me l'esfera fenomenal de la realitat
tant natural com humana és la pràc-

tica. Prèviament, la de l'enorme ma-
joria de la gent: llur vida quotidiana,
familiar, rutinària, amb el treball uti-
litari... Aquest tipus popular d'acti-
vitat pràctica ha elaborat al curs de
milers d'anys una reproducció men-
tal del món fenomenal car tota pràc-
tica posa en obra la intel·ligència.
Sobretot, ha creat el sentit comú, el
seny, primer estadi de la raó [...] Coneixença, però, encara barrejada
d'afectivitat, errors, creences, il·lu-
sions, mites. És damunt d'aquesta
base, sempre vivent, que sorgeixen
la filosofia i la ciència (G. Vassalls,
1975)

sindicat. De la mateixa manera que el
sindicat té per efecte rellevar el pa-
tró de les seves funcions a l'interior
del taller, també té com a fi arren-
car de l'Estat les seves funcions a
l'interior de la societat. (El sindicat,
de grup de resistència que és en
l'actualitat, serà en el futur el grup
de producció i distribució, base de la
reorganització social) (M. Civera,
1931)

sobirania popular. * Del que es tracta
no és de combatre el dret del sufra-
gi, sinó d'ampliar-lo, de no excloure'n
cap problema, cap qüestió, cap fun-
ció social. En les resolucions d'ense-
nyança, d'economia, etcètera, que
són sempre de caràcter general, en
l'elecció de comitès, difícilment po-
dria prescindir-se del sufragi. El vot
pot sofrir una transformació, pot
aplicar-se amb un concepte distint
del que ha tingut fins ara, però no
perquè hi hagi una altra manera de
votar el dret desapareix. I més si
es tracta de fer-li abraçar coses
que fins ara se li havien sostret.
Com més ample sigui aquest dret
més hi guanyarà la dignitat de l'ho-
me. Els qui defensem de posar en
comú l'administració de les funcions
econòmiques i industrials no ho fem
per limitar la llibertat individual del
burgès, podria votar com un altre en
els debats sobre organització indus-
trial i en l'elecció de directors, i po-
dria fer respectar de la mateixa ma-
nera els avantatges que personal-
ment li corresponguessin. La demo-
cràcia industrial suposa en tots els
casos sobirania i sufragi, però igual-
tat. Tots els moviments que s'han
produït des del camp burgès van
contra la sobirania popular. L'estatu
quo burgès no és l'existència plena
de la sobirania popular. Davant aques-
ta tendència anti-democràtica del ca-
pitalisme, la defensa dels principis
democràtics sempre hauria de ser
ben vista. Com més llibertat hi ha-
uria millor. L'error consisteix a creure
que amb la democràcia i el parla-
ment burgès siguin esgotades totes
les formes de llibertat i que actual-
ment doni satisfacció a les classes
proletàries (R. Jové i Brufau, 1929)

supervivències post-feudals. Si els pobles del llevant i del ponent peninsulars establerts vora la mar, havien acabat en el segle XIII llurs «reconquestes» i havien girat l'esquena als temes medievals per tal d'emprendre noves formes d'expansió, la situació del poble situat entre ells apareixia ben diferent. Mentre que la gent parlant català o portuguès havia trobat el seu ritme històric i es lliurava a l'expansió marítima i a una activitat econòmica pròpies del temps, la gent castellana arrossegava, en canvi, el pes d'una reconquesta encara en curs. Aqueixa condició de «marca», d'«extremadura» que la Península ha suportat durant quasi vuit segles —pel que al món castellà pertoca— n'ha fet un camp d'elecció per a les supervivències post-feudals a les terres centrals (E. G. Nadal, 1972)

T

teatre. El concepte que Piscator tenia del teatre com a òrgan de lluita política suposava un esforç econòmic desproporcionat, que no podia cobrir la contribució dels obrers associats amb llurs quotes. Actualment, els teatres municipals alemanys, d'economia florent... són factors que permeten —paradoxalment— treballar Piscator i mantenir temporades teatrals molt cares. I en aquesta societat, no deixa

de ser lògic que hom tendeixi a atèmpor la qualitat d'experimentador i buscador de noves formes que té Brecht a la seva qualitat de lluitador per una transformació radical de la societat (F. Formosa, 1960) || El teatre és un organisme cultural més, del qual les capes majoritàries i progressistes s'han de servir, i pel qual la massa, indirectament, lluita. Aquí tenim l'arrel d'allò que Brecht anomena «dialèctica del teatre». El teatre ha de reflectir la lluita; ha de preguntar i intentar de trobar una resposta als perquès d'aquesta lluita. L'actitud de Brecht és, en definitiva, una actitud socràtica traslladada a la nostra era, que ell anomena «era científica». I al costat d'aquesta actitud n'hi ha una altra que forçosament l'acompanya... tota la tasca del teatre de Brecht —continua Wekwerth— era ingènua. En una representació no feia altra cosa que contar una història digna de ser contada: és a dir un argument (F. Formosa, 1968)

televisió. La televisió és, sens dubte, un mitjà de comunicació de masses, és a dir: uniformitza les opinions de les masses, assoleix de crear una mentalitat col·lectiva. No podem oblidar, però, que, com a tal, no es desenvolupa mai davant grups nombrosos de persones i hi predomina el caràcter de mitjà informatiu per damunt del caràcter espectacular. Vull dir que un dels factors que la televisió utilitza en benefici propi és la «divisió» física del seu públic. I el

teatre, precisament, vol reunir la gent fora del nucli familiar. Així, doncs, no solament existeix una diferència sinó un antagonisme (F. Formosa, 1969)

V

vaga general. La vaga general no és, certament, com alguns pretenen, l'únic mitjà de combat; però sí un dels mitjans, i dels més eficaços, que té el proletariat per lluitar victoriosament contra la burgesia. La vaga general tal com nosaltres l'entendem significa que les corporacions més importants, les que dominen tot el sistema de producció, cessen de treballar en un determinat moment. A Anglaterra, si els miners, d'acord amb els obrers dels transports marítims i terrestres, declaren la vaga, la vida econòmica del país queda íntegrament paralitzada (A. Fabra Ribas, 1912)

valor. Marx vol demostrar que al darrere de l'individu i de la classe es compleix un procés ignorat per ella, el qual els fa aparèixer el valor com utilitat a un i com cost de producció a l'altra. Aquesta teoria admet fins i tot que se'n pugui fer una altra parcial i empírica basant-se en les dades de la consciència individual i de la consciència de classe; però declara que aquestes consciències són funció de la societat (M. Civera, 1931)

FONTS:

Gabriel Arrom: «A l'entorn de certs problemes de l'economia de Catalunya», *Nous Horitzons*, 5/6 (1965) □ Alfons Barceló: *Reproducción económica y modos de producción*. Barcelona, Serbal, 1981 □ La Batalla: «Proyecto de tesis deportiva», n.º 92 (1932) □ Josep Benet (Roger Arnau): *Marxisme català i qüestió nacional catalana, 1930-1936*. París, ECP, 1974 □ Lourdes Benería: *Mujer, economía y patriarcado durante la España franquista*. Barcelona, Anagrama, 1977 (ed. original 1976) □ Francesc G. Bruguera: *Histoire contemporaine d'Espagne, 1789-1950*. París, Ophrys/CNRS, 1953 □ Maria Dolors Capdevila i Roser Masgrau: *La Justicia Social*. Barcelona, CEHC, 1979 □ Enric Cerdà: «El govern de l'Opus enfronta una crisi política i econòmica persistent», *Nous Horitzons*, 23 (1971) □ Alexandre Cirici: *La pintura catalana*. Palma de Mallorca, Raixa, 1959 □ Mari Civera: *El sindicalismo*. Mèxic, Ediciones CNT, 1959 (1.ª ed.: 1931) □ Joan Comorera: *Socialisme i qüestió nacional*. Barcelona, Undarius, 1977 («Edició a cura de Leandre Colomer») □ Àngel Estivill: *Sexo, moral y familia*. Barcelona, Ediciones CIB [1937] □ Federació de 9 barris del PSUC: *Los comunistas y la cuestión nacional*. Barcelona, Xaloc, 1977 □ Federació dels Pirineus orientals del Partit Comunista Francès: *Per a la cultura i la llengua catalanes. Una avançada de la democràcia*. Perpinyà, Éditions de Catalogne, 1978 □ Miquel Ferrer: «Un marxista català de 1868: Gaspar Sentinyon», *Front*, 7 (1932) □ Pilar Fibla: «Alienació» a: *Gran enciclopèdia catalana*. Barcelona, Edicions 62, 1970 (Vol. 1) □ Josep Fontana: «Canvi econòmic i actituds polítiques», *Recerques*, 2 (1972) □ Josep Fontana: «La primera etapa de la formació del mercat nacional a Espanya», dins el vol. II d'*Homenatge a Jaume Vicens i Vives*. Barcelona 1967 □ Feliu Formosa: *Per una acció teatral*. Barcelona, Edicions 62, 1971 □ Francesc Frutos i altres: *Sindicalismo en Cataluña*. Madrid, Editorial Mayoria, 1977 □ Joan Fuster: Pot-data a: Vicent Andrés i Estellés: *Lletra al pintor valencià Josep Renau*. València 1978 □ Joan Grijalbo i Francesc Fàbregas: *Municipalització de la propietat urbana*. Barcelona, Edicions UGT, 1937 □ Antoni Gutiérrez Díaz: «La crisi de l'eurocomunisme» a *Club de debats*. Santa Coloma de Gramenet, 1980-81 □ Ramon Jové Brufau: *L'ideal obrer. La democràcia i l'anarquisme*. Sabadell, La Fona, 1930. □ Josep Llord: *La lliçó de la història. Cap a un món nou*. Barcelona-Valls, E. Castells, 1927 □ Tomàs Llorens: *Katalanische kunts des 20. Jahrhunderts*. Berlin, 1978 □ Gregori López Raimundo: «Introducció» a: PSUC. *Per Catalunya, la democràcia i el socialisme*. Barcelona, l'Avenç, 1976. *La immigració en Catalunya. Conferència en el Club Siglo XXI*. Barcelona, PSUC, 1979 □ Andreu Mas: «Sobre el pla del 59 i la nova estabilització», *Nous Horitzons*, 15 (1968) □ Ramon Mas: *La pagesia catalana i els seus problemes*. Barcelona, Aportació Catalana, 1967 □ Joaquim Maurín: *Los hombres de la dictadura*. Madrid, Cénit, 1930 □ Faustino Miguélez: *Seat, la empresa modelo del régimen. Lucha obrera y condición de fábrica*. Barcelona, Dopesa, 1977 □ Emili Mira:

«Psicopatologia del estat passional», *Revista de psicologia i pedagogia*, Vol. V, 19 (1937) □ Antoni Montserrat: «La crisi de l'estat unitarista a Espanya», *Nous Horitzons*, 35 (1977) □ Gustau Muñoz: «Anticatalanisme i recuperació nacional al País Valencià», *Nous Horitzons*, 47-48 (1978) □ Emili G. Nadal: *El País Valencià i els altres. Peripècies i avatars d'una ètnia*. València, L'Estel, 1972 □ Vicens Navarro: *La medicina bajo el capitalismo*. Barcelona, Crítica, 1978 (Pròleg de Ramon Espasa, ed. original 1976) □ Andreu Nin: *Les dictadures dels nostres dies*. Barcelona, Catalònia, 1930. «La ciudad de hoy y la del mañana», *Orto*, 1, 5-6 (1932) □ *El problema nacional català. 1.ª part: antecedents històrics*. Mèxic, Edicions Horitzons, 1961 □ PCIB (Partit Comunista de les Illes Balears): *Elements per a un debat sanitari*. Palma de Mallorca, Homar, 1978 □ Joan Reventós: «Pròleg» a Harold Wilson: *Política socialista*. Barcelona, Ariel, 1964 □ Ignasi Riera, José Botella: *El Baix Llobregat: 15 años de luchas obreras*. Barcelona, Blume, 1976 □ Estanislau Ruiz i Ponsetí: «Els plans econòmics de la URSS» i «Crítica dels plans econòmics», *Tècnica*, núms. 210 i 211 (1936) □ Manuel Sacristan: «Tres notes sobre l'aliança impia», *Horitzons*, 2 (1961). Pròleg a: F. Engels: *Anti-Dühring*. Mèxic, Grijalbo, 1964 □ Núria Sales: «El tercer planeta. Estructures familiars i sistemes ideològics». *L'avenç*, 60 (1983) □ Joan Sardà: «La política socialista», *L'opinió*, 74 (1929) —reproduït a *Nous Horitzons*, 80 (1982) □ Joaquim Sempere: «Les relacions entre democràcia i socialisme en la tradició de la III Internacional», *Taula de canvi*, 1 (1976) □ Jordi Solé Tura: «La qüestió de l'Estat i el concepte de nacionalitat», *Taula de canvi*, 1 (1976) □ Antoni Tàpies: *La pràctica de l'art*. Esplugues de Llobregat, Ariel, 1970 □ A. Torallola: *La llave del marxismo y de la filosofía científica*. Barcelona, 1937 □ Ramon Turró: *Filosofia crítica*. Barcelona, Editorial Catalana, 1918 □ Gerard Vassalls: *La ciència no pensa. Elements lògics i epistemològics d'un pensament científic*. Barcelona, Edicions 62, 1975 □ Jaume Vicens Vives: *Aproximación a la historia de España*. Barcelona, CEHI, 1960 □ Pierre Vilar: *Iniciación al vocabulario del análisis histórico*. Barcelona, Crítica, 1980 □ Joaquim Xirau: «La ideologia de Pi i Margall», *Revista de Catalunya*, 33 (1927).

La literatura marxista catalana és coneguda, avui, d'una forma defectuosa i fragmentària. A desgrat de reedicions de textos de marxistes catalans, de la publicació d'antologies temàtiques, de l'edició facsimil de dues revistes («Nueva cultura» i «Horitzons») i de la publicació de seleccions d'articles d'un autor o d'una revista, la difusió és a les mans d'iniciatives culturals disperses i un xic desballestades: la diversitat d'iniciatives és desitjable, però els buits que queden per omplir són molts. Queden molts textos inèdits, molts manuscrits per publicar, manquen edicions fetes amb rigor dels textos més coneguts i cal treure de l'oblit petites peces mestres. Caldria iniciar una feina sistemàtica a les revistes, començant per la inexplorada premsa del darrer terç del Dinou, i recollir la «literatura oral» de les intervencions parlamentàries, els discursos, les conferències i les entrevistes. Ara: aquesta feina de fixació textual i crítica de la literatura marxista catalana que només pot ésser impulsada des de les universitats, i que és a la base de la seva difusió pels canals majoritaris, ha d'ésser complementada i estimulada per altres tasques: encara no disposem d'un diccionari biogràfic del moviment obrer català, ni, llevat del cas de les obres de Marx, de cap recerca sobre traduccions i «difusions peculiars» de la literatura marxista forana entre nosaltres.

Les dificultats per confeir el vocabulari del marxisme català són, doncs, en aquestes circumstàncies, considerables. El que és condició prèvia del llibre de Gérard Bekerman, *Vocabulaire du marxisme*, és a dir, la fixació d'uns textos, és, en el nostre cas, inexistent. Ens ha calgut treballar, doncs, al nivell de l'aproximació, hem pogut, només, vorejar la feina a fer. El mètode utilitzat es basa en la re-lectura d'uns textos —els que consten a les **Fonts**— dels quals hem extret definicions (o, a vegades, glosses) de conceptes (o de veus) que defineixen alguns dels trets del marxisme català. L'autor i la data de la primera versió coneguda del text són assenyalats entre parèntesi al final de cada definició. L'edició utilitzada, en canvi, és indicada, per ordre alfabètic d'autors, al final del vocabulari.

Els resultats, les 87 veus recollides d'un possible, futur, vocabulari són —pensem— una mostra equilibrada, plausible, variada de la nostra literatura marxista. El lector, a partir d'ara, té la paraula. D'ell en dependran futures edicions.

ESPIRALS

CENTÓ

Gerard Vilar

Escriu Machado en els seus Proverbios y cantares: «No es el yo fundamental / eso que busca el poeta, / sino el tú esencial.» Com sol ocórrer, aquest proverbi és fals si hom l'interpreta com a enunciat universal. És obvi que molts poetes, o molts poetes moltes vegades, cerquen el «jo fonamental», sobretot del romanticisme ençà, i que els importa una figa el «tu essencial» i fins i tot els simples «tu», «nosaltres» o «vosaltres», malgrat que la poesia, com totes les arts, sigui un fenomen social, intersubjectiu, bla, bla, bla. Em sembla molt, emperò, que la poesia de la modernitat busca precisament, la major part de les vegades, de trencar l'esfera de la subjectivitat, del petit o gran món que té per epicentre el jo, i pretén posar en comunicació el jo amb la resta de l'univers, principalment l'univers humà —els Altres—, i amb tota la veracitat i la profunditat possibles. Si hagués de refer els versos de Machado, i perdó per l'atreuiment, escriuria quelcom semblant al següent: «Eso que busca el poeta: / fundar un diàlego / entre el yo fundamental y el tú esencial.»

De la complexitat d'aquest diàleg, de la multiplicitat de formes, figures, continguts —no sé si estadis, però—, en tenim una fascinant mostra sortida de la pluma de Hegel: la Fenomenologia de l'esperit, que no és sinó una temptativa filosòfica, de caire fortament poètic, de resumir les principals experiències de la consciència humana individual i col·lectiva que al llarg de la història de la cultura occidental s'han donat, és a dir, les principals experiències a què ha donat lloc aquest

diàleg entre els jos i els tus, entre els uns i els altres. No hi ha, sens dubte, cap altra obra moderna d'un abast talment ampli. I mirant més enrera, hauriem de remetre'ns a la Divina comèdia, a la Iliada o a la Bíblia. Al costat d'aquestes obres, tanmateix, la Fenomenologia té un greu problema d'intelligibilitat que minva enormement les seves possibilitats de convertir-se en un clàssic de l'alçada d'aquelles obres. El «defecte», per dir-ho així, potser estigui en la intenció de Hegel, que no era ni artística ni religiosa, sinó filosòfico-científica. No es pot parlar, si més no en termes de segles i en general, de progrés en l'art o en la religió, però sí en el camp del pensament i la ciència. Plató i Aristòtil foren grandíssims pensadors, però no tan immortals com Sòfocles o Fídies o el mateix Apelles, de qui no conservem cap pintura. Per molt que els filòsofs i científics ens resistim, cal que reconeguem que els artistes tenen més fàcil accés a la falsa eternitat que és a l'abast dels homes —la que permet la continuïtat cultural— que no pas els teòrics, condemnats com estem en saber que tot coneixement és provisional i escadusser, i com més va més. També és veritat, no gensmenys, que la immortalitat està més lluny per als artistes moderns que per als antics, car moure's continuament endavant, crear sense models, rebutjant els existents per parir el nou és també una condemna per a la majoria dels artistes, com ho és també la «democratització» de l'art, la seva reproductibilitat des del punt de vista tècnic, la pèrdua de l'aura i bona part dels seus aspectes aristocràtics —per bé que això sigui bo per a la cultura des del punt de vista global.

DOCUMENTS D'ARXIU

del Partit Socialista Unificat de Catalunya

L'economia de Catalunya durant la guerra d'invasió

Estanislau Ruiz i Ponseti

I. El desballestament inicial i les necessitats de la guerra. La invasió germànico-italiana d'Espanya, que va iniciar-se el juliol del 1936 amb la sublevació dels generals traidors, es va veure des del primer moment que tindria fortes repercussions en l'economia espanyola, i molt particularment en la de Catalunya, que és la que aquí ens interessa estudiar. Els primers dies de la sublevació militar s'observava ja, i era molt lògic i raonable que les coses anessin per aquest camí, que les masses treballadores de les grans ciutats volien aprofitar el desordre inicial, produït pels qui s'anomenaven defensors del poder públic, per a introduir variacions importants en el règim econòmic del país. En poques paraules, els treballadors estaven d'acord, amb rara unanimitat, en el fet que l'única resposta digna que podia donar-se als provocadors feixistes que segons deien actuaven com a «defensors de l'ordre», seria aprofitar les victòries ràpides obtingudes a les grans ciutats de tradició esquerrana per a iniciar una revolució obrera i, per tant, de tipus econòmic i social.

Vistes les coses a distància, quan ja s'han viscut les inoblidables emocions dels trenta mesos de guerra i de revolució econòmica, podrà discutir-se lliurement si els treballadors de Catalunya van equivocar-se o van encertar el camí en donar tanta importància a les seves reivindicacions econòmiques i socials, actuant en aquest sentit amb tanta pressa, mentre s'iniciava l'organització de la guerra contra el feixisme que s'havia fet fort a les regions i ciutats més reaccionàries d'Ibèria; en el que fa referència a Catalunya en pocs dies van ésser foragitats els sublevats, i mentre s'esperava el resultat de la lluita

en les altres regions, el proletariat començava a organitzar la seva vida sobre noves bases. En aquestes discussions, hi haurà qui sostingui que constituïa un error tàctic per part del proletariat el fet de distreure una part de les seves forces per reorganitzar una societat que encara no dominava del tot, mentre altres sostindran que les prometes donades als treballadors, per vies de fet, d'una millor situació econòmica, constituïen l'únic mitjà de convicció, ràpid i eficient, perquè tota la massa treballadora revolucionària s'enrolés d'una manera vigorosa en la lluita contra el feixisme. I no cal esforçar-se gaire per a demostrar que els treballadors revolucionaris eren l'única força veritable amb què podia comptar-se per aixafar el feixisme.

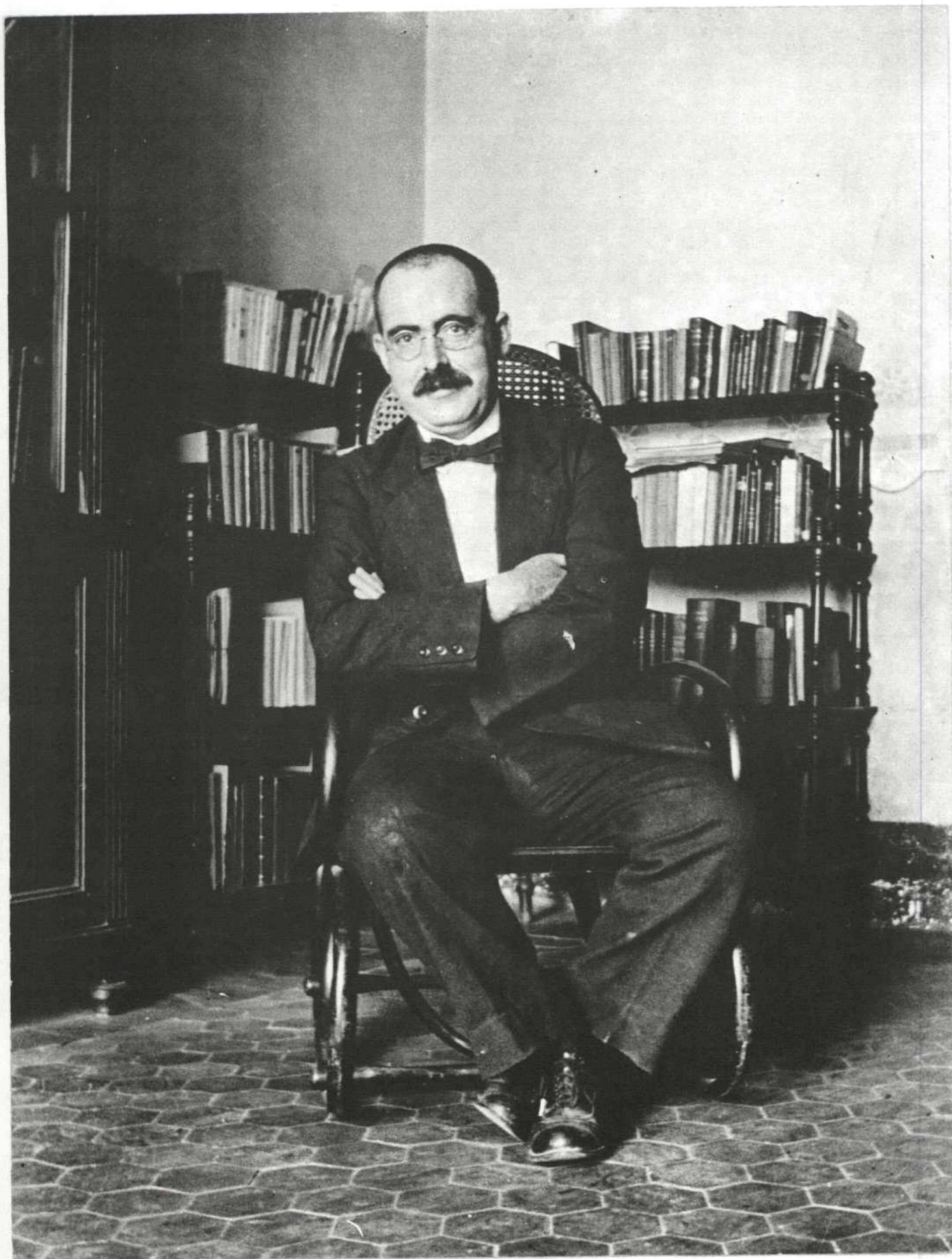
Sigui el que sigui el resultat d'aquesta discussió, que potser els fets són encara massa pròxims per dilucidar-la, és indubtable que com a resultat de les primeres topades produïdes per la sublevació militar, i del mateix començament de la revolució, l'economia de Catalunya va trobar-se desballestada i quasi sense govern. A l'abandonament total de les indústries per la major part de la burgesia va succeir-hi naturalment la presa de possessió de les fàbriques pels obrers, presa de possessió que convé no oblidar que va ésser conseqüència i no causa de la vergonyosa fugida de la classe patronal. És evident que la burgesia catalana sabia massa bé la part important que ella mateixa havia pres en la preparació i el finançament de la sublevació militar-feixista, orientada naturalment en contra dels obrers, perquè esperés amb calma el resultat de la seva pròpia derrota. La fugida de la burgesia és, doncs, perfectament explicable, però cal deixar-la ben pun-

tualitzada, perquè posteriorment el fet natural i necessari de la presa de possessió de les indústries va servir alguns per a llençar contra els treballadors l'acusació que ells havien estat els causants del desaballestament econòmic dels primers mesos. Entre els economistes liberals, àdhuc que siguin esquerrans, sovintaja molt l'il·lusióisme de prendre l'efecte per causa.

Paral·lelament, la guerra començava a engolir riquesa com és de consuetud. Catalunya, abandonada en els primers mesos, per necessitats de la mateixa lluita, a les seves pròpies forces, es va veure obligada a organitzar la seva Conselleria de Defensa, finançant la guerra naturalment al marge del seu Estatut constitucional, improvisant en pocs dies una funció i una organització que a tots els països són considerades com les manifestacions més delicades del poder públic, i que sempre són el fruit de molts anys de treball. El desballestament inicial de les finances públiques venia, doncs, a sumar-se al desballestament ja assenyalat de l'economia general del país.

II. El Consell d'Economia de Catalunya. Paral·lelament al desordre econòmic de fet que hem assenyalat, naixia naturalment en el proletariat la febre de reformes radicals en l'organització econòmica del país, reformes que corrien el perill que fossin posades en pràctica per vies de fet sense una discussió prèvia de la seva eficàcia. En aquells primers dies de la sublevació, i abans que certes reformes preconitzades fossin posades en pràctica, uns quants homes de bona voluntat de quasi totes les organitzacions antifeixistes vàrem concebre el projecte de crear ràpidament el Consell d'Economia de Catalunya, per ajudar el govern de la Generalitat, en qualitat d'organisme de-

liberant i assessor, en la seva delicada missió de donar forma legal a les ben justificades ànsies d'alliberació econòmica de les masses treballadores. Després de no gaire llargues deliberacions, en el Comitè de Milícies primer i en el govern de la Generalitat després, va ésser instituit per decret el Consell d'Economia, amb la missió que acabem d'indicar.

Als homes més representatius del PSU els cap l'honor d'haver tingut una clara visió d'aquella necessitat del moment, i d'haver impulsat amb tenacitat especial l'esmentada creació del Consell d'Economia.

No és ara el moment apropiat, ni tindríem a mà dades suficients per fer-ho, per intentar fer una història detallada de la tasca portada a terme pel Consell d'Economia de Catalunya durant els dos anys llargs de la seva actuació, però sí que considerem convenient reivindicar per a aquell organisme un títol d'actuació assenyada i prudent, quan, sense desconèixer la necessitat de posar en pràctica les reformes exigides pels sindicats com a portaveus de tots els treballadors, sabia sotmetre aquelles reformes a un estudi tan acurat com permetien les circumstàncies, i com a resultat de les seves deliberacions sabia arribar a solucions que eren acceptades de bon grat per tots els partits i organitzacions antifeixistes. Estem segurs que l'economia de Catalunya, que la riquesa intrínseca de la nostra terra, que a la llarga ha d'ésser la base de la reconquesta de les llibertats del poble, tenen molt a agrair al treball intens i assenyat del Consell d'Economia.

III. La collectivització de les empreses. Era natural que les masses treballadores sentissin la necessitat de consolidar la presa de possessió de les indústries. Era natural també que els partits obrers, malgrat l'ambient que es formava a l'estranger i que podia desaconsellar certs radicalismes, volguessin arribar a solucions pràctiques i de tipus revolucionari en el que feia referència a la nova modalitat empresarial que a Catalunya ja començava a anomenar-se correntment «*empresa collectivitzada*». D'aquesta coincidència de necessitats i orientacions ideològi-

ques va néixer el primer projecte de Decret de Collectivitzacions, aprovat per majoria dintre del Consell d'Economia i que si hagués pogut promulgar-se sense cap modificació segurament hauria permès una organització molt més ràpida de tot el règim de collectivitzacions i s'hauria aconseguit una col·laboració lleial amb el nostre moviment econòmic de tota la petita burgesia no enemiga del poble. Però per l'oposició combinada de la CNT i del POUM, oposicions que potser en aquell moment era difícil deixar-les de tenir en compte, va haver-se de mutilar el projecte del Consell d'Economia, suprimint tot el capítol destinat a regular l'atribució als antics empresaris de justes indemnitzacions. És possible que els consellers econòmics d'aquelles organitzacions estiguessin posseïts d'un infantisme revolucionari que seria imperdonable en homes que es deien preparats en matèria econòmica, però també és possible que en algun dels actors hi hagués un propòsit deliberat de fer fracassar la reforma. El cert és que el Decret publicat va ésser molt mal rebut a les nacions democràtiques, cosa que després s'ha vist que no tenia gaire importància, ja que des del primer moment havien pres partit en el que feia referència a la nostra lluita, però al mateix temps concitava en contra dels treballadors i de les seves disposicions legals quasi tota la petita burgesia, i això sí que tenia gran importància política, ja que la petita burgesia és a Catalunya una classe numèricament molt important, i ideològicament molt apreciable.

En la manera de posar-se en pràctica el Decret de Collectivitzacions podia encara procedir-se d'una manera prudent i posar remei en part a aquell error inicial, però s'ha de recordar que per aquells mesos regia el Departament d'Economia el conseller Fabregas, de la CNT, que havia estat precisament el principal instigador de la supressió del capítol d'indemnitzacions i que semblava posar un especial interès a agreujar en lloc de suavitzar les relacions del proletari amb la petita burgesia. Després, un any més tard, els fets varen venir a donar-nos la raó als qui sosteníem la posició contrària, i tothom estava d'acord a aprovar plenament el règim de collectivitzacions

per a la indústria gran i mitjana, però rebutjant-lo per a la petita indústria i per al comerç de tipus familiar. Hem volgut fer esment de l'experiència viscuda, no pas per a fer retret d'errors aliens, sinó en tant pugui ésser lliçó de fets que serveixi d'orientació en casos semblants que puguin presentar-se en el futur.

IV. LA CNT i l'economia de Catalunya. Exceptuant un primer període inicial en què actuaven els republicans, pot dir-se que durant el primer any de la nostra lluita el Departament d'Economia de la Generalitat va ésser regentat per consellers de la CNT, i malgrat la intensa actuació en sentit assessor del Consell d'Economia, els esmentats consellers disposaven de tots els ressorts del poder executiu, i precisament en un període en què l'actuació del govern central, que quasi sempre és nefasta per a Catalunya en l'aspecte econòmic, es deixava sentir molt poc i no podia entebancar gaire les iniciatives favorables a l'economia del país, i per tant al millor finançament de la lluita que sosteníem. Si es repassa en conjunt l'actuació del Departament d'Economia fins al 1r. de juliol del 1937, data en què va prendre possessió d'aquella Conselleria el company Comorera, en representació del PSU, s'haurà de convenir que en general no acompanyava l'èxit a les seves decisions, a causa principalment d'una manca de línia d'actuació teòrica que, a manera de pla inicial, servís de base a tota l'acció de govern, ço que portava com a conseqüència immediata deixar-se guiar sempre per un criteri oportunista, cedint a cada moment a les pressions dels sindicats, que a cada instant tenien més força dintre de la seva organització. Aquesta supeditació constant de l'actuació governamental als acords dels sindicats i les seves federacions, tan característiques de la forma de treballar de la CNT —els dirigents de la qual defensen aquest mètode com a consubstancial amb la doctrina anarquista—, únicament podia conduir en matèria econòmica a resultats poc eficients de l'obra de govern. En particular, aquella actuació resultava molt desigual i lenta, ja que sovint s'havia d'esperar, per adoptar una decisió urgent, la reunió d'un nombre considerable d'organismes

i assemblees de sindicats, de tal manera que quan la decisió era presa ja resultava inoperant.

No creiem que després de l'assaig efectuat a Catalunya pugui aconsellar-se mai més que les organitzacions sindicals prenguin part d'una manera directa en l'obra de govern, però si per qualsevol motiu els qui organitzin governs creuen convenient acceptar la col·laboració dels sindicats, caldrà que aprofitin l'experiència viscuda per a exigir una delegació més confiada a favor dels homes cridats a governar. Altrament, els fets han demostrat també, com era lògic que demostrassin, que per regir l'economia d'un país és indispensable prendre com a base una línia teòrica invariable i estar disposat a no deixar-se desviar del pla inicial per atendre interessos de sectors determinats, per importants que aquests siguin.

V. L'obra del PSU i la política econòmica del govern central. No és possible estudiar separatament aquests dos aspectes del nostre problema, perquè quan el company Comorera entrava el juliol del 1937 a regentar el Departament d'Economia, ja es parlava con a cosa imminent del trasllat del govern central de València a Barcelona, i encara que la motivació pública d'aquest trasllat era de caràcter militar, tothom podia comprendre que també es tractava d'influir directament en l'economia i controlar millor la riquesa encara aleshores importantíssima de Catalunya. Els fets posteriors varen venir a donar la raó als qui consideràvem que aquest era el motiu principal de l'esmentat trasllat.

Atesa la coexistència geogràfica dels dos governs, el de la República i el de la Generalitat, i donada la tendència inveterada del govern central a immiscir-se en els assumptes de Catalunya, àdhuc passant per sobre del seu Estatut constitucional, ja no era possible parlar en endavant de política econòmica del PSU, car altrament era indispensable acceptar com axioma que en un país en guerra un sol pla havia de regir totes les qüestions econòmiques. Però aquí convindrà observar que molt sovint hi havia

qui confonia el pla amb els detalls de la seva execució.

Però malgrat la presència constant i immediata d'un poder que es considerava a si mateix superior, i de fet ho era perquè disposava de tots els ressorts de la força, el company Comorera va iniciar la seva actuació en el Departament d'Economia donant estat legal a la proposta del Consell d'Economia sobre creació i organització dels Consells Generals d'Indústria, que eren un complement indispensable del Decret de Collectivitzacions, i seguint la mateixa línia al poc temps presentava el decret de constitució de la Caixa de Crèdit Industrial i Comercial, que havia d'ésser l'organisme bancari de la classe obrera, sense el qual no hauria estat possible consolidar les empreses collectivitzades. Aquesta tendència dels homes del PSU, que en honor a la veritat s'ha de dir que generalment era compartida pels homes de les altres organitzacions antifeixistes de Catalunya que actuaven dintre del Consell d'Economia, de consolidar en forma legal les conquestes fetes pels treballadors per vies de fet, constituïa sense cap dubte la base més ferma de l'adhesió incondicional que els treballadors de Catalunya manifestaven pel govern de la Generalitat i en particular pel seu Departament d'Economia. Aquesta política de simpatia pels treballadors i de comprensió de les seves inquietuds, contrastava amb la seguita en la zona no catalana, on en general hi havia en la indústria i el comerç situacions de fet semblants a les que hi havia a Catalunya, però que per no haver trobat un motlle legal per adaptar-s'hi es debatien en un cúmul de dificultats que molt sovint destruïen la vitalitat econòmica de les empreses.

No tractem naturalment d'accentuar discrepàncies ideològiques o de procediment, sinó únicament d'aprofitar experiències per al futur, i per tant renunciem amb una mica de recança a aprofundir l'estudi comparatiu d'aquestes dues tàctiques tan diferenciables. Però sí que volem fer observar que els treballadors de Catalunya ja tenen decidit, amb rara unanimitat, el procediment que és el millor.

VI. La política de preus del govern de la República. Deixant de banda tot el que fa referència a la forma de constitució de les empreses, un dels exponents principals de la política econòmica d'un govern en una època determinada és el conjunt de disposicions que promulgui per fixar els preus dels productes, i que constitueixen en conjunt la seva «política de preus».

Són sempre tan íntimes les relacions de la política de preus amb la política monetària, que en bona doctrina econòmica s'ha d'admetre que la regulació d'una i altra ha d'estar confiada al mateix organisme del poder públic, de manera que quan va arribar-se a un acord en el sentit que la Generalitat no tindria cap intervenció en la política monetària, havia de deduir-se que tot el que fes referència a la política de preus quedava dintre de l'esfera d'acció del govern de la República, encara que en bona doctrina estatutària l'execució de les disposicions que es dictessin corresponia al Departament d'Economia de la Generalitat.

Però passaven els dies i no sortia cap disposició regulant els preus dels productes industrials, i les que havien sortit regulant els preus dels productes agrícoles començaven a demostrar-ne la ineficàcia per estar totalment en desacord amb la realitat econòmica del país.

El Ministeri d'Hisenda i Economia havia instituït un comitè regulador de preus que es reunia de tard en tard i en general feia dictàmens sobre qüestions concretes sense gran transcendència econòmica. I entretant, els preus reals de tota mena de productes experimentaven grans variacions, sempre en sentit d'augment i que en alguns casos era francament abusiu. En aquestes circumstàncies, el company Comorera es va veure obligat a proposar al govern de la Generalitat, i aquest va decretar-la, la creació d'una Comissió Reguladora de Preus, íntimament relacionada amb una altra Comissió Reguladora de Salariis, havent procedit a aquella creació amb el pensament de fer-ne seccions importants del Departament, amb organització especialitzada per poder actuar amb el dinamisme que requerien les circumstàncies. Mes

tot just començades a organitzar aquestes comissions, ens vàrem adonar de la inutilitat de l'esforç, car al mateix temps s'iniciava a Barcelona i a les principals ciutats de Catalunya, per part de la policia i d'uns tribunals especials, una actuació ràpida, violenta i de gran eficàcia pràctica per a imposar en les vendes dels detallistes uns preus no gaire ben regulats però que es feien prevaler amb gran energia. En certs casos s'obligava els detallistes a vendre, als preus que regien l'any 1936, articles que havien adquirit amb 200, 300 i fins 500 % d'augment. Els procediments seguits discrepaven tan radicalment del mètode que nosaltres havíem instituït, que no va haver-hi altra solució possible que recomanar a la Comissió Reguladora de Preus que deixés d'actuar excepte en aquells casos en què fos absolutament necessari el seu dictamen.

El resultat d'aquell mètode de treball va ésser naturalment que el gran públic, que per pura intuïció tenia format un concepte bastant clar del mecanisme de la inflació, va aglomerar-se davant dels establiments que de tal manera eren obligats a vendre a preus fora de mercat, exhaurint-ne en poques hores o en pocs dies, tots els estocs. Tal com nosaltres havíem previst i havíem notificat a qui ja tenia obligació de saber-ho, amb aquests sistemes de coacció no era possible aturar una inflació monetària que tenia un origen molt diferent, i únicament s'aconseguia fer víctimes parcials de la inflació a la indústria i al comerç, com abans se n'havia fet víctima a la pagesia.

VII. Inflació i nou desballestament econòmic. Hem volgut comentar breument la política de preus seguida a Catalunya, no pas tampoc en aquest cas per a fer retret a ningú d'actuacions més o menys equivocades, sinó també per a treure conseqüències pràctiques per al futur. Recordem que quan començava a actuar el Consell d'Economia de Catalunya, un company d'organització sindical de Madrid, que després va actuar intensament en la vida econòmica i financera de la República, un bon dia ens va preguntar sobtadament si a Catalunya erem partidaris de la inflació o de la deflació. La pregun-

ta ens va astorar una mica i haguérem de contestar naturalment que en les condicions que s'havia començat la guerra creïem que no hi havia opció per triar entre aquells dos fenòmens econòmics i que consideràvem inevitable passar per un període d'inflació. I per concretar millor el nostre pensament afegíem que solament els qui regien les finances de la República podien discernir a cada moment la conveniència de llançar noves emissions de paper moneda, però que un cop llançats els bitllets al carrer calia acceptar-ne totes les conseqüències. I les primeres conseqüències pràctiques de tal inflació, eren, naturalment, els augments dels preus i dels jornals. Tot el que no fos tractar aquest problema amb absoluta sinceritat, ens conduiria fatalment a un desballestament econòmic.

Teníem la pretensió en aquell moment d'expressar el que podríem dir-ne el punt de vista català, perquè coneixíem bastant la manera de pensar dels qui consideràvem més entesos dels diferents sectors antifeixistes de la nostra terra, i més endavant ens haguérem de queixar més d'una vegada del fet que la política econòmica de sinceritat no hagués estat aplicada.

El cert és que ningú no podrà negar avui que una bona part de les dificultats de proveïments s'haurien evitat aplicant a cada moment per als productes agrícoles preus proporcionals a la inflació real, i quant als productes industrials, com els teixits, que no solament no en mancaven sinó que n'hi havia grans estocs inactius, si la inflació hagués seguit el seu curs àdhuc en els canvis estrangers no hi hauria hagut cap necessitat d'intervenir en les seves transaccions, amb totes les dificultats pràctiques de tal intervenció i la possibilitat d'injustícies que comporta.

Opinem, per resumir en poques paraules el nostre pensament, que bona part de les dificultats que entrebanca-ven la vida econòmica del país durant l'any 1938 procedien d'una manca de sinceritat en el maneig de la inflació.

VIII. Una vigorosa línia d'impulsió del comerç exterior. La guerra és fatal-

ment engolidora de riquesa i encara que la indústria del país hagués estat manejada amb perfecte coneixement de causa, la seva producció no hauria bastat per atendre la formidable demanda dels fronts i de totes les manifestacions de la campanya. Aquesta necessitat de productes donava lloc a un corrent importantíssim d'importació d'armaments i municions amb la consegüent sortida de divises estrangeres. Altrament, el dèficit en la producció d'articles alimentaris, dèficit que en part era conseqüència natural del repartiment d'activitats entre la zona republicana i la zona en poder dels rebels, però que en part era també causat per equivocacions fonamentals de política econòmica al camp, donava lloc també a la necessitat d'atendre amb divises la importació de quantitats importantíssimes d'articles alimentaris.

Encara que el país disposava de riquesa exportable abundant en forma de productes agrícoles de preu elevat que no eren indispensables per a l'alimentació nacional (ametlla, avellana i oli d'oliva que amb gran avantatge econòmic hauria pogut substituir-se per olis de preu més baix segons vàrem demostrar oportunament a qui podia fer-ho i quan encara podia fer-se), a conseqüència de les equivocacions comeses en matèria de preus i d'inflació, la recollida d'aquests articles de la pagesia esdevenia completament il·lusòria. Convé recordar que l'ametlla i l'avellana eren a Catalunya i l'oli d'oliva es trobava en la seva major part a la província de Jaén.

En aquestes circumstàncies havia de pensar-se necessàriament a suplir en part la manca de divises acudint a l'exportació de productes manufacturats, que a Catalunya, principalment en teixits, n'hi havia grans estocs completament innecessaris per al consum nacional. Tothom sabia que no era cosa fàcil exportar teixits a preus normals, car a tot el món n'hi ha en general un gran excés de producció, i en temps anteriors a la guerra havia estat ja l'exportació una preocupació constant dels productors catalans, i en general no podien encarrilar-la d'una manera vigorosa, ço que provocava una crisi de manca de feina quasi permanent per

no trobar-se els mercats adients. En condicions tan extraordinàries i quan quasi tots els països estrangers posaven dificultats per sistema al comerç amb l'Espanya republicana, únicament un país amic i que tingués prou potencialitat econòmica per engolir els nostres estocs podia solucionar el problema paorós que teníem plantejat.

Amb una visió claríssima del problema, i seguint l'únic camí que podia conduir a un bon resultat, el nostre company Comorera va encaminar els seus passos cap a Moscou. Allí tot es tornaven facilitats per a l'Espanya republicana, i a més de la simpatia inicial que permetia plantejar els assumptes en un pla de comprensió de les nostres necessitats econòmiques, particularment quan la solució podia redundar en benefici de la classe treballadora augmentant les possibilitats de treball, hi havia la circumstància favorable que momentàniament l'URSS podia fer compres importants de teixits sense perjudici per a la seva economia, ja que, tot i que s'hi instal·len fàbriques de teixits a ritme accelerat, encara és més accelerat el ritme amb què progressa l'estàndard de vida dels treballadors ursians, cosa que els permet ésser consumidors de teixits en quantitats molt superiors als que produeix la seva pròpia indústria. Plantejat el problema a Moscou amb la franquesa i claredat amb què sap fer-ho el nostre company Comorera, va arribar-se ràpidament a un acord: l'URSS enviaria a Catalunya una quantitat importantíssima de cotó en floca, necessari per alimentar la nostra indústria i en particular per atendre les necessitats de l'exèrcit, i en comptes de cobrar aquella primera matèria en divises acceptaria teixits manufacturats per igual valor que el cotó exportat.

Com a resultat d'aquest conveni, van arribar a Barcelona durant el segon semestre del 1938 grans quantitats de cotó en floca, i com a compensació començaven a sortir expedicions de teixits acabats. Malgrat l'ajut incondicional i entusiasta que en tot moment va prestar el Departament d'Economia, deficiències d'ordre burocràtic dels organismes estatals encarregats de tramitar les exportacions i les importacions van fer que l'operació es desen-

volupés amb una velocitat inferior a la que requeria la nostra economia i les necessitats immediates dels treballadors de Catalunya. És aquesta una altra experiència digna de tenir-la en compte en temps a venir: una operació comercial d'alta volada plantejada amb gran entusiasme i amb una visió clara del problema, pot malaguanyar-se o bé no donar tot el rendiment econòmic de què és capaç pel sol fet d'encarregar-ne l'execució a elements que no sentin el mateix entusiasme que els qui van plantejar-la.

IX. Impotència del feixisme per aixecar al comerç exterior de Catalunya. Les operacions de comerç exterior a què acabem de fer referència, de gran importància per a la indústria catalana, no eren les úniques ni les darreres dintre del pla d'exportacions tan afortunadament iniciat pel nostre company Comorera. Seguint la mateixa orientació, s'havien enviat ja a l'URSS quantitats importants de paper de fumar i de cables telegràfics submarins, de producció catalana, i s'havien iniciat les gestions per estendre l'exportació en el mateix sentit a d'altres articles manufacturats dels que la nostra indústria en produïa ja en temps normal, quantitats excessives respecte al consum del mercat nacional.

Algú podria objectar que l'URSS, com a client important de la indústria catalana, hauria tingut un caràcter temporal, ja que un capítol important del pla de construcció nacional de la pàtria del socialisme consisteix precisament en la instal·lació de fàbriques de teixits, paper, etcètera, en quantitat suficient per a satisfer totes les necessitats del seu mercat interior. I és evident que quan la seva producció nacional sigui suficient per atendre el consum, no podrà parlar-se d'importacions de productes manufacturats. Però s'ha de tenir en compte que nosaltres elaboràvem naturalment tots els nostres plans a base de guanyar la guerra contra el feixisme, i que un cop foragitats els invasors s'hauria iniciat per al proletariat espanyol una època de progrés econòmic extraordinari, de manera que fatalment els obrers i els camperols haurien vist molt augmentat el seu estàndard de vida, per tant al cap de pocs anys la capacitat de

producció de la indústria tèxtil catalana, que avui és excessiva per la capacitat actual de consum del mercat espanyol, hauria esdevingut insuficient per satisfer la nova capacitat adquisitiva del proletariat espanyol.

Essent indubtable per a nosaltres la premissa que acaben d'assenyar, el mercat ursià esdevenia el client ideal per a la nostra indústria. La seva necessitat d'importacions hauria minvat precisament d'una manera correlativa a la disminució de la nostra necessitat d'exportar. Però per sobre de tot, de moment estàvem enfront d'una realitat tangible, que era l'estudi en forma seriosa per part del Comissariat de Comerç Exterior de l'URSS de comandes importantíssimes i suficients per a treballar la nostra indústria a plena producció durant un període que pel cap baix hauria estat d'un any.

En contraposició d'aquesta orientació vigorosa i falaguera que s'imprimia a l'economia industrial de Catalunya quan era regida pels treballadors, fa pena pensar en l'esdevenidor que espera a la nostra indústria un cop sotmesa al jou dels governants feixistes. Si no fossin prou eloqüents els articles necessàriament pessimistes per a l'exportació catalana que vénen publicant a «La Vanguardia Española» aquest floret d'economistes nou-arribats al camp del nacional-sindicalisme i que es diuen per exemple: J. M. Tallada i P. Gual Villalbí, n'hi hauria prou amb un coneixement elemental dels mercats mundials per a comprendre que per als treballadors de Catalunya ha començat un època tristíssima de crisi per manca de feina, a part de la vergonya immensa que els ha de fer el seu esclavatge polític i sindical.

En un estudi publicat per J. M. Tallada sobre el futur de la política comercial espanyola («La Vanguardia Española», 27-4-1939), tot fent un repàs de les negres perspectives que es presenten per a la indústria catalana sota el règim feixista, s'hi diu:

«Amb França i Anglaterra no podem aspirar a res més que a conservar les actuals xifres de la nostra exportació, però preparant d'altres mercats per si aquelles baixessin. ¿Podem esperar que

aquests nous mercats siguin Alemanya i Itàlia, les nostres bones amigues? Això és molt difícil amb Itàlia, per la semblança en les economies de les dues germanes llatines, semblança que és un obstacle per a l'intercanvi de productes. Abans de la guerra, les nostres importacions d'Itàlia representaven tan sols el 3,45 % de les nostres compres a l'estranger, i les exportacions el 3,92 % de les nostres vendes totals.

«Una mica més es pot fer amb Alemanya, de característiques econòmiques ben diferents a les nostres. De tota manera, no oblidem que les xifres del comerç exterior entre les dues també eren modestes (10,6 i 7,6 %) i que Alemanya també persegueix una política autàrquica.»

Després parla de grans possibilitats en l'intercanvi comercial amb els països escandinaus i altres del nord d'Europa, com si tots no sabéssim el poc que poden donar de si tots aquells

països extraordinàriament industrialitzats per ajudar la indústria de la nostra terra.

Queda, doncs, com a gran esperança, la intensificació del comerç amb Alemanya, país super-industrialitzat que no pot tractar més que a base d'importar únicament primeres matèries i productes alimentaris.

Comprentent els governants feixistes que havien de fer necessàriament alguna cosa per aixecar el comerç exterior, car la necessitat de divises deu ésser molt imperiosa, han preparat amb gran anunci una entrevista d'una comissió de tècnics alemanys presidida pel doctor Wohltat amb els dirigents del comerç exterior d'Espanya. I confirmant el nostre punt de vista, que la indústria catalana no pot esperar res de bo per aquest camí, llegim a «Le Temps» (22-VI-39), que acostuma a estar ben informat d'aquestes coses, un telegrama de Berlín del qual traduïm:

«L'any 1938, el Reich ha lliurat a Espanya productes fabricats per valor de setanta-vuit milions de marcs, principalment avions, automòbils i material de ferrocarrils. I ha comprat mercaderies per valor de noranta-dos milions de marcs, de les quals trenta-quatre milions corresponen a productes alimentaris i cinquanta-cinc milions a primeres matèries: minerals de ferro, lingot de ferro, pells i llanes. Entre els elements directius de l'economia alemanya es confia que el Reich desenvoluparà el seu comerç amb Espanya tant favorablement com ho ha fet amb els països del sud-est d'Europa en el curs dels anys darrers.»

Davant d'aquesta perspectiva econòmica, de tipus colonial, d'emportar-se d'Espanya les primeres matèries per a convertir-les a Alemanya en articles manufacturats, sols ens resta exclamar amb la més gran tristesa: Pobres treballadors de Catalunya i pobres treballadors de Vascònia si aquest règim fos gaire durador!!

La personalitat i els escrits d'Estanislau Ruiz i Ponsetí, un dels marxistes catalans més rellevants de l'àrea del pensament econòmic, són poc coneguts. Esbrinar la data de la seva mort va comportar no pocs problemes fa uns anys. La casualitat ha jugat un cert paper en diverses ocasions. Tal és el cas del text que avui publiquem, que ha arribat a les nostres mans gràcies a la presència temporal a Barcelona d'una néta seva, Nuria de Alba Ruiz, a qui n'agraïm la bona disposició, l'interès i les molèsties per fer-nos a mans aquesta reflexió sobre l'economia catalana escrita a Mèxic el 1939.

Estanislau Ruiz i Ponsetí va néixer a Maó el 1883, estudià ciències exactes i enginyeria a Barcelona, i inicià l'activitat política en el terreny sindical cap al 1920. Fundador de la Unió Socialista de Catalunya, va ser elegit diputat al primer Parlament de la Catalunya autònoma, on féu nombroses intervencions, especialment sobre el tema de l'atur. Membre del Consell d'Economia de Catalunya en representació del PSUC des de la seva creació l'agost del 1936, va ser sots-secretari de la Conselleria d'Economia des del 1937 i, per tant, un dels principals artífexs de les transformacions de l'economia catalana durant la guerra nacional-revolucionària. Morí a Mèxic el 1967.

LLIBRES, EXPOSICIONS, REVISTES

EXPOSICIONS

QUELCOM MÉS QUE UNA EXPOSICIÓ

**Història de l'economia valenciana.
Llotja de València. Abril 1983**

Josep Sorribes

L'exposició muntada a la Llotja per la Generalitat valenciana i la Diputació de València sobre la història de l'economia valenciana pot considerar-se, sense dubte, com un esdeveniment del màxim interès cultural. L'assistència en massa de públic —i, el que és més important, d'escolars— n'és una bona prova. Aquest interès del públic no és, per altra banda, més que la resposta a una exposició que tant per l'aspecte formal com pel seu contingut ha assolit unes considerables cotes de qualitat.

Sota el punt de vista formal, l'aprofitament acurat de l'extraordinari saló columnari de la Llotja mitjançant la creació de mòduls temàtics que s'ajusten a l'estructura física de l'escenari ve acompanyada amb una utilització equilibrada d'un ventall d'elements que fan molt atractiva la visita: textos explicatius —bilingües—, mapes, maquetes, objectes, fotografies, cartells, etcètera.

Temàticament, l'exposició segueix un criteri cronològic diferenciant vuit períodes històrics que —afortunadament— no s'ajusten als canons tradicionals. Tanmateix, de tant en tant, hi ha incursions monogràfiques en temes puntuals que dins del context general tenen una significació especial: l'expulsió dels moriscos, la Taula de Canvis, les desamortitzacions, etcètera. Abans, però, d'endisar-nos en el contingut temàtic de l'exposició, cal dir que malgrat el seu títol restrictiu (la història de l'economia valenciana), el que s'ha fet, amb les lògiques limita-

cions imposades pel fet mateix de l'exposició, és una història «global» del País Valencià, ja que no es cau en cap moment en l'economicisme barroer. Els aspectes culturals, ideològics, socials i polítics hi estan presents constituint part integrant i activa del discurs, mai no com a afegitons. Estem, doncs, davant d'una història «total» del País Valencià. La direcció de Màrius García Bonafé i la col·laboració de nombrosos especialistes no són fets aliens a la qualitat temàtica de l'exposició, qualitat que ha estat subratllada pels mateixos «especialistes» sectorials dels quals he pogut traure l'opinió.

Què ens diu, en concret, l'exposició? Se'm permetrà l'exageració de dir «tot». Tot el que coneguem, de moment, de la nostra història llunyana i recent. Tan llunyana com l'economia de subsistència coneguda gràcies a l'arqueologia i els trets bàsics de la dominació romana i musulmana amb l'interregne de les invasions dels pobles germànics. Dominació musulmana que ens deixarà als valencians una important herència, no sols etimològica sino també cultural i productiva, regadius, tèxtil a Elx i Bocairent, paper a Xàtiva, etcètera) i que farà trontollar tota la formació social valenciana quan segles més tard es produeixca l'expulsió dels moriscos.

L'exposició analitza també de forma acurada la formació de la societat feudal al País Valencià, les deixalles de la qual romandran fins a la dissolució del règim senyorial ben entrat el segle XIX. Podem conèixer, per exemple, la importància de les possessions de l'Església i dels ordes militars, base fonamental de l'organització feudal de la societat valenciana que, tanmateix, du al seu si (en les ciutats «lliures») la llavor de la seua transformació com

ho demostra l'esplendor marítim i comercial del segle XV valencià. El capitalisme comercial coexisteix amb el mon feudal generant les condicions per a la seua desaparició que, tanmateix, es veurà seriosament dificultada pel triomf del camp sobre la ciutat que suposà la guerra de les Germanies de 1520, l'expulsió dels jueus el 1492 i l'expulsió dels moriscos el 1609.

La societat valenciana patí, doncs, una forta crisi i un procés de refeudalització els segles XVI i XVII que no fou superat per la recuperació demogràfica i l'expansió econòmica del segle XVIII en què la pervivència del règim senyorial suposà de nou un límit clar al creixement econòmic. Això fa que l'exposició plantege en sisè lloc el període de la «modernització» de la societat valenciana al segle XIX, on sí que tenen lloc les transformacions que haurien de dur a la conformació d'una formació social capitalista: desamortitzacions, conversió capitalista de l'agricultura, empena del desenvolupament capitalista a mitjan segle (infraestructures, ferrocarrils, etcètera), transformació de les bases industrials mitjançant la conversió de l'artesanía en manufactura i —malgrat la desindustrialització d'algunes àrees, com els Ports de Morella— d'aquesta en producció fabril (tèxtil, calcer, moble, ceràmica, etcètera).

Aquestes transformacions, que no poden assimilar-se al terme de Revolució Industrial, ja que el País roman-drà encara durant molts anys una societat eminentement agrària, provocaran si més no una modificació rellevant de l'estructura social i permetran una acceleració important del desenvolupament capitalista a partir del 1910. «Canvi econòmic i crisi social» és el títol genèric que l'exposició dona al període que va des del 1898 al 1939 reflectint amb encert el major dinamisme econòmic i la conformació d'una classe treballadora que anirà prenent consciència i protagonitzant cada vegada més els moviments socials. La conjuntura extraordinària de la primera guerra mundial i l'expansió dels anys 20 suposaran un creixement econòmic important, l'acceleració del procés d'urbanització i el trànsit definitiu del règim demogràfic antic al modern. Tan-

mateix, l'agricultura d'exportació valenciana continuarà essent el sector clau i els interessos del bloc agrari suposaran un entrebanc important per al desenvolupament industrial del País, tot i que les bases del creixement espectacular dels anys 60 restaran cada vegada més definides.

Després de la conjuntura depressiva de la segona república (període poc conegut encara com ho demostra la mateixa exposició que se centra en els aspectes social i polítics) i del període d'economia de guerra, l'economia i la societat valenciana s'afona en un període —l'autàrquic— també poc conegut però del que es pot dir per les informacions que es disposen que suposà un atur considerable en el procés de desenvolupament de la producció agrícola, aïllacionisme perjudicial tant a les exportacions agràries (tipus de canvi) com a la petita i mitjana indústria (dificultats d'obtenció de primeres matèries), política industrial al marge dels interessos valencians, etcètera.

Sols amb els inicis de la liberalització econòmica, a finals de la dècada del 50 i, d'una forma més acusada, després del Pla d'Estabilització del 1959, l'economia i la societat valenciana retroben amb força la seua recuperació produint-se des del 1960 fins als començaments de la crisi actual una vertadera revolució econòmica i social en el marc —això sí— d'una situació política i laboral d'opressió que ha permès l'aclaparador predomini dels interessos de la burgesia i de les capes parasitàries i especulatives: industrialització accelerada, agreujament rapidíssim dels desequilibris territorials i de la concentració urbana, explosió turística, etcètera. La recerca del benefici immediat, la improvisació i les característiques mateixes del model de desenvolupament faran, però, que quan la crisi colpege la societat valenciana en el segon quinquenni dels anys 70 apareguen amb tota la seua gravetat les febleses del model —qüestió aquesta que l'exposició no arriba a tractar— que reclamen so-

lucions dràstiques i autòctones.

L'exposició sobre la història de l'economia valenciana ha estat, per tant, una ocasió perquè els valencians ens retrobem amb el nostre passat llunyà, recent i —per dir-ho d'alguna manera— immediat amb el que això té d'important per a la represa de la nostra consciència col·lectiva. Iniciativa doncs, de gran importància i evident èxit de les que cal que es reproduïsquen amb més freqüència. ●

LLIBRES

DONAR MÉS LLET A LA VACA

Manuel J. LAGARES CALVO: **Déficit público y crisis económica. Un análisis de la situación española.** Pròleg d'Enrique Fuentes Quintana. Instituto de Estudios Económicos, Madrid 1982 (318 pp.).

Entre el 1973 i el 1981 la despesa total del sector públic a Espanya ha passat de representar un 23,2 % del conjunt d'allò produït a un 34,6 %. Simultàniament s'ha passat d'una situació de superàvit públic d'un 1,2 % del PIB (i no és perquè sobressin escoles) a un dèficit del 3,6 % en els mateixos anys, estimant-se que durant el 1983 el dèficit superarà la xifra d'1,4 bilions de pessetes (al voltant del 6 % del PIB).

No és, doncs, estrany, que els temes sobre dèficit públic i volum i composició de la despesa pública total se situïn en un lloc central en tots els plantejaments sobre política econòmica espanyola. Malauradament, no sovintegen les investigacions econòmiques adreçades a explicar l'origen i les conseqüències d'aquests dos fenòmens observats. L'especificitat del model econòmic espanyol i de l'actual crisi econòmica fa inadequats els tractats, clàssics o heterodoxos —**La crisi fiscal de l'Estat**, de James O'Connor inclosa—, i normalment pensats per economies «centrals» dins del món econòmic capitalista. És per això que la recent aparició del treball del professor Manuel Lagares constitueix un punt de referència obligat per a tota persona interessada en els temes econòmics actuals, car aporta un estudi sistemàtic sobre els factor explicatius de la crisi **diferencial** de l'economia

espanyola, així com una documentada i exhaustiva investigació sobre el paper del sector públic en el decurs dels deu darrers anys.

La qüestió central que planteja Manuel Lagares és la de si el dèficit públic ve explicat per la dinàmica mateixa oberta per la crisi econòmica o si, alternativament, el comportament expansiu i deficitari del sector públic espanyol és un dels factors determinants de la crisi diferencial per què travessa la nostra economia. Mitjançant un estudi detallat dels ingressos i de les despeses públiques, Lagares fa unes estimacions sobre el dèficit que es podria imputar directament als efectes «automàtics» de la crisi sobre el sector públic (aminorant ingressos públics i exigint despeses públiques que no existirien en períodes expansius, com són els subsidis de desocupació, subvencions d'explotació o certes transferències de capital), i conclou que l'augment total del dèficit ve explicat per l'existència de la crisi, i no a l'inrevés. Per tant, l'augment de la dimensió del sector públic s'ha hagut de compensar fonamentalment mitjançant increments d'impostos. Paral·lelament, la política de liberalització del comerç internacional ha suposat una disminució relativa dels ingressos i, per tant, una causa suplementària d'agreujament del dèficit. En conjunt, l'augment en la pressió fiscal (fonamentalment per noves cotitzacions socials, impostos sobre les famílies i impostos indirectes sobre el consum) ha compensat amb escreix el dèficit que podria haver derivat de l'existència de noves despeses públiques (pensions i nous serveis) i de l'esmentada liberalització comercial exterior.

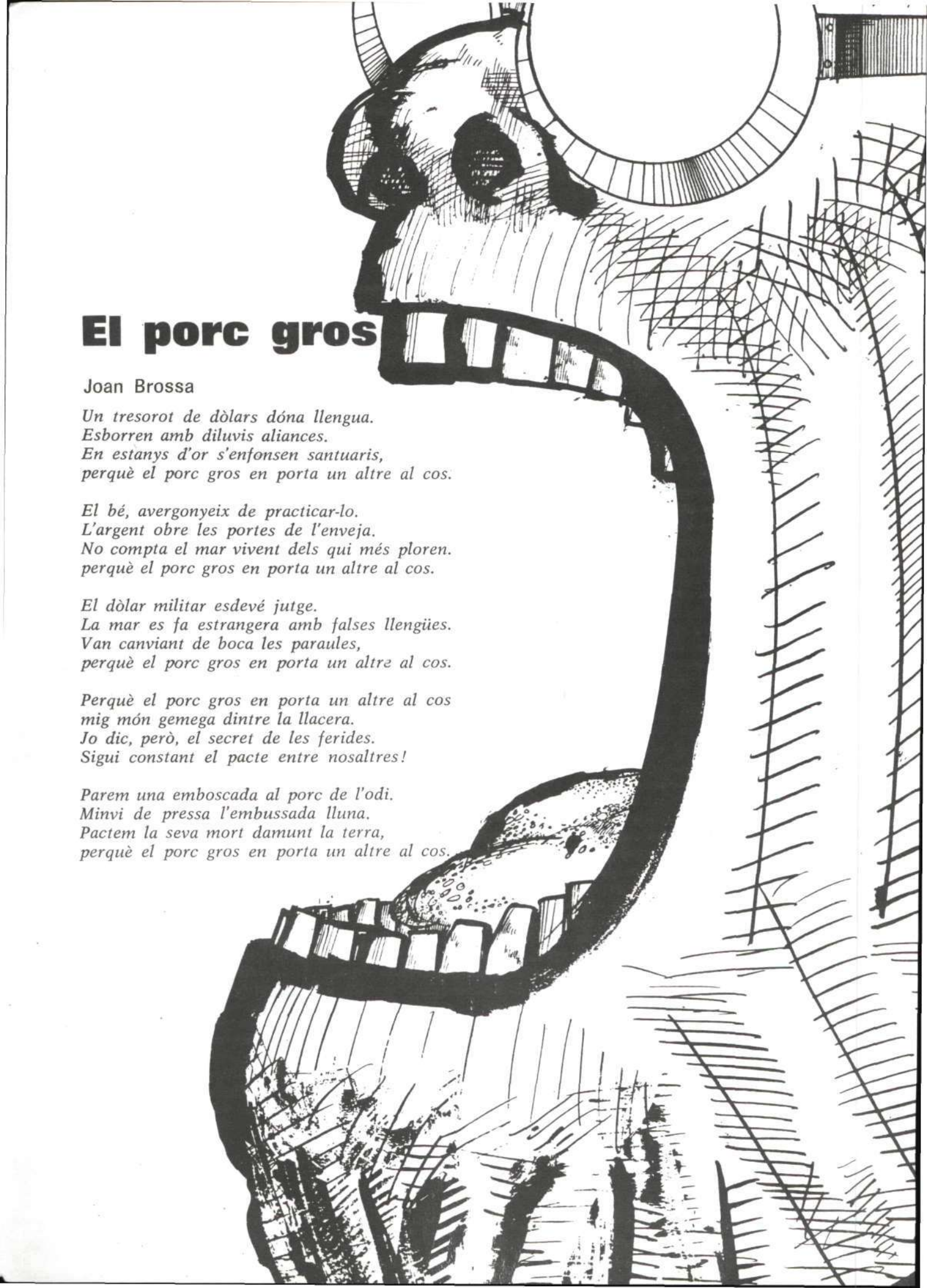
Per Lagares, però, tots tres factors són generadors del dèficit públic actual: el derivat de l'existència d'una situació de crisi o factor automàtic; el que es pot imputar als nous serveis i activitats redistributives, i el generat pel procés de liberalització.

Aplicant un model de l'OCDE, Lagares matisa, reorienta o corregeix l'afirmació anterior, concloent-ne que, de no haver mediat una actuació política d'expansió de la despesa pública, el sector públic romandria a hores d'ara en superàvit. El dèficit seria, doncs, no tant conseqüència de la crisi com d'una decisió externa a ella: l'objectiu d'augmentar conscientment o inconscientment la dimensió del sector públic.

Ara bé, la funció econòmica del dèficit ha estat eficaç en el sentit d'impulsar o mantenir la demanda efectiva, si bé això ha perjudicat la inversió privada, car ha absorbit part de les possibilitats de finançació del sector privat, enlairant la taxa d'interès. S'examina després la funció econòmica de la despesa pública com a sostenidora de la demanda global en fases depressives del cicle econòmic. De la composició de la despesa pública total (fonamentalment són transferències i subvencions a famílies i empreses), en deriva unes recomanacions. Entre elles, que augmenti la proporció de la despesa per a inversions públiques directes, i que, dins les despeses en subvencions o transferències, s'incrementin aquelles que es dirigeixin cap a la inversió efectiva o cap al consum efectiu (cap a col·lectius amb alta propensió a consumir: **rendes baixes**).

Lagares —coautor del **Llibre Verd de la Reforma Tributària** i redactor del document de base dels **Acords de la Moncloa**— és partidari, dins d'un marc de respecte de l'economia de mercat i de manteniment de la capacitat adquisitiva dels salaris, d'aproximar la dimensió del sector públic espanyol a la vigent en el conjunt de països de l'OCDE, de forma gradual, progressiva i pactada, mantenint l'actual estructura tributària i en un context de programació periòdica (anual) de la política econòmica.

Joan Trullén

El porc gros

Joan Brossa

*Un tresorot de dòlars dona llengua.
Esborren amb diluvis aliances.
En estanys d'or s'enfonsen santuaris,
perquè el porc gros en porta un altre al cos.*

*El bé, avergonyeix de practicar-lo.
L'argent obre les portes de l'enveja.
No compta el mar vivent dels qui més ploren.
perquè el porc gros en porta un altre al cos.*

*El dòlar militar esdevé jutge.
La mar es fa estrangera amb falses llengües.
Van canviant de boca les paraules,
perquè el porc gros en porta un altre al cos.*

*Perquè el porc gros en porta un altre al cos
mig món gemega dintre la llacera.
Jo dic, però, el secret de les ferides.
Sigui constant el pacte entre nosaltres!*

*Parem una emboscada al porc de l'odi.
Minvi de pressa l'embussada lluna.
Pactem la seva mort damunt la terra,
perquè el porc gros en porta un altre al cos.*

REVISTES

La terra

(Barcelona), 27

Que es reformin els cadastres, M. Canes: **Espais protegits i democràcia**, X. Tarafa: **Millorar la productivitat**, E. Montagut: **Rialb**, H. Roma: **Congelació de la contribució**, A. Peix: **Cooperativisme i sindicalisme**.

COAG informa

(Madrid), 108

Editorials: **Por una transformació de nuestra agricultura. Hacer cooperativas: propuesta de la COAG sobre las empresas del Grupo Rumasa**, C. Lumbreras: **Las transferencias agrarias en Galicia y Andalucía**, R.: **Los Programas integrados mediterráneos**.

Cooperació catalana

(Barcelona), 34

Editorial: **La 61 Diada mundial de la cooperació**, F. Farràs: **Cooperació industrial (±)**, X. Plana: **Cooperatives i sindicats davant la crisi**, J. Castaño: **Llei de sindicats agrícoles de 1906**.

Nuestra bandera

(Madrid), 118-119

G. Iglesias: **Adecuar el partido a la estrategia**, A. Kindelan, C. Malo: **Eleciones del 82 al 83**, S. Carrillo: **«La Internacional será el género humano»**, H. Maravall: **El papel revolucionario de la clase obrera y el PCE**, A. Claret: **Socialismo o barbarie. Un debate en «Marxism today»**, J. Fontana: **Marx visto por un historiador**, Debat: **«La concepción de la historia en Marx»**, A. Sánchez Vázquez: **El marxismo como humanismo**, J. M. Laso: **Ortega**, F. J. Martínez: **Y derechos humanos**, C. Berzosa: **La crítica de la Economía política**, L. Martínez de Velasco: **Sraffa frente a Marx**, P. Boccara: **El CME**, J. M. Vidal Villa: **Imperialismo y nuevos fenómenos**, M. C. García Nieto: **Los primeros «marxistas» en España**, A. Lucas: **De la teoría del arte**, J. Marey: **Léger**, J. Fernández Guerra: **«Kiu»**.

Cahiers d'histoire de l'IRM

(Paris) 13/83

A. Lacroix, A. Ruscio, G. Richard: **Sur l'année 1947**, A. Rovere: **Le PCF et la Corse (1945-46)**, S. Wolikow: **Histoire du temps présent**, M. Daher: **La guerre libanaise**, A. Daubigny: **Archéologie en Gaule**.

Gaceta sindical

(Madrid), IV, 26

A. Baylos: **Política laboral del gobierno socialista, Informe sobre negociación colectiva (19-4-1983)**, J. Mateos: **La contratación temporal**, R. Bodas: **El servicio doméstico**, R.: **Siderurgia: cumplir los acuerdos del 81**, J. M. Fernández: **Vigo, después**, J. A.: **En el centenario de Carlos Marx**, J. Aragon: **Presupuestos para 1983**, T. Nevado: **Rasgos patriarcales**, L. Montero: **Emigrantes en Arabia Saudí**.

Lluita obrera

(Barcelona), Segona època, 39

CONC: **Manifiesto y acción contra el paro**, Alfons Labrador: **1 Mayo**, Secretaria d'Organització: **Un Plan cuatrienal, Presupuestos/1983, Bolsas de paro**, Por la nacionalización del Grupo Banca Catalana, **Sobre los «desaparecidos» en Argentina**, J. Ll. López Bulla: **Los problemas reales de los trabajadores**, GRAMA: **El día que Santa Coloma entró en la OTAN**.

Amiras. Revue occitane

(Ais de Provença), 3

Robert Lafont: **L'Occitanie en question de langage**, Felip Gardy: **D'espais nous per l'occitan?**, M. Bergès: **Le provincialisme pétainiste**, Felip Martel: **Revolucion e contrarevolucion en occitan**, Dossier: **El rapport Giordan** (editorial, fragment del **Journal officiel de l'Assemblée nationale**, encuesta). Documents: **Lettro d'un païsan prouvençau à seis amis**, G. Puig i Moreno: **«Lengas»**.

Aparador de la llibreria «Cinc d'Oros» amb motiu de l'exposició bibliogràfica sobre Marx

CRÒNICA DE L'ANY MARX

A la Facultat d'Economia de València, cicle de conferències i seminaris sobre els centenaris de Marx, Keynes i Schumpeter (abril-desembre). Primera part del cicle amb conferències de F. Estapé, J. Fontana, L. A. Rojo, I. Steedman (Universitat de Manchester) i F. Claudín. Anunci de conferències de M. Desai (LSE), I. Kregel (Universitat de Groningen), E. Fuentes (UNED) i J. K. Galbraith (Universitat de Harvard).

La Filmoteca de Barcelona ha fet coincidir el centenari de Marx amb un cicle sobre el cinema i el moviment obrer.

Nous Horitzons i ESADE van patrocinar una conferència del professor Adam Schaff: *Le mouvement communiste aujourd'hui* (19 de maig). S'inscriu en el conjunt d'iniciatives culturals que **Nous Horitzons** ha posat en marxa per commemorar l'any Marx.

El centre de Miramar d'RTVE, el dia 14 de març, en la data exacta del centenari, va emetre un programa de l'espai *Opinió*, que edita Antoni Ribas; l'entrevistat fou Emili Gasch, i els periodistes, J. Ramoneda, Ll. Bassets i Ll. Bonada.

Algunes revistes catalanes han realitzat enquestes sobre *La reactualització de la figura de Marx... cent anys després*. Així, el número 25 de «La farinera» (amb respostes de J. Borja, R. Castellanos i un text de J. Subirós) i el número 386 de «El ciervo» (amb onze respostes: J. M. Bricall, Jordi Maragall, J. M. Díez Alegría, J. M. González Ruiz, etcètera).

Publicació de *Marx a Espanya. Un estudi sobre la difusió de l'obra de Marx (1869-1939)*, d'Emili Gasch, a càrrec del Seminari Permanent de Filosofia de l'ICE de la UAB.

Publicació de V. I. Lenin: *Karl Marx. Notícia biogràfica, exposició del mar-*

xisme i bibliografia. Sant Boi de Llobregat, edicions Lluita, 1983 (traducció: Jordi Moners). No és, però, «Per primera vegada, Lenin en català», car Lenin és publicat en català del 1930 ençà, però és, sens dubte, un petit esdeveniment editorial.

Per iniciativa comunista, els governs municipals de les principals ciutats catalanes han acordat —sovint per unanimitat— dedicar un carrer a Karl Marx. (En alguns casos aquest carrer havia existit abans del 1939 i no ha estat, encara, restituit. Per exemple, l'actual Via Júlia, de Barcelona, apareix oficialment el 1933 com a Carrer de Carles Marx.)

A Santa Coloma de Gramenet, el PCC va organitzar, el 7 d'abril, un acte de *Commemoració del centenari de la mort de Karl Marx*, amb la participació de Chema Corral, Quim Sempere i Miquel Candel.

nous horizons

